Скраћени редован годишњи извештај

Повереника за заштиту равноправности за 2016. годину

Београд, јун 2017.

Уредница
Бранкица Јанковић, повереница за заштиту равноправности

Издавач
Повереник за заштиту равноправности

За издавача
Бранкица Јанковић

Прелом
Јелена Панић

Штампа
ЈП „Службени гласник“

Тираж
100

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.722

РЕДОВАН годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности за ... годину / уредница Бранкица Јанковић. - 2010- . - Београд : Повереник за заштиту равноправности, 2011- (Београд : Службени гласник). - 24 cm

Годишње. – Од 2011. са издањем: Скраћени редован годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности за ... годину. - Има издање на другом језику: Regular Annual Report (Commissioner for Protection of Equality) = ISSN 2217-7302

ISSN 2217-6527 = Редован годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности

COBISS.SR-ID 185798924

Сви појмови употребљени у извештају у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на које се односе

Садржај

Уводна реч 9

Сажети приказ 13

1. О поверенику за заштиту равноправности 19

1.1. Стручна служба Повереника 19

1.2. Стратешки план Повереника за заштиту равноправности 2016–2020. године 21

2. Нормативни оквир остваривања и заштите равноправности 23

2.1. Преглед важећих прописа 23

2.2. Нормативне измене у току 2016. године 27

3. Опис стања и поступање Повереника у сузбијању дискриминације и унапређивању равноправности 30

3.1. Истраживања Повереника за заштиту равноправности 30

3.1.1. Истраживање јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“ 30

3.1.1.1. Изложеност дискриминацији и поверење у државне институције 31

3.1.1.2. Поимање и препознавање дискриминације 31

3.1.1.3. Ставови о најдискриминисанијим друштвеним групама 32

3.1.1.4. Ставови о областима друштвених односа у којима је дискриминација најучесталија 32

3.1.1.5. Перцепција дискриминације 33

3.1.1.6. Етничка и социјална дистанца према припадницима различитих група 33

3.1.1.7. Однос грађана према посебним (афирмативним) мерама 34

3.1.1.8. Упознатост са законодавним оквиром и перцепција о степену примене закона 34

3.1.1.9. Препознавање институције Повереника за заштиту равноправности 35

3.1.1.10. Перцепција одговорности и улоге институција у сузбијању дискриминације 35

3.1.1.11. Информисање грађана о дискриминацији 36

3.1.2. Истраживање „Положај старијих у руралним областима“ . . 36

3.2. Извештаји ЕУ, међународних организација и уговорних тела 37

3.3. Извештаји и истраживања домаћих институција и организација 40
3.4. Пракса Европског суда за људска права 47
3.5. Пракса Повереника за заштиту равноправности 49
3.6. Кључни проблеми у остваривању и заштити од дискриминације 53
3.6.1. Дискриминација на основу инвалидитета 57
3.6.1.1. Мишљења и препоруке 58
3.6.1.2. Препоруке мера за остваривање равноправности . . 60
3.6.1.3. Упозорења и саопштења 61
3.6.2. Дискриминација на основу пола 62
3.6.2.1. Мишљења и препоруке 64
3.6.2.2. Препорука мера за остваривање равноправности . . 66
3.6.2.3. Упозорења и саопштења 67
3.6.3. Дискриминација на основу старосног доба 69
3.6.3.1. Мишљења и препоруке 71
3.6.3.2. Препоруке мера за остваривање равноправности . . 72
3.6.3.3. Саопштење 73
3.6.4. Дискриминација на основу националне припадности 74
3.6.4.1. Мишљења и препоруке 76
3.6.2.4. Саопштења 78
3.6.5. Дискриминација на основу здравственог стања 79
3.6.5.1. Мишљења и препоруке 82
3.6.5.2. Препоруке мера за остваривање равноправности . . 83
3.6.5.3. Саопштења 84
3.6.6. Дискриминација на основу сексуалне оријентације 85
3.6.6.1. Мишљења и препоруке 87
3.6.6.2. Упозорења и саопштења 88
3.6.7. Дискриминација избеглица, интерно расељених лица, миграната и тражилаца азила 90
3.6.7.1. Мишљење и препорука 91
3.6.7.2. Саопштење 92
3.6.8. Дискриминација на основу других личних својстава 93
3.6.8.1. Мишљења и препоруке 93
3.6.8.2. Саопштење 95
3.6.9. Вишеструка дискриминација 96
3.6.9.1. Мишљења и препоруке 96
3.7. Предлози за оцену уставности 98
3.8. Мишљења на нацрте закона и других општих аката 101
3.9. Судски поступци 107
3.9.1. Парнични поступци 107

3.9.2. Кривичне пријаве 109
3.9.3. Прекршајни поступци 110
3.10. Остали исходи поступака 111

4. Сарадња Повереника 116
4.1. Сарадња са органима јавне власти 116
4.1.1. Сарадња са Народном скупштином Републике Србије 116
4.1.2. Сарадња са представницима извршне власти 117
4.1.3. Сарадња са јединицама локалне самоуправе 119
4.2. Сарадња са организацијама цивилног друштва 120
4.3. Међународна сарадња 122
4.3.1. Сарадња са Мисијом ОЕБС-а у Србији 123
4.3.2. Сарадња са Делегацијом Европске уније у Србији 124
4.3.3. Сарадња са Фондом Уједињених нација за децу (УНИЦЕФ) 124
4.3.4. Сарадња са ГИЗ-ом 125
4.3.5. Сарадња са Саветом Европе 125
4.4. Остали видови сарадње 126
4.4.1. Сарадња са Европском мрежом тела за равноправност (ЕКВИНЕТ) 126
4.4.2. Регионална сарадња на унапређењу равноправности 126
4.4.2.1. Годишња конференција Повереника поводом Међународног дана толеранције 127

5. Медијско извештавање 128
6. Публикације Повереника 129
7. Извршавање обавеза по Закону о слободном приступу информацијама од јавног значаја 130
8. Извештај о извршењу финансијског плана 132
9. Препоруке за сузбијање дискриминације и унапређење равноправности 137

Прилог: статистички приказ рада Повереника у 2016. години 143

УВОДНА РЕЧ

Поштоване народне посланице и посланици,

Уважене читатељке и читаоци,

Пред вама је Скраћени редовни годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности за 2016. годину у којем је, као и у његовој интегралној верзији, представљена још једна година континуираног и интензивног рада у складу са мандатом и надлежностима које су Поверенику поверене Законом о забрани дискриминације. У претходном периоду, наша институција наставила је да активно делује на пољу спречавања и заштите од дискриминације, као и да широким спектром различитих активности унапређује поштовање принципа равноправности.

Укупно повећање броја предмета, насталих у раду на заштити од дискриминације и унапређењу равноправности, настављено је и у 2016. години. Као најчешћи основ дискриминације, грађани и грађанке су наводили пол, инвалидитет и старосну доб, а када су у питању области друштвеног живота на које се притужбе односе остају и даље област рада и запошљавања и поступци пред органима јавне власти. Један од кључних разлога за пораст укупног броја наших предмета, представља чињеница да смо упутили знатно већи број препорука мера за остваривање равноправности различитим друштвеним актерима у различитим сегментима друштвеног живота. Пракса Повереника је показала да су препоруке мера најефикаснији начин превентивног деловања, а нарочито имајући у виду проценат поступања по овим препорукама. Такође, уочено је да, након упућених препорука мера за остваривање равноправности органима јавне власти и другим лицима, грађани и грађанке веома ретко подносе притужбе Поверенику због ситуација на које се препорука односила.

Нова Стратегија развоја институције, која је креирана у широком кругу консултација уз учешће експерата и експерткиња, као и организација цивилног друштва, донета је у априлу 2016. и обухвата период до 2020. године. Овај документ представља правац будућег деловања и израђен је на основу свих релевантних података којима располаже институција. Показало се да је Стратегија у корелацији са резултатима истраживања „Однос грађана и грађанки Србије према дискриминацији“, које је Повереник за заштиту равноправности објавио крајем 2016. уз подршку Твининг пројекта Европске уније. Упркос чињеници да је број грађана који би се обратио институцијама много већи него 2013. године, на ефикасност сузбијања дискриминације утиче и даље низак ниво препознавања дискриминације. На основу резултата последњег истраживања, може се закључити да свега четвртина од укупног

броја испитаника разуме дискриминацију као неједнако поступање које је засновано на неком личном својству. Како је препознавање дискриминације предуслов њеног пријављивања, немогућност да се јасно препозна дискриминација значајно ограничава заштиту у овој области, због чега ће Повереник у наредном периоду наставити активности усмерене на подизање нивоа информисаности грађана о појму и облицима дискриминације као негативној друштвеној појави, у складу са стратешким циљевима институције.-

У погледу унапређења равноправности Повереник је посебну пажњу у 2016. години посветио регионалној сарадњи, пре свега са институцијама за равноправност у југоисточној Европи. Унапређење међусобних односа и размена искустава, добили су и своју формалну потврду 16. новембра на Међународни дан толеранције, када је у Београду, на иницијативу Повереника за заштиту равноправности Републике Србије, на Регионалној конференцији тела за равноправност Југоисточне Европе потписана заједничка Изјава о сарадњи институција за равноправност и људска права Албаније, Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније, Црне Горе и Србије. Овај скуп, организован уз подршку Мисије ОЕБС-а и са више од 200 представника државних органа, регионалних тела за равноправност, дипломатских мисија, Еквинета, цивилног сектора, медија, добио је значајан публицитет у јавности и медијима широм региона. На тај начин Република Србија и Повереник за заштиту равноправности као домаћин, окупили су регионална тела за равноправност око заједничке идеје – толеранције као једног од основних принципа сваког друштва.

Међународна сарадња настављена је и у оквиру Европске мреже тела за равноправност (ЕКВИНЕТ) са којима смо, уз Савет Европе и Агенцију за заштиту људских права ЕУ (ФРА), били домаћини трећег састанка Платформе за сарадњу Савета Европе, Агенције за основна права Европске уније, Европске мреже националних институција за људска права и Европске мреже тела за равноправност о о социјалним и економским правима, учествујући активно уз земље чланице Европске уније у креирању будућих јавних политика у области социјалних и економских права.

Повереник за заштиту равноправности организовао је велики број обука и едукација, посебно за полицијске службенике и службенице широм Србије, судије, представнике локалних самоуправа, као и студенте и студенткиње са више факултета.

Објавили смо и више публикација као антидискриминаторних водича за различите професионалне групације, међу којима и Приручник за препознавање случајева дискриминације пред органима јавне власти и Приручник за медије – Борба за равноправност, који представљају својеврсне путоказе у раду државних службеника и службеница, односно новинара и новинарки.

После више од шест година рада у неодговарајућим пословним просторијама, крајем новембра 2016. године, уселили смо се у адекватан пословни простор, тако да сада стручна служба Повереника функционише на једној локацији. Пресељењем су створени бољи услови за рад, као и боља доступност институције грађанима и грађанкама.

Иза нас је година интензивних активности које настављамо и у наредном периоду. Верујем да ће, уз проактиван приступ, наш рад и у будућности обележити адекватна и ефикасна заштита од дискриминације сваког грађанина и грађанке, као и даље унапређење равноправности које је један од постулата друштва у коме, сигурна сам, сви желимо да живимо. „*Потребно је да се међусобно разликујемо, да научимо да видимо другачије људе од себе и да их поштујемо због тога што јесу.*“ (Херман Хесе)

Бранкица Јанковић,
Повереница за заштиту равноправности

САЖЕТАК

Повереник за заштиту равноправности наставио је деловање на сузбијању свих облика и случајева дискриминације и унапређивању равноправности у 2016. години, користећи своја законска овлашћења. Седми редовни годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности уједно је други извештај о раду у петогодишњем мандату поверенице Бранкице Јанковић, коју је Народна скупштина Републике Србије изабрала 27. маја 2015. године. Стручна служба Повереника започела је рад у новим просторијама, крајем октобра 2016. године, чиме су створени бољи услови за рад Повереника, као и боља доступност институције грађанима.

Број предмета у којима је Повереник за заштиту равноправности поступао у 2016. години је 1346, од чега је 626 притужби које су поднели грађани Поверенику и 665 препорука мера за остваривање равноправности. Такође, Повереник је дао 40 мишљења на нацрте закона и других општих аката, поднео три кривичне пријаве, један захтев за покретање прекршајног поступка, један предлог за оцену уставности и законитости, једну иницијативу за измену закона и издао девет упозорења и 25 саопштења за јавност. У поступку по 51 притужби донета су мишљења, од чега у поступку по пет притужби није утврђена дискриминација и издате одговарајуће препоруке, док је у преосталим случајевима утврђена дискриминација. У 14 случајева донето је мишљење којим је утврђена дискриминација групе лица (ЛГБТ, особе са инвалидитетом, Роми и Ромкиње, жене и сл.), док се у осталим случајевима радило о дискриминацији појединаца. По препорукама које се односе на конкретне случајеве дискриминације поступљено је у 76,7% случајева. Највећи број препорука по којима није поступљено односи се на препоруке дате у поступку по притужбама због дискриминације по основу сексуалне оријентације. Што се тиче препорука мера за остваривање равноправности које су упућене органима јавне власти и другим лицима поступљено је у 93,9% случајева, што укупно са поступањем по препорукама датим у појединачним случајевима у просеку износи 85,3%.

Поверенику за заштиту равноправности притужбе због дискриминације најчешће подносе физичка лица. Као и претходних година, мушкарци се чешће обраћају него жене, па од свих притужби које су поднела физичка лица, мушкарци су поднели око 58%, а жене око 42%. Током 2016. године, правна лица поднела су 34 притужбе, а организације цивилног друштва 83.

Највише притужби ове године поднето је због дискриминације на основу инвалидитета (12,9%), на основу пола (12,9%), затим следе притужбе поднете због дискриминације на основу старосног доба (11,8%) и дискриминације

на основу националне припадности (9,4%). Даљи редослед основа дискриминације према броју притужби, сличан је као и претходних година: због дискриминације на основу здравственог стања поднето је 8,6% притужби, због брачног и породичног статуса 8,2%, затим по основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама 7,7% притужби, и по основу имовног стања 5,7%. Од осталих основа дискриминације, верска и политичка убеђења назначена су као основ дискриминације у 4,6% притужби, сексуална оријентација у 4,1% притужби, осуђиваност у 2,8%, а држављанство у 1,6%.

Што се тиче области у којима се дискриминација најчешће појављује, највећи број притужби као и претходних година, поднето је због дискриминације у поступку запошљавања или на послу (33,9%), а следеће по броју су притужбе због дискриминације у поступку пред органима јавне власти (око 23,3%) и због дискриминације приликом пружања јавних услуга или при коришћењу објеката и површина (9,4%). Слично као и претходних година, највећи број притужби поднет је против државних органа, односно, органа јавне власти (38,9%), а након тога следе правна лица (30,5%) и физичка лица (20,3%). Област образовања и стручног оспособљавања се налази на четвртом месту, с обзиром на то да се 7,5% притужби односи на ову сферу друштвених односа, а затим следе здравствена заштита (5%), јавно информисање и медији (4,6%), јавна сфера (3,8), социјална заштита (2,9%), док су остале области друштвеног живота заступљене у малом проценту.

Притужбе поднете Поверенику у 2016. години указују да су у Србији дискриминацији највише изложене жене и особе са инвалидитетом, док је дискриминација на основу старосног доба такође присутна у великој мери, што не одступа у значајној мери у односу на 2015. годину, али и претходне године. Притужбе по основу пола, које у највећој мери подносе жене, поднете су у нешто мањем проценту него што је то био случај претходне године. У 2015. години један од кључних разлога који је утицао на број притужби по овом основу била је спорна дискриминаторна одредба у Закону о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору која се односила на жене и њихов одлазак у пензију. И ове године је уочљиво да су жене углавном подносиле притужбе, јер им због њиховог пола, али и породичног статуса, није било омогућено да напредују на послу, или због тога што су током одсуства са рада због неге детета добијале отказ уговора о раду или су распоређиване на друга радна места која су, по правилу, нижег ранга и са мањом зарадом. Особе са инвалидитетом су једна од најугроженијих и најдискриминисанијих друштвених група у свим областима јавног и приватног живота, посебно у области образовања и стручног усавршавања и приликом пружања јавних услуга или при коришћењу објеката и површина, рада и запошљавања. У 2016. години дискриминација на основу старосног доба налази се одмах иза пола и инвалидитета и указује на неповољан положај

како деце у области образовања, тако и посебно грађана животног доба од 50-65 година у области рада и запошљавања. Присутна је дискриминација и по основу националне припадности или етничког порекла, посебно ромске популације, али у нешто мањој мери у односу на претходну годину, јер су између осталог ромске организације подносиле мањи број притужби. По броју притужби следе притужбе поднете због дискриминације на основу здравственог стања, брачног или породичног статуса, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама, имовног стања, верских или политичких убеђења и сексуалне оријентације.

Резултати истраживања Повереника „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“, спроведеног уз подршку Европске уније кроз Твининг пројекат „Подршка унапређењу људских права и нулта толеранција на дискриминацију“, показују да постоје и друге друштвене групе али и изазови са којима се наше друштво суочава у погледу достизања пуне равноправности гарантоване Уставом и законом. Истраживање указује на позитивне помаке у области заштите од дискриминације. Најзначајнији показатељи су да је знатно повећан број грађана који би се обратили институцијама државе у случају да доживе дискриминацију. Истовремено, смањен је број грађана који сматрају да дискриминација у Србији расте што прати и смањење неповерења у државне институције. Исто тако, знатно су повећани видљивост и поверење у Повереника за заштиту равноправности, што је посебно важно у смислу обезбеђивања заштите од дискриминације грађана. Ипак, иако су присутне позитивне тенденције, држава се и даље суочава са значајним изазовима у заштити грађана од дискриминације. Истраживање показује да иако су услови за ефикасну борбу против дискриминације побољшани, то још увек није довело до конкретних резултата. Тако је број грађана који сматрају да је дискриминација распрострањена на истом нивоу као и 2013. године, а непромењен је и број оних који сматрају да је дискриминација прихватљива. Већина грађана сматра да дискриминација у Србији уопште није санкционисана. Осим тога, резултати показују да највећи број грађана нема довољно знања да препозна дискриминацију: трећина не зна да је дискриминација забрањена законом, или сматра да није, а већина верује да нису довољно информисани о проблему дискриминације. Грађани виде Роме, припаднике ЛГБТ популације и сиромашне као групе које су у највећој мери дискриминисане у Републици Србији, а као област живота у којој постоји највише дискриминације истичу област рада и запошљавања. Оваква перцепција грађана у корелацији је са резултатима добијеним мерењем социјалне дистанце која је најизраженија такође према ЛГБТ особама. Међутим, број поднетих притужби због дискриминације ове мањинске групе није велики. Карактеристично је да је највише притужби поднето због дискриминације ЛГБТ особа у области јавног информисања и медија, а у највећем броју случајева подносиоци притужби биле су организације цивилног друштва.

Сиромашни грађани су перципирани као изузетно дискриминисана друштвена група, али је нажалост број притужби по основу имовног стања занемарљиво мали, што указује на неопходну помоћ и подршку овој друштвеној групи у превазилажењу бројних проблема са којима се сусрећу.

С обзиром на то да пракса Повереника, као и спроведена истраживања, извештаји међународних и домаћих организација, показују да је најприсутнија дискриминација у области рада и запошљавања и у поступку пред органима јавне власти, потребно је у наредној години додатно радити на унапређењу равноправности и заштити од дискриминације нарочито у наведеним областима друштвеног живота, пре свега повећањем информисаности грађана о дискриминацији као негативној друштвеној појави, могућностима заштите од дискриминације и подизањем свести различитих професионалних група о појму и облицима дискриминације. Пракса Повереника показује да путем препорука мера Повереник најефикасније спроводи превентивно деловање, узимајући у обзир проценат поступања по овим препорукама.

Током 2016. године настављен је рад на повећању доступности и видљивости институције и на промовисању принципа равноправности и забране дискриминације кроз бројне обуке, предавања, организовањем и учешћем на конференцијама и стручним скуповима, издавањем публикација и сл. Проширена је сарадња са органима јавне власти, организацијама цивилног друштва, међународним организацијама, другим институцијама и медијима.

Поред тога настављена је успешна сарадња Повереника за заштиту равноправности са Европском мрежом тела за равноправност, учешћем у раду Извршног одбора и Годишње скупштине Еквинета, као и учешћем на тренинзима и семинарима и чланством у радним групама овог тела.

Вишегодишња сарадња настављена је са Саветом Европе кроз рад са Европском комисијом против расизма и нетолеранције и са канцеларијом у Београду даљим спровођењем пројекта *„Не цени књигу по корицама – Жива библиотека у Србији,“*. У партнерству са Фондацијом за отворено друштво настављено је спровођење пројекта Симулација суђења (Moot court) у области заштите од дискриминације. Даља сарадња са Црвеним крстом Србије настављена је кроз пројекат „Положај старијих на селу“, уз финансијску подршку Популационог фонда Уједињених нација (UNFPA). Једна од кључних пројектних активности било је заједнички реализовано истраживање о положају старијих у руралним областима.

Поводом 16. новембра, Међународног дана толеранције, Повереник за заштиту равноправности организовао је конференцију под називом „Регионална конференција тела за равноправност Југоисточне Европе“, уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији и Фондације за отворено друштво. Овогодишња, трећа по реду, конференција Повереника била је регионалног карактера.

Конференцији је присуствовало више од 200 представника институција, дипломатских мисија, цивилног сектора, медија, али и представника Еквинета и регионалних тела за равноправност, која су потписала Изјаву о сарадњи девет тела за равноправност у Југоисточној Европи.

На конференцији су додељене и Годишње медијске награде за толеранцију Повереника за заштиту равноправности и ОЕБС-а, установљене 2015. са циљем промовисања нулте толеранције на дискриминацију. Можемо констатовати да је интересовање медија за теме равноправности, толеранције и заштите људских права повећано у односу на претходну годину, а један број тема новинари су проналазили управо у препорукама, упозорењима или изјавама поверенице. Поводом 10. децембра Међународног дана људских права представљен је Приручник за медије „Борба за равноправност" Повереника за заштиту равноправности, чију је израду подржала Мисија ОЕБС-а у Србији.

У оквиру сарадње са Европским центром за права Рома из Будимпеште (ERRC), Повереник за заштиту равноправности организовао је по други пут шестомесечни програм стажирања у стручној служби Повереника за стажисте ромске националности, који су имали прилику да се боље упознају са радом и функционисањем Повереника за заштиту равноправности, стекну знања и примене практична искуства кроз свакодневни рад у институцији, продубе знања о различитим аспектима политика равноправности које су усмерене на инклузију ромске заједнице и подигну свест о неопходности укључивања свих мањинских група у рад органа јавне власти.

Законом о буџету Републике Србије за 2016. годину[1] Поверенику за заштиту равноправности опредељена су средства за Програм „Унапређење и заштита људских и мањински права и слобода", у износу од 81.255.000 динара, што је нешто више у односу на 2015. годину, када је одобрено 72.904.000. Укључивањем неутрошених средстава донација из претходне године, као и средстава која су као донације пристигла у току 2016. године, расположива средства у буџету за Програм, односно износ који се налазио на текућим апропријацијама, износио је укупно 84.200.412 динара.

У 2016. години спроведене су у целости поједине препоруке које је Повереник дао у свом годишњем извештају за 2015. годину, а неке препоруке су спроведене у само одређеном делу.

У том смислу у извештајном периоду донети су: *Закон о спречавању насиља у породици*[2], *Закон о изменама и допунама Кривичног законика*[3], *Закон*

1 „Службени гласник РС", број 103/15

2 „Службени гласник РС", број 94/16

3 „Службени гласник РС", број 94/16

о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе[4], *Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године*[5], *Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године*[6], *Правилник о мерилима и поступку за упис ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под повољнијим условима ради постизања пуне равноправности*[7], *Правилник о мерилима и поступку за упис полазника који су завршили програм основног образовања одраслих у средњу школу под повољнијим условима ради постизања пуне равноправности*[8], *Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања*[9], *Правилник о начину и поступку давања стручне оцене и стручног мишљења о квалитету рукописа уџбеника, приручника и наставног материјала, донетих наставних средстава, наставних помагала, дидактичких средстава и дидактичких игровних средстава.*[10] Такође Повереник је спровео едукацију носилаца правосудних функција, полицијских службеника, запослених у државној управи, као и запослених у једном броју радних служби у области образовања и социјалне заштите.

На основу увида стечених у поступку по притужбама током 2016. године, као и на основу других релевантних доступних података о проблемима у остваривању равноправности, Повереник за заштиту равноправности дао је 24 препоруке које су изнете на крају овог извештаја.

4 „Службени гласник РС“, број 21/16
5 „Службени гласник РС“, број 4/16
6 „Службени гласник РС“, број 26/16
7 „Службени гласник РС“, број 12/16
8 „Службени гласник РС“, број 42/16
9 „Службени гласник РС“, број 22/16
10 „Службени гласник РС“, број 75/16

1. О Поверенику за заштиту равноправности

1.1. Стручна служба Повереника

Повереник за заштиту равноправности је самосталан и независан инокосни државни орган, установљен Законом о забрани дискриминације[11], са широким кругом законских овлашћења која га чине централном националном институцијом специјализованом за спречавање и сузбијање свих облика и видова дискриминације. Надлежност Повереника широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да ефикасно и делотворно спречава и штити од дискриминације и доприноси остваривању и унапређењу равноправности. Народна скупштина Републике Србије изабрала је Бранкицу Јанковић за повереницу за заштиту равноправности 27. маја 2015. године на период од пет година.

Самосталност и независност институције Повереника представљају основне постулате и кључне претпоставке за успешно остваривање друштвене улоге и мисије. Повереник није овлашћен да дискриминаторе кажњава ако не поштују препоруке, али их може уверити ауторитетом институције коју представља, снагом аргумената и притиском јавности.

Према одредбама Закона о забрани дискриминације, Повереник је надлежан да поступа по притужбама због дискриминације. Притужбу може поднети свако физичко и правно лице, група лица која сматрају да су претрпела дискриминацију, као и организације које се баве заштитом људских права или друго лице у име и уз сагласност лица које сматра да је претрпело дискриминацију. Поступак пред Повереником је бесплатан. У поступку по притужбама Повереник за заштиту равноправности даје мишљење да ли је дошло до повреде Закона о забрани дискриминације, даје препоруке о начину отклањања повреде права и изриче законом утврђене мере за случај да дискриминатор не поступи по препоруци Повереника.

Повереник пружа информације подносиоцу притужбе о његовом праву и могућности покретања судског или другог поступка заштите, односно о начинима заштите права, а овлашћен је да препоручи медијацију, уколико оцени да је случај подобан за медијацију.

Повереник је овлашћен да у јавном интересу покреће тзв. стратешке парнице за заштиту од дискриминације. Поред тога, Повереник је овлашћен да подноси и прекршајне и кривичне пријаве, као и предлоге за оцену уставности и законитости.

11 „Службени гласник РС“, број 22/09

Повереник је овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације, као и да препоручује органима јавне власти и другим лицима предузимање мера за остваривање равноправности.

Повереник подноси редован годишњи извештај о раду Народној скупштини Републике Србије, који садржи и оцену стања у области заштите равноправности, а ако постоје нарочито важни разлози, може самоиницијативно или на захтев Народне скупштине да подноси и посебне извештаје. Сваки извештај садржи препоруке за предузимање мера чији је циљ превазилажење уочених слабости или делотворније спречавање и сузбијање дискриминације.

Повереник прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљења о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забрана дискриминације.

Такође, Повереник успоставља и одржава сарадњу са органима надлежним за остваривање равноправности и заштиту људских права на територији аутономне покрајине и локалне самоуправе.

Повереник остварује сарадњу и са организацијама цивилног друштва, међународним и домаћим организацијама и институцијама које се баве заштитом људских права.

Законом о забрани дискриминације прописано је да Повереник има стручну службу која му помаже у вршењу његових надлежности. Од свог оснивања, стручна служба Повереника се константно развијала и јачала капацитете, у складу са постојећим условима.

Закључком Комисије за стамбена питања и расподелу службених зграда и пословних просторија Владе Републике Србије, 77 број 361-11575/2015 од 30. октобра 2015. године, Поверенику је додељен адекватан пословни простор у Булевару краља Александра бр. 84, укупне површине од 1008 м^2. Након реновирања простора, од октобра месеца 2016. године Повереник за заштиту равноправности се преселио у нови простор, чиме су створени услови за припајање пријемне канцеларије седишту Повереника, која је била одвојена од седишта органа, што је отежавало организацију рада Повереника за заштиту равноправности.

Поред тога, унапређењем просторних капацитета створени су услови за пријем нових запослених у радни однос на неодређено време. Наиме, у стручној служби Повереника за заштиту равноправности попуњеност систематизованих радних места износи 50% (31 запослени на неодређено време). Динамика и обим послова који се обављају у стручној служби Повереника

указују на неопходност јачања кадровских капацитета, тако да је кадровским планом за 2017. годину планирано је да стручна служба Повереника у 2017. години има укупно 50 запослених (без лица која бира Народна скупштина – повереница), од укупно 60 извршилаца предвиђених Правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у стручној служби Повереника за заштиту равноправности и Одлуком о максималном броју запослених на неодређено време у стручној служби Повереника за заштиту равноправности, коју је донела Народна скупштина Републике Србије.

Као и у претходном периоду Регионална канцеларија Повереника у Новом Пазару је и у овом извештајном периоду имала изузетно мали број обраћања локалног становништва по било ком основу.

Запослени у стручној служби Повереника се континуирано упућују на обуке и семинаре који доприносе унапређењу рада и професионалних компетенција. У протеклој години запослени су похађали велики број радионица, обука и стручних семинара организованих у циљу унапређења знања и размене искустава.

У сарадњи са Америчком агенцијом за међународни развој (USAID) и уз подршку Пројекта за реформу правосуђа и одговорну власт, Повереник је током 2016. године израдио нову интернет презентацију, која је обогаћена новим садржајима и унапређена у погледу доступности садржаја особама са оштећеним слухом и видом. Поред тога, у настојању да буде доступнији грађанима, Повереник је припремио посебан садржај за представљање на друштвеним мрежама/социјалним медијима и подстиче интерактивну комуникацију посредством својих званичних налога на фејсбуку, твитеру и јутјубу (YouTube).

1.2. Стратешки план Повереника за заштиту равноправности 2016–2020. године

Повереник за заштиту равноправности донео је своју прву Стратегију развоја институције у мају 2012. године[12]. С обзиром на то да је истекао период за који је донета ова стратегија, благовремено су започете активности на изради новог Стратешког плана Повереника за заштиту равноправности 2016-2020. Уз активно учешће свих запослених у стручној служби Повереника, а уз помоћ и подршку Немачке организације за техничку сарадњу (ГИЗ) Србија, извршена је евалуација претходне стратегије. Анализирани су остварени резултати у контексту пројектованих циљева, тешкоћа и изазова са којима се Повереник сусретао у свом раду

12 Стратегија развоја институције Повереника за заштиту равноправности (2012–2015)

Евалуација претходне стратегије показала је одређени степен извршења постављених стратешких циљева и задатака. Анализа је такође показала да су поједини стратешки задаци били прешироко и преамбициозно постављени. Осим тога, одређене циљеве и задатке није било могуће реализовати у потпуности или у планираним роковима због недостатка средстава и недовољних капацитета који се нису развијали планираном брзином, а од неких задатака се потпуно одустало у току реализације Стратегије.

Током процеса стратешког планирања за наредни петогодишњи период одређена су три општа циља: 1) заштита од дискриминације, 2) унапређење равноправности и 3) унапређење капацитета Повереника за заштиту равноправности. У оквиру сваког циља дефинисани су посебни циљеви и активности.

Постављени општи циљ који се односи на заштиту од дискриминације подразумева обезбеђивање функционисања ефикасног механизма заштите грађана од дискриминације, његово стално унапређење, као и подизање нивоа информисаности грађана о могућностима и начинима заштите од дискриминације. У оквиру овог општег циља постављена су два посебна циља: а) унапређење правног оквира и развој система праћења стања у области заштите равноправности и б) повећање информисаности јавности о видовима заштите од дискриминације које пружа Повереник.

Унапређење равноправности подразумева превентивно деловање Повереника и остваривање ширег утицаја у погледу сузбијања дискриминације и омогућавања уживања и заштите Уставом гарантованог права на равноправност. У наредном петогодишњем периоду, планирано је да се остварује достизањем четири оперативна циља: а) стварање предуслова за смањење најчешће заступљених видова дискриминације; б) одржавање и унапређење сарадње са организацијама које се баве остваривањем равноправности и заштитом људских права у земљи и иностранству; в) одржавање и унапређење сарадње са органима јавне власти и г) подизање свести грађана о дискриминацији као негативној друштвеној појави.

Бољи услови рада стручне службе Повереника и континуирано јачање капацитета запослених, допринеће даљем унапређењу рада Повереника и развоју стручне службе као ефективно организованог и ефикасног сервиса грађана.

2. Нормативни оквир остваривања и заштите равноправности

2.1. Преглед важећих прописа

Република Србија је протеклих година изградила ваљан антидискриминациони оквир. Разумевајући важност поштовања људских права и недискриминације, ратификовала је најважније универзалне и регионалне споразуме у области људских права и забране дискриминације.

Дискриминација је забрањена Уставом Републике Србије[1], а уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације. Донети су и посебни антидискриминациони закони: Закон о заштити права и слобода националних мањина[2], Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом[3] и Закон о равноправности полова[4]. Поред тога, антидискриминационе одредбе су садржане у многим законима којима се уређују поједине области друштвених односа: Закон о раду[5], Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом[6], Закон о здравственој *заштити*[7], *Закон о основама система образовања и васпитања*[8], *Закон о основном образовању и васпитању*[9], *Закон о средњем васпитању и образовању*[10], *Закон о црквама и верским заједницама*[11], *Закон о правима пацијената*[12], *Закон о заштити лица са менталним сметњама*[13] *Закон о кретању уз помоћ пса водича*[14], *Закон о употреби знаковног језика*[15] и други закони.

---

1 „Службени гласник РС“, број 98/06

2 „Службени лист СРЈ“, број 11/02, „Службени лист СЦГ“, број 1/03 – Уставна повеља и „Службени гласник РС“, бр. 72/09 – др. закон и 97/13 – УС

3 „Службени гласник РС“, бр. 33/06 и 13/16

4 „Службени гласник РС“, број 104/09

5 „Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13 и 75/14

6 „Службени гласник РС“, бр. 36/09 и 32/13

7 „Службени гласник РС“, бр. 107/05, 72/09 – др. закон, 88/10, 99/10, 57/11, 119/12, 45/13 – др. закон, 93/14, 96/15 и 106/15

8 „Службени гласник РС“, бр. 72/09, 52/11, 55/13, 35/15, 68/15 и 68/16 – УС

9 „Службени гласник РС“, број 55/13

10 „Службени гласник РС“, број 55/13

11 „Службени гласник РС“, број 36/06

12 „Службени гласник РС“, број 45/13

13 „Службени гласник РС“, број 45/13

14 „Службени гласник РС“, број 29/15

15 „ Службени гласник РС“, број 38/15

Кривичноправна заштита од дискриминације уређена је и *Кривичним закоником*[16], који је у току 2016. године измењен, а измене су приказане у делу који се односи на нормативне измене у току извештајне године. Наведеним закоником прописано је више кривичних дела у вези са забраном дискриминације. Поред тога, као отежавајућа околност одредбом члана 54а Кривичног законика прописана је мржња због припадности раси и вероисповести, због националне или етничке припадности, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета, осим ако није прописана као обележје кривичног дела.

Република Србија има успостављен целовит систем правне заштите од дискриминације, који обухвата механизме грађанскоправне, кривичноправне и прекршајноправне заштите. Важећи прописи пружају добар правни оквир и адекватне инструменте за заштиту од дискриминације, њено спречавање и сузбијање, у складу са међународним и европским стандардима.

Влада је донела више стратешких докумената који су од значаја за ефикаснију примену антидискриминационог законодавства: *Стратегију за смањење сиромаштва, Стратегију развоја социјалне заштите*[17], *Националну стратегију о старењу*[18], *Стратегију реинтеграције повратника по основу Споразума о реадмисији*[19], *Националну стратегију за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности*[20], *Стратегију за унапређење положаја Рома у Републици Србији*[21], *Стратегију за управљање миграцијама*[22], *Стратегију развоја система бесплатне правне помоћи у Републици Србији*[23], *Стратегију о ХИВ инфекцији и АИДС-у*[24], *Националну стратегију за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и партнерским односима*[25], *Националну стратегију запошљавања за период 2011–2020*[26], *Стратегију развоја образовања у Србији до 2020*[27], *Стратегију превенције и заштите од дискриминације*[28], *Националну стратегију за решавање питања избеглица и*

16 „Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05 – исправка, 107/05 – исправка, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16

17 „Службени гласник РС“, број 108/05

18 Службени гласник РС“, број 76/06

19 „Службени гласник РС“, број 15/09

20 „Службени гласник РС“, број 15/09

21 „Службени гласник РС“, број 27/09

22 „Службени гласник РС“, број 59/09

23 „Службени гласник РС“, број 74/10

24 „Службени гласник РС“, број 26/11

25 „Службени гласник РС“, број 27/11

26 „Службени гласник РС“, број 37/11

27 „Службени гласник РС“, број 107/12

28 „Службени гласник РС“, број 60/13

интерно расељених лица за период 2015–2020[29], *Стратегију развоја спорта у Републици Србији за период 2014–2018*[30], *Националну стратегију за младе за период од 2015. до 2025.*[31] и друге стратегије. Треба имати у виду да је појединим стратегијама истекао период важења за који су донете, тако да би у наредном периоду требало приступити доношењу нових стратешких докумената који ће бити засновани и на евалуацији претходних стратегија уз уважавање тренутног стања и потреба група на које се односе.

У току 2016. године већ су донете неке веома важне стратегије за остварење принципа равноправности. У извештајном периоду Влада је донела *Националну стратегију за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године*[32], и *Стратегију за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године*[33]. Поред наведеног, важно је поменути и поједине правилнике органа државне управе (министарстава и посебних организација) који, разрађујући поједине одредбе закона, и у пракси значајно доприносе забрани дискриминације. У том смислу је веома значајан *Правилник о мерилима и поступку за упис ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под повољнијим условима ради постизања пуне равноправности*[34], На основу наведеног законског основа, донет је и *Правилник о мерилима и поступку за упис полазника који су завршили програм основног образовања одраслих у средњу школу под повољнијим условима ради* постизања пуне равноправности[35], *Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања*[36] , као и *Правилник о начину и поступку давања стручне оцене и стручног мишљења о квалитету рукописа уџбеника, приручника и наставног материјала, донетих наставних средстава, наставних помагала, дидактичких средстава и дидактичких игровних средстава*[37]. У области рада, запошљавања и заштите на раду веома је значајан *Правилник о начину праћења извршавања обавезе запошљавања особа са инвалидитетом и начину доказивања извршења те обавезе*[38] . На основу члана 6. став 2. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС“, бр. 101/05 и 91/15), министар надлежан за рад и

29 „Службени гласник РС“, број 62/15
30 „Службени гласник РС“, број 1/15
31 „Службени гласник РС“, број 22/15
32 „Службени гласник РС“, број 4/16
33 „Службени гласник РС“, број 26/16
34 „Службени гласник РС“, број 12/16
35 „Службени гласник РС“, број 42/16
36 „Службени гласник РС“, број 22/16
37 „Службени гласник РС“, број 75/16
38 „Службени гласник РС“, број 101/16

министар надлежан за здравље споразумно су прописали превентивне мере у вези са безбедношћу и здрављем на раду младих, запослене жене за време трудноће и запослене која доји дете. Наведене мере су утврђене *Правилником о превентивним мерама за безбедан и здрав рад младих*[39], као и *Правилником о мерама за безбедан и здрав рад запослене жене за време трудноће, породиље и запослене која доји дете*[40].

Важно је поменути и да је усвојен *Правилник о изменама и допунама Правилника о висини таксе за пружање услуга Републичког геодетског завода*[41], којим су предузете конкретне подстицајне мере у циљу остварења пуне родне равноправности и заштите права особа са инвалидитетом.

Важећи антидискриминациони прописи пружају добар правни оквир и адекватне инструменте за заштиту од дискриминације, који су углавном усклађени са законодавством Европске уније. Међутим, у Годишњем извештају Европске комисије о напретку Србије за 2016. годину оцењено је да је Србија достигла известан ниво припремљености кад је реч о правним тековинама Европске уније и европским стандардима у овој области. Известан напредак остварен је делимичном применом препорука из прошлогодишњег Извештаја о напретку, али потребно је додатно усклађивање и спровођење реформи у области људских права и унапређења заштите од дискриминације.

У том смислу, за даљи развој и унапређивање антидискриминационог законодавства и политика, од важности су директиве Европске уније (нпр. *Директива 2000/43/ЕЦ* о једнаком третману међу особама без обзира на њихово расно или етничко порекло, *Директива Савета 2000/78/ЕЦ* којом се установљава општи оквир за равноправан третман у запошљавању и професији, *Директива 2006/54/ЕЦ* Европског парламента и Савета о једнаком третману мушкараца и жена у погледу запошљавања и обављања занимања, *Директива Савета 2004/113/ЕЦ* о једнаком третману мушкараца и жена у погледу доступности и испоруке добара и услуга и др.), али и стратешки документи Европске уније као што су *Европска стратегија за особе са инвалидитетом (2010–2020)*, *Европска платформа за борбу против сиромаштва и социјалне искључености* и друго.

Поред тога потребно је нагласити да је Комитет министара Савета Европе усвојио *Стратегију Савета Европе о правима детета (2016–2021)*. У Стратегији Савета Европе о правима детета (2016–2021) изричито се наводи да Савет Европе штити и подстиче људска права, у која спадају права детета. Издвојено је и пет приоритетних области за гарантовање права детета,

39 „Службени гласник РС“, број 102/16

40 „Службени гласник РС“, број 102/16

41 „Службени гласник РС“, број 110/16

а то су: једнаке могућности за сву децу, партиципација за сву децу, живот без насиља за сву децу, правосуђе по мери детета за сву децу, права детета у дигиталном окружењу.

2.2. Нормативне измене у току 2016. године

У протеклој години су усвојени одређени закони, као и подзаконски акти (о којима је било речи у претходном одељку) који су од значаја за заштиту од дискриминације и унапређивање равноправности у појединим областима.

Такође, у 2016. години усвојен је *Закон о јавном окупљању*[42] којим се уређују јавна окупљања у Републици Србији. Одредбе које се односе на забрану дискриминације и забрану подстицања на дискриминацију садржане су и у *Закону о оглашавању*[43]. Обавеза спречавања дискриминације изричито је садржана и у новом *Закону о полицији*[44] (члан 5).

У 2016. усвојен је и *Закон о спорту*[45] који садржи детаљне одредбе које се односе на забрану дискриминације и поштовање принципа равноправности. Посебна пажња је посвећена заштити деце у овој области, па је забрањена свака врста злоупотреба, злостављања, дискриминације и насиља према деци у области спорта.

Законом о допунама Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом[46] први пут се нормативно уређује питање употребе печата са угравираним потписом за особе са инвалидитетом. *Законом о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе*[47] прописано је да се при запошљавању води рачуна о томе да национални састав, заступљеност полова и број особа са инвалидитетом, одражава међу запосленима, у највећој могућој мери, структуру становништва.

У току 2016. године усвојен је и *Закон о изменама и допунама Закона о култури*[48], који прописује да се остваривање општег интереса у култури постиже, поред осталог, подстицањем културног и уметничког стваралаштва друштвено осетљивих група, и *Закон о јавном здрављу*[49] који, такође, препознаје значај остварења принципа равноправности у области коју уређује, односно

42 „Службени гласник РС“, број 6/16
43 „Службени гласник РС“, број 6/16
44 „Службени гласник РС“, број 6/16
45 „Службени гласник РС“, број 10/16
46 „Службени гласник РС“, број 13/16
47 „Службени гласник РС“, број 21/16
48 „Службени гласник РС“, број 13/06
49 „Службени гласник РС“, број 15/16

у области деловања јавног здравља, надлежности, планирања, спровођења активности у вези са очувањем и унапређењем здравља становништва, као и начином његовог финансирања.

Закон о општем управном поступку[50] јесте један од системских прописа који је донет у току 2016. године, и који ступа на снагу 1. јуна 2017. године, осим појединих одредаба закона које ступају раније на снагу. Овим Законом прописано је, између осталог, да особе са инвалидитетом имају право да опште и прате ток поступка преко тумача, или на одговарајући начин, у складу са законом, док је чланом 126. прописано да се сведоци који због старости, болести или инвалидитета не могу да дођу на усмену расправу саслушавају у стану или другом објекту у коме бораве.

Кривични законик, као један од системских закона, значајно је иновиран у новембру 2016. године усвајањем *Закона о изменама и допунама Кривичног законика.*[51] У складу са законодавном праксом европских земаља, измене се односе се на реформисање кривичних дела против привреде, као и на усклађивање, првенствено са Конвенцијом Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (у даљем тексту: Истанбулска конвенција). Значајне су измене којима је прописано неколико нових кривичних дела, док је кривично дело одузимање малолетног лица измењено. Важно је истаћи да је наведеним законским изменама први пут изједначена висина запрећене казне за кривично дело силовања из члана 178. и кривичног дела обљубе над немоћним лицем из члана 179. Кривичног законика, за које је раније била запрећена мања казна. Наведена измена је извршена управо на иницијативу Повереника за заштиту равноправности који је указао на неуједначеност казнене политике у односу на ова два кривична дела.

У току 2016. године донет је *Закон о спречавању насиља у породици*[52]. Примена наведеног закона одложена је за 1. јун 2017. године. Овим законом уређује се спречавање насиља у породици и поступање државних органа и установа у спречавању насиља у породици и пружању заштите и подршке жртвама насиља у породици. Основни циљ закона јесте да на општи и јединствен начин уреди организацију и поступање државних органа и установа и тиме омогући делотворно спречавање насиља у породици и хитну, благовремену и делотворну заштиту и подршку жртвама насиља у породици (члан 2).

У току 2016. донети су и *Закон о изменама и допунама Закона о комуналним делатностима*[53], који садржи одредбу која се односи на употребу

50 „Службени гласник РС“, број 18/16

51 „Службени гласник РС“, број 94/16

52 „Службени гласник РС“, број 94/16

53 „Службени гласник РС“, број 104/16

родно диференцираног језика, *Закон о становању и одржавању зграда*[54] *који је* посебну пажњу посветио положају особа са инвалидитетом, као и лицима из других осетљивих група. Наведени закон, између осталог, прописује да пресељење у одговарајући смештај треба да задовољи, поред осталог, физичку приступачност објекта у складу са прописом који уређује несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама. Примедбе које је Повереник дао у мишљењу на Нацрт наведеног закона, а које су се односиле на особе са инвалидитетом су усвојене.

Закон о изменама и допунама Царинског закона[55], поред осталих измена, уређује питање заштите личних података и посебно прописује да се обрада личних података особа са инвалидитетом, у случају подношења захтева за коришћење царинске повластице прописане тим законом, односи искључиво на идентификацију акта надлежног органа, медицинске установе, односно лекара специјалисте, којим је утврђена инвалидност. Повереник је у свом мишљењу на Нацрт наведеног закона изнео примедбе, које су у једном делу прихваћене

54 „Службени гласник РС“, број 104/16

55 „Службени гласник РС“, број 108/16

3. Опис стања и поступање Повереника у сузбијању дискриминације и унапређивању равноправности

Са циљем пружања квалитетног и свеобухватног увида у стање остваривања и заштите равноправности, у овом делу скраћеног Редовног годишњег извештаја Повереника биће представљени, у краћим цртама, најпре, поједини резултати истраживања јавног мњења која су за потребе Повереника спроведена током 2016. године, а потом и извештаји Европске уније, релевантна документа међународних организација, извештаји и истраживања невладиних организација у Србији, као и пракса Европског суда за људска права.

Такође биће представљен опис стања у погледу остваривања и заштите равноправности, употпуњен приказом кључних проблема у остваривању заштите од дискриминације, на основу сазнања из поступака које је Повереник за заштиту равноправности спровео по притужбама, али и из других извора.

3.1. Истраживања Повереника за заштиту равноправности

У току 2016. године спроведена су два важна истраживања о учесталости дискриминације и остваривању равноправности у Републици Србији – *„Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“* и *„Положај старијих у руралним областима“*. Резултати ових истраживања су од значаја за одређивање смерница и постављање приоритета у креирању и вођењу јавних политика у овим друштвеним областима у наредном периоду.

3.1.1. Истраживање јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“

Повереник за заштиту равноправности је у оквиру ИПА 2013 Твининг пројекта „Подршка унапређењу људских права и нулта толеранција за дискриминацију“, реализовао истраживање јавног мњења *Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији*[1]. Истраживање је спровела агенција Фактор Плус током јуна 2016. године. Како би се осигурала упоредивост добијених података са претходним истраживањима Повереника, примењена је јединствена методологија, што је омогућило да се уоче трендови и промене у ставовима и перцепцији грађана.

1 Истраживање је доступно на: https://drive.google.com/file/d/0B1QaDisvv7K3c19yTVd3Z1ZuQ0U/view

Спроведено истраживање представља важан извор информација о односу грађана према дискриминацији, о социјалној дистанци која постоји према припадницима различитих група, њиховој упознатости са законодавним оквиром и санкцијама које се могу изрећи, као и о њиховој перцепцији улога разних актера у подстицању и сузбијању дискриминације.

3.1.1.1. Изложеност дискриминацији и поверење у државне институције

Резултати овог истраживања показали су, између осталог, да 13% грађана Србије сматра да је у неком тренутку током свог живота било изложено дискриминацији, што чини благо побољшање у односу на резултате из 2013. године, када је овај број износио 16%. Такође, резултати истраживања указују на то да је највећи број грађана који сматрају да су дискриминисани, управо међу припадницима ЛГБТ популације (50%), а затим међу припадницима етничких мањина (36%).

Број грађана који би се обратио државним институцијама је два пута већи у односу на 2013. годину (повећање са 32% на 63%), што указује на то да све више грађана има поверења у институције, односно да се осећа спремно да им се обрати у случају дискриминације. У односу на истраживање из 2013. године, значајно је повећан број грађана који би се у случају дискриминације обратили Поверенику за заштиту равноправности на 18%.

Исто тако, 2013. године, 10% грађана је навело да би пријавило дискриминацију полицији, а 2016. године тај број је удвостручен (21%), што указује на то да је потребно додатно јачати капацитете полиције да адекватно реагује на пријављене случајеве дискриминације. Повереник за заштиту равноправности је у току 2016. године организовао седам једнодневних и једну дводневну обуку за полицијске службенике и службенице „Препознавање и реаговање на дискриминацију“. У односу на претходно истраживање, а у складу са повећањем спремности грађана да се обрате институцијама, значајно је смањен и проценат грађана који не знају коме да се обрате и који сматрају да су процедуре сувише компликоване.

3.1.1.2. Поимање и препознавање дискриминације

Упркос чињеници да је број грађана који би се обратио институцијама дупло већи него 2013. године, на ефикасност сузбијања дискриминације може утицати и даље низак ниво препознавања дискриминације. Свега четвртина од укупног броја испитаника (24%) разуме дискриминацију као неједнако поступање које је засновано на неком личном својству. Појам дискриминације

грађани најчешће мешају са насиљем према различитим групама, без обзира на то да ли је оно засновано на личном својству или не (8%), као и са одбацивањем различитих група које није засновано на личном својству (4%). Како је препознавање дискриминације предуслов њеног пријављивања, немогућност да се јасно препозна дискриминација значајно ограничава заштиту у овој области.

Највећи број грађана Србије и даље верује да је дискриминација у Србији распрострањена. Истраживање указује на то да петина грађана сматра да је дискриминација у потпуности присутна (19%), док мање од половине има став да је углавном присутна (44%). Другим речима, две трећине грађана (63%) сматрају да дискриминација у Србији постоји у значајној мери. Ови резултати указују на то да се перцепција грађана о заступљености дискриминације није значајно променила у односу на 2013. годину, када је 65% грађана сматрало да је дискриминација прилично или много присутна.

Уколико се посматра став грађана према томе да ли је дошло до повећања или смањења дискриминације у Србији, већина сматра да се у протекле три године ништа није променило (44%). Уколико се ови подаци упореде са резултатима из 2013. године, може се закључити да скоро дупло мањи број грађана сматра да се дискриминација повећава, што је позитивна тенденција.

3.1.1.3. Ставови о најдискриминисанијим друштвеним групама

Испитаници као прву слободну асоцијацију о најдискриминисанијој групи у Србији наводе припаднике ромске националности (23%), а потом ЛГБТ особе (12%), жене (9%) и сиромашне (6%). Све остале групе наводе у мање од 5% случајева, међу којима посебно треба издвојити националне мањине (4%) и особе са телесним и сензорним инвалидитетом (4%), док се особе са интелектуалним потешкоћама и менталним сметњама наводе као најмање дискриминисане (мање од 1%).

Уколико се посматра релативан положај наведених група у односу на истраживање из 2013. године, може се закључити да је перцепција грађана о степену њихове изложености дискриминацији слична.

3.1.1.4. Ставови о областима друштвених односа у којима је дискриминација најучесталија

Према мишљењу грађана, рад и запошљавање су области у којима се најчешће јавља дискриминација. Такав је став више од две трећине испитаних (72%).

Овај податак се поклапа и са подацима из праксе Повереника за заштиту равноправности – највећи број притужби поднетих у 2015. години односио се управо на дискриминацију у поступку запошљавања или на послу (36%). Након рада и запошљавања, грађани препознају област социјалне заштите (31%), а потом здравство (25%) и образовање (23%) као области у којима је дискриминација најзаступљенија.

3.1.1.5. Перцепција дискриминације

У односу на резултате из 2013. године наставља се већ присутна тенденција да све мањи број грађана дискриминацију перципира као приоритет државе (четвртина испитаника – 24%), и пораста броја оних који сматрају да је дискриминација важан проблем (две трећине испитаних), али да постоје већи проблеми са којима се друштво суочава (59%).

Три четвртине анкетираних (73%) сматра да дискриминација није прихватљива, без обзира о којој групи грађана се ради, док 16% сматра да је прихватљива према неким групама.

3.1.1.6. Етничка и социјална дистанца према припадницима различитих група

Резултати истраживања показују да четвртина испитаника (27%) не жели да им припадници ЛГБТ популације буду колеге, трећина (34%) не жели да се са њима дружи, половина (47%) не жели да ЛГБТ особе буду васпитачи њихове деце, док би 63% испитаника имало нешто против да они сами или њихова деца буду у браку са ЛГБТ особом. Иако је социјална дистанца најизраженија према припадницима ЛГБТ популације, ипак у већини испитиваних категорија долази до пада социјалне дистанце у односу на резултате добијене 2013. године. Смањење социјалне дистанце је највеће у односу на прихватање брака и блиског дружења са ЛГБТ особама. Тако је у односу на 2013. годину неприхватање брака смањено за 19%, а неприхватање ЛГБТ особе за пријатеља за 12%.

Док истраживање бележи пад социјалне дистанце према ЛГБТ грађанима у свим испитиваним областима, према мигрантима (тражиоцима азила) благо расте у појединим областима, док у другима опада. Пре три године 20% испитаника није прихватало да мигранти буду грађани Србије, а сада такав став има 31% испитаника. Исто тако, долази и до повећања броја оних који не желе да им мигранти буду комшије (са 23% на 30%), као и до благог повећања броја оних који не желе да им мигранти буду колеге (са 20% на 23%).

3.1.1.7. Однос грађана према посебним (афирмативним) мерама

Резултати истраживања су показали да увођење мера које би обавезале послодавце да запосле одређени број припадника група, које су у суштински неједнаком положају у односу на остале грађане, у потпуности подржава 40% грађана, а делимично још 33% њих. Против таквог подстицаја запошљавања је 17% испитаника.

Када је реч о образовању 64% испитаника подржава посебне мере за упис у средњу школу, а 62% упис на факултете. Овај резултат указује на то да је подршка посебним мерама у образовању нешто нижа него 2013. године, када је износила 73%.

Око трећине грађана подржава издвајање буџетских средстава за остваривање права етничких мањина на комуникацију са институцијама, информисање и школовање на матерњем језику, а још једна трећина делимично подржава овакво издвајање из буџета.

Скоро сви испитаници (96%) сматрају да јавне установе морају да буду приступачне за све особе са инвалидитетом.

3.1.1.8. Упознатост са законодавним оквиром и перцепција о степену примене закона

Већина грађана сматра да је дискриминација у Србији забрањена законом (67%), док тек 12% верује да није. Истраживање је показало да постоји веза између степена образовања испитаника и познавања антидискриминационих прописа. Најмањи број грађана са незавршеном и завршеном основном школом зна да је дискриминација забрањена (53%). Овакав став дели 66% грађана са средњим образовањем и 72% грађана са вишим или високим образовањем. Важно је нагласити и да знатно мање испитаника других националности (осим српске) сматра да је дискриминација забрањена законом (54%). Такође, нижи ниво знања о антидискриминационом законодавству имају становници Војводине (57%) и јужне и источне Србије (59%) у односу на испитанике из Београда (64%), Шумадије и западне Србије (83%).

Да је дискриминација у Србији потпуно санкционисана верује 4% грађана, а да је делимично санкционисана 37%. Највећи број испитаника сматра да дискриминација уопште није санкционисана и да се санкције не примењују (43%).

3.1.1.9. Препознавање институције Повереника за заштиту равноправности

Половина испитаника (51%) зна да у Србији постоји државни орган који штити равноправност свих грађана, док 41% њих није сигурно да таква институција постоји. Охрабрује чињеница да је у односу на истраживање из 2013. године значајно повећан број грађана који знају да постоји институција која штити од дискриминације.

Резултати истраживања из 2016. године показују да је тачан назив ове институције знало 41% грађана, 35% испитаника није знало да наведе назив, а 21% је одбило да одговори на ово питање. Када се посматрају само они испитаници који су знали да постоји државни орган који штити равноправност грађана, 77% њих је знало да је то Повереник за заштиту равноправности.

3.1.1.10. Перцепција одговорности и улоге институција у сузбијању дискриминације

Према мишљењу испитаника, актери који су у највећој мери одговорни за дискриминацију јесу медији (19% испитаних у односу на 8% у 2013. години), али и сами грађани, док као актере који у најмањој мери доводе до дискриминације препознају војску и Повереника за заштиту равноправности.

Према мишљењу анкетираних, актери који у значајној мери дискриминишу грађане јесу и политичке странке, школе и правосуђе. Влада се сматра мање одговорном за појаву дискриминације у односу на претходно истраживање (23% мање у односу на истраживање из 2013. године).

Као институције које највише могу да допринесу сузбијању дискриминације испитаници виде медије, а затим породицу, школу и саме грађане. Потом следе различите државне институције, међу којима и Повереник за заштиту равноправности, док најмањи утицај на смањење дискриминације према мишљењу испитаника има војска. Нешто другачији резултати добијају се на директно питање о томе који актер би највише могао да утиче на то да се смањи дискриминација у друштву. Као одговор на ово питање грађани најчешће наводе Владу Републике Србије (16%) и медије (15%), а затим породицу (12%).

3.1.1.11. Информисање грађана о дискриминацији

Највећи број испитаника сматра да медији мало пажње посвећују проблему дискриминације (45%), док 12% мисли да уопште не посвећују пажњу. Грађани сматрају да медији тренутно највише пажње посвећују равноправности припадника ЛГБТ популације (27%), а да скоро уопште не посвећују пажњу сиромашнима (3%) и старијим особама (3%).

У складу са претходним налазом, грађани сматрају да друштво у предстојећем периоду много пажње треба да посвети равноправности особа са инвалидитетом (66%), сиромашних људи (67%), као и старијих (56%).

Иако нешто више од половине испитаника сматра да институције не информишу грађане довољно о дискриминацији, тек је петина грађана (20%) заинтересована да буде боље информисана о проблемима дискриминације у Србији.

3.1.2. Истраживање „Положај старијих у руралним областима“

Истраживање *„Положај старијих у руралним областима“* реализовали су Црвени крст Србије и Повереник за заштиту равноправности, уз подршку Популационог фонда Уједињених нација (УНФПА), у периоду август – новембар 2016. године.

Истраживање је омогућило да се сагледају изазови са којима се сусрећу старији у руралним подручјима, њихове породице, али и локалне заједнице због смањене густине становника на селу. Подаци из истраживања и утврђени изазови омогућили су да се креирају препоруке које треба да допринесу унапређењу равноправности, побољшању квалитета живота у старости и обезбеде достојанство старијим особама које живе на селу.

Као кључни изазови у остваривању равноправног третмана ове категорије становништва, препознати су смањен приступ услугама здравствене и социјалне заштите, потом смањено интересовање професионалних пружалаца услуга за рад у руралним областима, смањење неформалних мрежа подршке – честе миграције у урбане области, недовољна информисаност о услугама и правима, као и често непрепознавање менталних болести (депресија, деменција). Осим тога, као изазов се намеће и неекономичност пружања транспортних услуга у областима са малом густином становништва, као и лимитиран приступ транспортним капацитетима прилагођених потребама старијих. Као не мање важно, присутно је и питање старења у својој кући које у таквим условима води социјалној изолацији, мали је број и лош је

приступ социјалним и културним активностима, као и могућностима за учење, а недостаје и опрема која олакшава самосталан живот старијих у руралним подручјима.

Старији на селу су нарушеног здравља и суочавају се са бројним препрекама у остваривању здравствене заштите. Резултати истраживања су показали да се она остварује само делимично, да је 43% старијих требало лекара али га није посетило. Потешкоће у кретању има скоро половина старијих људи на селу (44%), а 3% је стално у постељи или у колицима. Субјективни осећај живота старијих на селу је суморан. Сваки четврти сматра да живи лоше или веома лоше, а већина (54%) живи ни добро ни лоше. Стари на селу су у већем ризику од социјалне искључености него од губитка функционалних капацитета за бригу о себи. Већим делом су изван институционалног система услуга за помоћ и подршку старијој популацији, а њихов ослонац су неформалне услуге, помоћ и подршка.

Највећи број испитаних оцењују да никада нису били изложени дискриминацији (56,4%), петина понекад (19,6%), 11% веома ретко, а свега 7,3% испитаника наводе да су често изложени дискриминацији. Позитиван став о родној равноправности исказало је 86% испитаних, 8,9% је неодлучно, а 3,8% има негативан став.

3.2. Извештаји ЕУ, међународних организација и уговорних тела

Иако су евидентни помаци на плану спречавања и сузбијања дискриминације, потребу за даљим и активнијим деловањем у овој области потврђују извештаји Европске уније, међународних организација и уговорних тела. На овом месту издвојићемо закључке појединих извештаја.

У *Извештају Европске комисије о напретку Србије у процесу европских интеграција* за 2016. годину[2], наводи се да законодавни оквир за заштиту људских права постоји, али се не спроводи доследно. Уочен је недостатак политичке подршке у заштити права највише дискриминисаних група, укључујући и припаднике ЛГБТИ популације, особа са инвалидитетом, особа које живе са ХИВ/АИДС-ом и осталих рањивих група. У извештају је истакнуто да је постигнут известан напредак у областима политике запошљавања, инклузије Рома, забране дискриминације и родне равноправности, али да и поред тога положај жена на тржишту рада није промењен и одликује се знатно смањеном стопом активности и запослености у односу на мушкарце.

2 Извештај је доступан на: http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_srbija_2016.pdf

Похваљене су активности Србије на увођењу Индекса родне равноправности ЕУ, буџетска реформа и Закон о буџетском систему који је увео родно одговорно буџетирање као обавезно за све буџетске кориснике на националном, покрајинском и локалном нивоу. Међутим, указано је на то да је потребно успоставити одрживу институционалну мрежу која би имала капацитет и средства за промовисање родне равноправности. Посебна забринутост истакнута је због бројних случајева убистава жена у партнерском насиљу. Наглашена је неопходност правилног спровођења Конвенције Савета Европе у спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција), и усклађивање националног законодавства са овом конвенцијом.

Посебно је указано да је потребно уложити додатни напор да се повећа учешће особа с инвалидитетом у образовању и да се спроведе свеобухватан план о приступу објектима за особе с инвалидитетом, старије особе и социјално угрожена лица. Позитивно су оцењене активности Србије на промовисању права ЛГБТИ популације, али је и наведено да је потребна већа политичка посвећеност унапређењу културе поштовања права ЛГБТИ особа и обезбеђивању забране дискриминације на послу, у сектору здравства и у систему образовања. Потребно је изменити школске уџбенике који садрже дискриминаторне садржаје и уредити поступке за правно признавање последица промене пола.

На *15. заседању Комитета УН за права особа са инвалидитетом* у априлу 2016. године, усвојена су *Закључна запажања са препорукама Републици Србији за заштиту и унапређење положаја особа са инвалидитетом* (CRPD/C/SRB/CO/1).[3] Комитет је похвалио Републику Србију за низ достигнућа и активности у погледу унапређења равноправности при чему су посебно истакнута законска решења и стратешки документи усвојени у разматраном временском периоду. Међутим, у закључним запажањима изнета је забринутост да су поједини прописи у супротности са одредбама Конвенције о правима особа са инвалидитетом. Комитет је изразио дубоку забринутост због броја деце са инвалидитетом која живе у институцијама, посебно деце са менталним сметњама, као и због тога што не постоји утврђена пракса подизања свести о особама са инвалидитетом, посебно у редовним школама, и што нема

3 Република Србија је 2012. године поднела Иницијални извештај о спровођењу Конвенције о правима особа са инвалидитетом у Републици Србији, а 2015. године и Алтернативни извештај након чега је Комитет упутио Влади Републике Србије листу питања. Влада је у току 2016. године доставила одговоре на ова питања, чиме су се стекли услови за усвајање Закључних запажања са препорукама Републици Србији за заштиту и унапређење положаја особа са инвалидитетом. Република Србија као држава чланица, у обавези је да у наредном периоду усмери пажњу на спровођење ових закључних запажања и конкретних препорука Комитета за права особа са инвалидитетом. Доступно на:http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/zakljucna_zapazanja_komiteta_za_prava_osoba_sa_invaliditetom_srb.pdf

механизма за борбу против вишеструко штетних стереотипа и широко распрострањене дискриминације. Комитет охрабрује Србију да активно спроводи процес деинституционализације деце и кампање подизања свести, у које би се укључиле особе са инвалидитетом и организације које их представљају, и да активно промовише позитивну слику о особама са инвалидитетом.

У септембру 2016. године, *Комитет УН за права особа са инвалидитетом* усвојио је и *Општи коментар бр. 3 на члан 6. Конвенције о правима особа са инвалидитетом*[4], који се тиче девојчица и жена са инвалидитетом. Комитет упозорава да су жене са инвалидитетом изложене вишеструкој дискриминацији и истиче да постоје три главна проблема, а то су насиље, сексуално и репродуктивно здравље и дискриминација.

Комитет УН за укидање расне дискриминације узео је у разматрање Други и Трећи периодични извештај Републике Србије о примени Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације[5], који је Влада Републике Србије усвојила на седници 30. децембра 2015. године. Извештај садржи преглед законодавних, судских, административних и других мера које је држава предузела ради примене одредаба конвенције и остваривања пуне и ефективне равноправности и заштите од расне дискриминације.

Комитет УН за права детета упутио је Републици Србији додатна питања у вези са Другим и Трећим периодичним извештајем о примени Конвенције о правима детета у Републици Србији[6]. Питања су се односила на јасно дефинисање појма детета, координацију међусекторске сарадње и тренутни статус Савета за права детета Владе Републике Србије. Од Србије је тражено да достави информације у вези са даљим плановима на формулисању политике државе према деци, будући да је Национални акциони план истекао 2015. године.

Комитет УН против тортуре објавио је *додатак на Закључна запажања о Другом периодичном извештају Србије*[7]. Извештају је претходио одговор Србије на Закључна запажања Комитета (CAT/C/SRB/CO/2), која се односе на обавезу државе чланице да до 15. маја 2016. године достави у писаној форми информације о предузетим корацима у имплементацији препорука број 9(а) и 19. Додатак на закључна запажања садржи опис стања, информације и мере које је Србија предузела на имплементацији ове две препоруке.

4 Доступно на: http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx

5 Доступно на: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2fC%2fSRB%2f2-5&Lang=en

6 Доступно на: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/SRB/INT_CRC_LIT_SRB_24382_E.pdf

7 Доступно на: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fSRB%2fCO%2f2%2fAdd.1&Lang=en

Међународна организација *Human Rights Watch (HRW)* објавила је извештај под називом *„Мој сан је да напустим ово место: Деца са инвалидитетом у српским институцијама“*[8]. У извештају је истакнуто да породице често трпе притисак да децу са инвалидитетом шаљу у велике резиденцијалне установе које су често далеко од њихових домова и у којима су деца са инвалидитетом одвојена од својих породица, често занемарена, имају неадекватан приступ лечењу, недостатак приватности и ограничен приступ образовању.

У извештају који је објавила међународна организација *Amnesty International „Стање људских права у свету“*[9], приказани су резултати анализе стања људских права у 160 земаља и територија у току 2015/16. године. У делу који се односи на Републику Србију, говори се о избеглицама, азилантима и мигрантима, присилним нестанцима, дискриминацији Рома, ЛГБТ правима и злочинима који подлежу међународном праву, а који су последица етничких сукоба у региону. Извештај у позитивном контексту говори о „Паради поноса“ која је и 2016. године одржана без инцидената, али истиче да су појединачни злочини из мржње и напади на припаднике и припаднице ЛГБТ заједнице још увек присутни.

3.3. Извештаји и истраживања домаћих институција и организација

У четвртом по реду *Извештају о спровођењу Акционог плана за поглавље 23 у приступним преговорима за чланство у Европској унији*[10], Министарство правде навело је да је у претходном периоду донет „Правилник о мерилима и поступку за упис ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под повољнијим условима ради постизања пуне равноправности“[11], што је дало завидне резултате у пракси. Такође, усвојен је и „Правилник о мерилима и поступку за упис полазника који су завршили програм основног образовања одраслих у средњу школу под повољнијим условима ради постизања пуне равноправности“[12].

У циљу потпуне хармонизације законодавног оквира са прописима Европске уније у области забране дискриминације, настављено је са израдом Нацрта закона о изменама и допунама Закона о забрани дискриминације. Поред

8 Доступно на: https://www.hrw.org/report/2016/06/08/it-my-dream-leave-place/children-disabilities-serbian-institutions

9 Доступно на: https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/2552/2016/en/

10 Доступно на: http://www.mpravde.gov.rs/files/Izve%C5%A1taj%20br.%204-2016%20o%20sprovo%C4%91enju%20Akcionog%20plana%20za%20Poglavlje%2023.pdf

11 „Службени гласник РС“, број 12/16

12 „Службени гласник РС“, број 42/16

активности које је предузело Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања на изради текста Нацрта закона и Повереник за заштиту равноправности је, на основу своје досадашње праксе у примени Закона, и извршене анализе Закона, сачинио предлоге за његову измену и допуну[13].

Поред тога, Министарство просвете, науке и технолошког развоја припремило је и усвојило „Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања"[14] у фебруару 2016. године, чиме је поступљено по препоруци Повереника датој у Редовном годишњем извештају о раду Повереника за 2015. годину.

Народна скупштина Републике Србије је 23. новембра 2016. године донела Закон о изменама и допунама Кривичног законика у смислу допуне кривичног дела повреда равноправности (члан 128.), на начин да се ово дело може извршити ако се због сексуалне оријентације или родног идентитета неком лицу ограничe или ускрате права човека и грађанина.[15]

У августу 2016. године Канцеларија за људска и мањинска права је објавила *Извештај о праћењу имплементације Акционог плана за примену Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период од 2014. до 2018. године – за други, трећи и четврти квартал 2015. године*.[16] У извештају је наведено да је у оквиру мере која се тиче хармонизације прописа у области забране дискриминације који нису у потпуности усклађени са релевантним прописима Европске уније, једна од предвиђених активности била да се обезбеде приступ и учешће деце у поступку пред Повереником за заштиту равноправности по притужбама по мери детета. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, које је задужено за реализацију ове мере, није дало податке о спроведеним активностима за наведени извештајни период.

Оцењено је да је делимично спроведена мера, односно активност која се тиче практичне примене препоруке Повереника за заштиту равноправности за уклањање дискриминаторних садржаја из уџбеника и наставних материјала ради спречавања дискриминације, промовисања толеранције, уважавања различитости и поштовања људских права. Завод за унапређивање образовања и васпитања је прегледао девет уџбеника за средње школе који према оцени НВО Лабрис и Повереника за заштиту равноправности садрже дискриминаторне садржаје.

13 Извештај о спровођењу Акционог плана за поглавље 23 у приступним преговорима за чланство у Европској унији, стр. 259

14 „Службени гласник РС", број 22/16

15 Извештај о спровођењу Акционог плана за поглавље 23 у приступним преговорима за чланство у Европској унији, стр. 410

16 Документ доступан на адреси: http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/drugi_izvestaj_ap_final_16082016.pdf

По спроведеном поступку, Министарству просвете, науке и технолошког развоја упућено је мишљење Завода да осам уџбеника садржи дискриминаторне садржаје и да не могу бити даље у употреби.

Једна од кључних тема у 2016. години било је питање миграната и избеглица, као посебно рањивих група. С тим у вези, креиране су *Стандардне оперативне процедуре за заштиту деце избеглица/миграната (СОП)*[17], које представљају основ за координисано деловање свих учесника у подршци и идентификацији посебно угрожене деце избеглица/миграната.

Опису стања у остваривању и заштити равноправности доприносе и *Извештај о праћењу имплементације Акционог плана за примену Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период од 2014. до 2018. године – за други, трећи и четврти квартал 2015. године*[18] који је објавила Канцеларија за људска и мањинска права, приручник Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Педагошког друштва Србије „*Дигитално насиље – превенција и реаговање*“[19], публикација Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва „*Стоп напуштању школе*“[20], „*Анализа примене афирмативних мера у области образовања Рома и Ромкиња и препоруке за унапређење мера*“ из јуна 2016. године[21], „*Упутство за израду наставног материјала у складу са принципом универзалног дизајна*“[22], „*Смернице за процену утицаја на друштво*“[23], као и „*Мапирање услуга социјалне заштите у надлежности јединица локалних самоуправа у Републици Србији*“[24].

17 Документ доступан на интернет адреси: http://ideje.rs/wp-content/uploads/2016/09/Standardne-operativne-procedure-za-zastitu-dece-izbeglica-i-migranata.pdf

18 Документ доступан на адреси: http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/drugi_izvestaj_ap_final_16082016.pdf

19 Доступно на интернет адреси: http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/priru%C4%8Dnik-interaktivni.pdf

20 Стоп напуштању школе!, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/06/stop_napustanju_skole.pdf

21 Анализа примене афирмативних мера у области образовања Рома и Ромкиња и препоруке за унапређење мера , Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/07/Analiza-primene-afirmativnih-mera-u-oblasti-obrazovanja-Roma-i-Romkinja-i-preporuke-za-unapredjenje-mera.pdf

22 Упутство за израду наставног материјала у складу са принципом универзалног дизајна Лазор М., Малицан-Винкић Д., Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/02/uputstvo_za_izradu_nastavnog_materijala_univerzalni_dizajn.pdf

23 Смернице за процену утицаја на друштво , Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/11/Smernice-za-procenu-uticaja-na-drustvo-SRP.pdf

24 Мапирање услуга социјалне заштите у надлежности јединица локалних самоуправа у Републици Србији , Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд 2016.

У току 2016. године Заштитник грађана је објавио *Посебан извештај о информисању на језицима националних мањина након приватизације медија*[25] са циљем да на основу прикупљених података и утврђених чињеница, правовремено скрене пажњу надлежним органима на неправилности и проблеме у пракси након приватизације, како би се постигло да се информисање на мањинском језику остварује на начин који задовољава потребе припадника националних мањина.[26] Такође, објавио је и публикацију „*Заштита жена од насиља у породици и партнерским односима (изабране препоруке)*“[27].

Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је у фебруару 2016. године објавио први *Индекс родне равноправности за Србију*[28], истичући да је Република Србија прва земља ван Европске уније која је увела овај мерни инструмент родне равноправности.[29] Он мери родну равноправност (родни јаз) на скали од 1 (потпуна неравноправност) до 100 (потпуна равноправност) кроз шест домена релевантних за оквир политика ЕУ: знање, рад, новац, здравље, време и моћ, као и два поддомена: насиље и унакрсне неједнакости.

У истраживању „*Могућност приступа економским шансама у Србији за жене*“[30], које је спроведено у сарадњи са Светском банком, оцењено је да је велики јаз у платама између мушкараца и жена посебно изражен на високим

Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/12/Mapiranje-usluga-socijalne-zastite.pdf

25 Посебан извештај о информисању на језицима националних мањина , Заштитник грађана, Београд 2016. Доступно на: http://www.ombudsman.rs/attachments/article/5018/Izvestaj%20o%20informisanju%20na%20jezicima%20nacionalnih%20manjina%20nakon%20privatizacije%20medija.pdf

26 Посебан извештај о информисању на језицима националних мањина, стр. 4

27 Заштита жена од насиља у породици и партнерским односима, Заштитник грађана, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: www.ombudsman.rs/attachments/article/5031/Zbirna%20preporuka%20ZG%20Zastita%20zena%20od%20nasilja%20u%20porodici%20i%20partnerskim%20odnosima%20SRPSKI.pdf.

28 Иницијативу за израчунавање Индекса родне равноправности за Републику Србију покренули су Координационо тело за родну равноправност Владе Републике Србије, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије и Републички завод за статистику, уз велику подршку Европског института за родну равноправност у Виљнусу.

29 Индекс родне равноправности за Србију – У овој публикацији објављен је по први пут индекс родне равноправности за Србију, израчунат за 2014. годину, док се Индекс родне равноправности за ЕУ односи на 2012. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/02/Izvestaj_Indeks_rodne_ravnopravnosti_2016_SRP.pdf

30 Могућност приступа економским шансама у Србији за жене, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/11/Mogucnost_pristupa_ekonomskim_sansama_u_Srbiji_za_zene.pdf.

нивоима зараде, указујући на то да постоји горња граница за зараде жена. Жене у Србији су несразмерно више оптерећене активностима и обавезама које се односе на бригу о члановима породице и рад у домаћинству.

Покрајински омбудсман је у јулу 2016. године објавио ново истраживање[31] о примени принципа родне равноправности у јединицама локалне самоуправе на територији АП Војводине. Истраживање је показало да је у свим сферама јавне локалне политике и власти присутна неједнакост и неравноправност полова и да и даље мушкарцима припадају места и позиције одлучивања и моћи, док су жене у власти присутне само у оној мери у којој то обезбеђују афирмативне мере у виду квота. Жене су формално у могућности да доносе одлуке јер заузимају позиције, међутим, руководе секторима који се традиционално додељују женама, као што су друштвена питања, образовање и социјална заштита.

Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова објавио је „*Збирку конференција случаја насиља над женама у породици и партнерским односима*“[32] у којој приказани случајеви илуструју одређене тешкоће у раду, начине њиховог превазилажења и утицај на професионално поступање.

У *Анализи ефеката примене измена и допуна Закона о раду*, коју је сачинила *Фондација центар за демократију*[33] наводи се да је однос Закона о забрани дискриминације (ЗЗД) и Закона о раду (ЗОР) један од кључних проблема који се јављају у пракси. Закон о раду нема упућујућу одредбу ка Закону о забрани дискриминације, чиме би се премостили нормативни проблеми, већ као систем заштите од дискриминације уводи сопствени квази-антидискриминациони поступак, који има одређених додирних тачака са поступком који је нормиран Законом о забрани дискриминације.

31 Примена принципа родне равноправности у јединицама локалне самоуправе у АП Војводини, Покрајински омбудсман, Нови Сад, 2016. Подаци су прикупљени упитником од 29. јануара до 3. марта 2016. године, а на њега је одговорило 27 од 45 јединица локалне самоуправе. Извештај је доступан на интернет адреси: http://www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1827/Primena_principa_rodne_ravnopravnosti_2015.pdf

32 Збирка конференција случаја насиља над женама у породици и партнерским односима, Недељков Ј., Банаух Брусин М, Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова, Нови Сад 2016. Доступно на интернет адреси: http://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2016/Zbirka_konferencija_slucaja_nasilja_nad_zenama_u_porodici_i_partnerskim_odnosima.pdf

33 Анализа ефеката примене измена и допуна Закона о раду, Рељановић М., Ружић Б., Петровић А, Фондација центар за демократију, Београд 2016. Доступна на интернет адреси: http://www.centaronline.org/userfiles/files/publikacije/fcd-analiza-efekata-primene-izmena-i-dopuna-zakona-o-radu.pdf

Поред свега наведеног за оцену стања од значаја је и аналитички извештај[34] *Комитета правника за људска права YUCOM,* који указује на одређене трендове злочина из мржње и говора мржње према ЛГБТ особама. У извештају, чији је саставни део и анализа медијског извештавања о ЛГБТ особама, наведено је да постоји диспропорција између броја званично пријављених случајева дискриминације и злочина из мржње према ЛГБТ особама и броја лица који се тим поводом обраћају активистима из невладиног сектора[35]. Затим, *Водич за новинар(к)е – насиље у породици*, који је објавио *Аутономни женски центар*[36] у којем се истиче се да је за новинаре који извештавају (или истражују) насиље у породици и насиље према женама од пресудне важности познавање и разумевање кључних карактеристика ових феномена, као и извештај „*Србија од земље транзита до земље дестинације*" и *анализа Закона о азилу кроз родну перспективу*[37] које је објавио *Београдски центар за људска права.*[38]

У *Извештају о резултатима рада Комисије за жалбе Савета за штампу* у периоду од 1. маја до 31. августа 2016. године[39], *Анализи одлука Комисије за жалбе Савета за штампу* у периоду од 1. маја до 31. августа 2016. године, *Извештају о мониторингу поштовања Кодекса новинара Србије у дневним штампаним медијима* у периоду од 1. фебруара до 24. априла 2016. године и извештају за период од 1. марта до 31. августа[40], оцењено је да је у порасту

34 Аналитички извештај о недостацима и правним празнинама у имплементацији постојећих политика анти-дискриминације, превенције насиља, злочина и говора из мржње према ЛГБТ особама, Комитет правника за људска права YUCOM, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: http://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2016/11/Analiticki-izvestaj-i-preporuke-LGBT-prava.pdf

35 Подаци из извештаја показују да свега 10% случајева бива пријављено надлежним органима.

36 Водич за новинар(к)е – насиље у породици, Тања Игњатовић (ур.), Аутономни женски центар, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: http://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2016/Vodic_za_novinarke-nasilje_u_porodici-II_izdanje.pdf

37 Публикација под називом Родна анализа Закона о азилу – Примена начела родне равноправности у систему азила у Републици Србији, настала је као резултат пројекта Избегличка и мигрантска криза на Западном Балкану који Београдски центар за људска права спроводи у сарадњи са организацијом Oxfam и UN Women. Доступно на интернет адреси: https://www.scribd.com/document/327315703/Rodna-analiza-Zakona-o-azilu-Asylum-Act-Gender-Analysis

38 Србија од земље транзита до земље дестинације, Београдски центар за људска права, Београд, 2016. Линк: http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2016/06/Srbija-od-zemlje-tranzita-do-zemlje-destinacije-3.pdf

39 Доступно на интернет адреси: www.savetzastampu.rs/cirilica/izvestaji/110/2016/09/20/1251/rezultati-rada-komisije-za-zalbe-saveta-za-stampu-u-periodu-od-1_-maja-do-31_-avgusta.html.

40 Доступно на интернет адреси: www.savetzastampu.rs/doc/monitoring-2016/izvestaj-o-monitoringu-postovanja-kodeksa-novinara-srbije-u-dnevnim-stampanim-medijima-mart-avgust-2016.pdf.

број жалби због кршења одредбе Кодекса новинара Србије које се односе на забрану дискриминације и говора мржње у штампаним и онлајн медијима.

У публикацији *Заштита мањинских права Рома*, коју је почетком године издао *Ромски информативни центар* из Крагујевца[41], оцењено је да су подаци о социјално-економском положају Рома и Ромкиња штури, застарели, несистематизовани и да се прикупљају парцијално, углавном на основу нестандардизованих и неверификованих методологија. С обзиром на то да подаци о сиромаштву у Србији не садрже информације о етничкој структури сиромашних грађана, тешко је процењивати реалне димензије сиромаштва Рома и Ромкиња, а невођење статистике о томе представља још један вид њихове социјалне искључености.

Европски центар за права Рома (ERRC) и *НВО Праксис* су у децембру 2016. године поднели писане коментаре Комитету за права детета, како би их ово тело размотрило када буде доносило закључна запажања у фебруару 2017. године.[42] У овом документу се наводи, у контексту обавезе државе да разврстава статистичке податке о Ромима, да и поред одредби Закона о основном образовању које налажу школама да раздвајају и прате податке о ученицима, многе школе не прикупљају податке о националној припадности/етничком пореклу. С обзиром на мањкавости одредаба поменутог закона, како се наводи, прикупљање података није регулисано нити се спроводи на униформисан и систематичан начин, што отвара могућност за потенцијалне злоупотребе и арбитрерност[43] што онемогућује праћење остваривања права на образовање припадника националних мањина и отежава њихово социјално укључивање у школски систем.[44]

Истраживање које је спровела организација *ИДЕАС* из Београда[45], показало је да је највећем броју особа са инвалидитетом потребна помоћ у кући (78%) и подршка приликом кретања у заједници и општења са јавним службама (80%). У мањој мери, али и даље великом броју особа потребне су услуге персоналне асистенције (40%), при чему је за 19% особа потребна

41 Заштита мањинских права Рома, Ромски информативни центар, Крагујевац 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/01/Zastita_manjinskih_prava_Roma.pdf

42 Документ доступан на енглеском језику на адреси: https://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Serbia-crc-submission-december-2016.pdf

43 Као највећи проблем се истиче то да прикупљање података о етничкој/националној припадности није интегрални део тзв. Јединственог информационог система у просвети Републике Србије

44 Извештај Европског центра за права Рома (ERRC) и НВО Праксис, стр. 4

45 За живот у заједници, ИДЕАС, Београд, 2016. Сажетак истраживања доступан је на интернет адреси: http://ideje.rs/wp-content/uploads/2016/06/Saz%CC%8Cetak-istraz%CC%8Civanja-Za-z%CC%8Civot-u-zajednici.pdf

свакодневна подршка у комуникацији и социјализацији. Услуге надзора и саветовања су потребне за око укупно 7% особа са инвалидитетом, од тога у највећој мери деци са инвалидитетом.[46]

Центар за самостални живот особа са инвалидитетом (ЦСЖ) је објавио „*Предлоге за унапређење изборних права особа са инвалидитетом*“[47] у којима се, између осталог, наводи да је неопходно питање обавезне приступачности бирачких места регулисати законом, а не Упутством за спровођење избора које се мења уочи сваких нових избора и служи за успешно техничко спровођење избора.[48] Поред тога, израђен је и посебан *Водич за приступачну изборну кампању*[49], намењен политичким партијама у Републици Србији, као и маркетиншким и рекламним агенцијама које сарађују с политичким партијама.

У *Приручнику за успостављање и развој центара за заштиту менталног здравља у заједници* оцењено је да је постојећи психијатријски систем у Србији неадекватан и не може да одговори на потребе оболелих и заједнице[50]. Проблеми са којима се суочавају особе које болују од ретких болести детаљно су приказани су у публикацији *Друштвени и правни положај особа са ретким болестима и њихових породица у Србији*[51].

3.4. Пракса Европског суда за људска права

У 2016. години Европски суд за људска права разматрао је постојање дискриминације у неколико занимљивих случајева.

46 Подршка у свим доменима, као и услуге надзора и саветовања потребне су пре свега за особе са менталним и интелектуалним сметњама и особама са комбинованим сметњама. Интензивна подршка осим у домену комуникације и социјализације потребна је пре свега особама са телесним инвалидитетом, наводи се у истраживању (стр. 7)

47 Предлози за унапређење изборних права особа са инвалидитетом, Центар за самостални живот особа са инвалидитетом, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: http://www.cilsrbija.org/ebib/201612231013400.cil-unapredjenje_izbornih_prava_osoba_sa_invaliditetom.pdf

48 Предлози за унапређење изборних права особа са инвалидитетом, стр. 14

49 Водич за приступачну изборну кампању, Центар за самостални живот особа са инвалидитетом, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: http://www.cilsrbija.org/ebib/201604062025320.vodic_za_pristupacnu_izbornu_kampanju.pdf.

50 Приручник за успостављање и развој центара за заштиту менталног здравља у заједници, Јовић В. И др., Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/03/Prirucnik-za-uspostavljanje-i-razvoj-centara-za-zastitu-mentalnog-zdravlja-u-zajednici.pdf

51 Сјеничић, М., Миленковић, М., Друштвени и правни положај особа са ретким болестима и њихових породица у Србији, Удружење правника за медицинско и здравствено право Србије – СУПРАМ, Институт друштвених наука, Београд, 2016. Доступно на интернет адреси: www.supram.org.rs/wp-content/uploads/2016/09/Polozaj-osoba-sa-retkim-bolestima-FINAL.pdf.

У предмету *Новрук и други против Русије* (*Novruk and Others v. Russia*, представка бр. 31039/11, 48511/11, 76810/12, 14618/13 и 13817/14, пресуда од 15. марта 2016. године), Европски суд је нашао да ова земља има „системски проблем“ у погледу начина на који својим законодавством регулише улазак на своју територију странаца који живе са ХИВ-ом и њихов боравак на њој.

Предмет *Пилав против Босне и Херцеговине* (*Pilav v. Bosnia and Herzegovina,* представка бр. 41939/07, пресуда од 9. јуна 2016. године) представља трећи случај у досадашњој пракси Европског суда за људска права у којем је установљено да су одредбе Устава БиХ које предвиђају да се у Председништво ове земље могу кандидовати само припадници конститутивних народа (хрватског, бошњачког и српског) дискриминаторне.

Дискриминација због одбијања захтева за ослобођење од плаћања пореза утврђена је у предмету *Губерина против Хрватске* (*Guberina v. Croatia*, представка бр. 23682/13, пресуда од 22. марта 2016. године).

У предмету против Немачке (*Partei Die Friesen v. Germany,* представка бр. 65480/10, пресуда од 28. јануара 2016. године), политичка странка једне националне мањине захтевала је од Европског суда да утврди повреду права на слободне изборе. Поред тога, посредна дискриминација грађана по основу етничког порекла била је тема предмета *Биао против Данске* (*Biao v. Denmark,* представка бр. 38590/10, пресуда Великог већа од 24. маја 2016. године).

У предмету *М. Ц. и А. Ц. против Румуније (M. C. and A. C. v. Romania,* представка бр. 12060/12, пресуда од 12. априла 2016. године) Европски суд је разматрао пропуст румунских власти да узму у обзир могуће дискриминаторне мотиве у истрази хомофобичног напада на учеснике ЛГБТ скупа у Букурешту.

Одбијање кривичног гоњења због увреде и клевете био је разлог подношења представке јавно декларисаног припадника ЛГБТ популације Европском суду у предмету *Соуса Гоуча против Португалије* (*Sousa Goucha v. Portugal,* представка бр. 70434/12, пресуда од 22. марта 2016. године).

У предмету *Килиц против Турске (Halime Kılıç v. Turkey,* представка бр. 63034/11, пресуда од 28. јуна 2016. године) Европски суд је разматрао поступак турских надлежних органа у пружању заштите жени изложеној породичном насиљу.

Право на поштовање приватног и породичног живота из угла социјалних давања разматрано је у предмету *Ди Тризио против Швајцарске* (*Di Trizio v. Switzerland*, представка бр. 7186/09, пресуда од 2. фебруара 2016. године).

Слобода вероисповести и дискриминација верске мањине у Турској била је у фокусу предмета *Изетин Доган против Турске* (*İzzettin Doğan and*

Others v. Turkey, представка бр. 2649/10, пресуда Великог већа од 26. априла 2016. године).

Дискриминација слепе особе у области образовања била је тема предмета *Čam против Турске* (*Çam v. Turkey,* представка бр. 51500/08, пресуда од 23. фебруара 2016. године).

Више предмета осносило се на дискриминацију истополних парова у остваривању права на поштовање приватног и породичног живота – предмет *Тадеуци и Меккал против Италије* (*Taddeucci and McCall v. Italy,* представка бр. 51362/09, пресуда од 30. јуна 2016. године), предмет *Пајић против Хрватске (Pajić v. Croatia,* представка бр. 68453/13, пресуда од 23. фебруара 2016. године), предмет *Алдеґуер Томас против Шпаније* (*Aldeguer Tomás v. Spain*, представка бр. 35214/09, пресуда од 14. јуна 2016. године). Занимљива је и пресуда у предмету *Чапин и Чарпентиер против Француске* (*Chapin and Charpentier v. France*, представка бр. 40183/07, пресуда од 9. јуна 2016. године), којом је Европски суд утврдио да државна политика очувања брака као заједнице мушкарца и жене не представља дискриминацију.

Дискриминација Гурки у области пензионог система била је тема предмета против Велике Британије (*British Gurkha Welfare Society and Others v. the United Kingdom*, представка бр. 44818/11, пресуда од 15. септембра 2016. године).

3.5. Пракса Повереника за заштиту равноправности

У овом делу скраћеног извештаја биће представљена пракса Повереника за заштиту равноправности у 2016. години. Повереник је у току 2016. године поступао у 1346 предмета. Примљено је 626 притужби, а поред поступања по притужбама грађана, Повереник је, у складу са овлашћењима и инструментима за борбу против дискриминације, донео 665 препорука мера за остваривање равноправности. Број притужби у 2016. години приближно је исти као и у 2015. години (имајући у виду да је у току прошле године због дискриминаторне законске одредбе у свега неколико дана поднето 97 притужби Поверенику и да су организације цивилног друштва организовале ситуационо тестирање које је резултирало подношењем 52 притужбе), док је број препорука мера за остваривање равноправности које је Повереник упутио органима јавне власти и другим лицима знатно повећан. Током 2016. године, дато је и 40 мишљења на нацрте закона и других општих аката, поднете су три кривичне пријаве, један захтев за покретање прекршајног поступка, иницијатива за измену закона, као и предлог Уставном суду за оцену уставности и законитости. Такође, издато је девет упозорења јавности и 25 саопштења за јавност. У поступку по 51 притужби донета су мишљења,

од чега у поступку по пет притужби није утврђена дискриминација и издате одговарајуће препоруке, док је у преосталим случајевима утврђена дискриминација. У 14 случајева донето је мишљење којим је утврђена дискриминација групе лица (ЛГБТ, особе са инвалидитетом, припадници ромске националне мањине, жене и сл), док се у осталим случајевима радило о дискриминацији појединаца. По препорукама које се односе на конкретне случајеве дискриминације поступљено је у 76,7% случајева. Највећи број препорука по којима није поступљено односи се на препоруке дате у поступку по притужбама због дискриминације на основу сексуалне оријентације. Што се тиче препорука мера за остваривање равноправности које су упућене органима јавне власти и другим лицима поступљено је у 93,9% случајева, што укупно са поступањем по препорукама датим у појединачним случајевима у просеку износи 85,3%.

Највећи број притужби због дискриминације Поверенику за заштиту равноправности поднела су физичка лица. Као и претходних година, мушкарци се чешће обраћају од жена, па од свих притужби које су поднела физичка лица, мушкарци су поднели 58%, а жене око 42%. Током 2016. године нешто је мањи број притужби које су поднеле организације цивилног друштва у односу на 2015. годину.

Највише притужби ове године поднето је због дискриминације на основу инвалидитета и пола, што заједно представља око 25,8% од укупног броја притужби, односно 12,9% по сваком од ова два основа дискриминације. Бележи се благи пораст броја притужби на основу инвалидитета у односу на претходну годину, али он и даље не пружа увид у реалан положај особа са инвалидитетом у друштву.

Учешће поднетих притужби по овом основу дискриминације приближно је исто као и претходних година (у 2015. години 11,3%). У претходним годинама овај основ дискриминације је био међу прва четири основа по броју поднетих притужби. Истраживања међународних организација и домаћих организација цивилног друштва и институција и пракса Повереника показују да су особе са инвалидитетом најчешће дискриминисане у областима остваривања права на образовање, рад и приступачност јавних објеката и површина, као и услуга. У истраживању Повереника „*Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији*“, особе са телесним и сензорним инвалидитетом су препознате као најчешће дискриминисана група, у оквиру које су особе са интелектуалним потешкоћама и менталним сметњама наведене као најдискриминисаније. Скоро сви испитаници (96%) су изразили став да јавне установе морају да буду приступачне за све особе са инвалидитетом. Такође, 66% грађана сматра да друштво у предстојећем периоду много пажње треба да посвети равноправности особа са инвалидитетом.

Пол, као основ дискриминације, и ове године заузима прво место по броју притужби, иако су притужбе по овом основу поднете у нешто мањем проценту него што је то био случај претходне године. Током 2015. године, разлог за повећање броја притужби у којима је као основ дискриминације наведен пол, налазио се у чињеници да је Закон о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору[52] садржао дискриминаторне одредбе (члан 20) које су се односиле на пензионисање запослених у јавном сектору. Подсећања ради Повереник за заштиту равноправности је заједно са Заштитником грађана у 2015. години поднео предлог за оцену уставности ове одредбе. Тим поводом Уставни суд Србије је донео Одлуку ІУз 255/2015 од 30. јуна 2016. године којом је утврдио да одредбе члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору нису у сагласности са Уставом Републике Србије.

У погледу овог основа дискриминације, уочљиво је да неупоредиво већи број притужби подносе жене у односу на мушкарце, и то нарочито у области рада и запошљавања. Жене су углавном подносиле притужбе, јер им због пола, али и породичног статуса, није било омогућено да напредују на послу, или због тога што су током одсуства са рада због неге детета добијале отказ уговора о раду или су распоређиване на друга радна места која су, по правилу, нижег ранга и са мањом зарадом. Такође, у истраживању јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“ 16% испитаника као прву асоцијацију о томе које су групе највише изложене дискриминацији навело је управо жене. Као једну од првих асоцијација на појам дискриминације грађани су наводили дискриминацију приликом запошљавања на основу пола и ниже зараде жена за исти посао, исте вредности. Из наведеног, се може закључити да се жене и даље суочавају са бројним тешкоћама и препрекама у остваривању права на равноправност.

На другом месту по бројности притужби је старосно доба, са уделом од 11,8% од укупног броја притужби. Анализа показује да се највећи број притужби по овом основу односи на децу и лица која су старосног доба од 50 до 65 година. Када се та чињеница има у виду, онда не изненађује податак да је по овом основу највише притужби поднето у области рада и запошљавања. Што се тиче деце уочено је да су посебно рањиве категорије деца са инвалидитетом и то нарочито деца са интелектуалним сметњама и ромска деца, а да је област у којој су највише дискриминисани област образовања и стручног усавршавања и област пружања услуга.

Дискриминација на основу националне припадности се налази на трећем месту по броју притужби, и четврти је основ дискриминације, иза пола,

52 „Службени гласник РС“, број 68/15

инвалидитета и старосног доба. Приметан је пад броја притужби које су поднете због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла, у односу на претходне године. Током 2015. године, овај основ дискриминације заузимао је друго место по броју поднетих притужби, са учешћем од 18,4% од укупног броја притужби, док је у 2016. години учешће притужби по овом основу 9,4%. У 2014. години, овај основ дискриминације био је на првом месту. И ове године, највећи број притужби по овом основу, поднето је због дискриминације Рома (38,3%). С тим што је приметан пад у броју притужби које су поднели припадници ромске националне мањине. У 2016. лица која су припадници хрватске националне мањине налазе се по броју притужби иза лица која су припадници ромске националне мањине. Као и прошле године најмањи број притужби поднели су припадници словачке националне мањине. Такође у односу на прошлу годину приметан је пад броја притужби које су поднели припадници бошњачке националне мањине. Ове године највећи број притужби по основу националне припадности поднет је у области рада и запошљавања, за разлику од 2015. године када је то било у области поступања органа јавне власти.

Даљи редослед основа дискриминације према броју притужби, сличан је као и претходних година. Због здравственог стања поднето је 8,6% притужби, због породичног и брачног статуса 8,2%, затим због чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама 7,7% притужби, и имовног стања 5,7%.

Од осталих основа дискриминације, верска и политичка убеђења назначена су као основ дискриминације у 4,6% притужби, сексуална оријентација у 4,1% притужби, осуђиваност у 2,8% а држављанство у 1,6%. Број притужби појединачно по другим основама био је мањи од 3% током 2016. године. Нешто је смањен број притужби на основу неког од личних својстава која нису експлицитно наведена у Закону о забрани дискриминације (4,9% у односу на 8,8% у 2015. години).

У погледу области друштвених односа у којима се најчешће подносе притужбе, тренд се наставља и област рада и запошљавања је опет убедљиво на првом месту са уделом од 33,9%. Као и претходних година, поступак пред органима јавне власти је област дискриминације која се налази у самом врху према броју притужби и са 23,3% на истом је нивоу као и претходне године (23,2%). Следећа област у којој грађани најчешће подносе притужбе због дискриминације јесте пружање јавних услуга и коришћење објеката и површина. Имајући у виду положај особа са инвалидитетом у нашем друштву и неприступачност јавних и других објеката који служе најразличитијим наменама и задовољавању разноврсних потреба, очекивано би било да проценат притужби у овој области буде и већи од 9,4% колико сада износи. С тим у вези потребно је у наредном периоду додатно радити на подизању свести о праву на слободан приступ објектима и услугама, без дискриминације.

Област образовања и стручног оспособљавања се налази на четвртом месту, с обзиром на то да се 7,5% притужби односи на ову сферу друштвених односа, а затим следе, здравствена заштита (5%), јавно информисање и медији (4,6%), док је број притужби појединачно у осталим областима друштвених односа заступљен у нешто мањем проценту, углавном испод 3%.

Као и претходних година, највећи број притужби поднет је против државних органа, односно, органа јавне власти – 38,9%, што је нешто мање у односу на претходну годину, када је половина укупног броја притужби била поднета против државних органа. Након тога следе правна лица (30,5%) и физичка лица (20,3%). Остало чине групе лица, организације и институције у значајно мањем проценту.

Највећи број притужби, као и у претходној години примљен је из Београдског региона (29,7%), затим следи регион Војводине (12,8%) из којег је поднето нешто више притужби у односу на 2015. годину, регион Шумадије и Западне Србије (12,3%), регион Јужне и Источне Србије (11,7%) и регион Косова и Метохије (3,0%) у којем је забележен пораст.

Разноврсне активности Повереника на приближавању ове институције грађанима дају добре резултате. Ипак, и даље има случајева обраћања грађана поводом догађаја, понашања и аката који не представљају дискриминацију. У оваквим случајевима, подносилац притужбе се обавештава о разлозима због којих се даље не поступа по притужби, али му се истовремено пружају информације о томе коме се може обратити и на који начин може заштитити своја права.

3.6. Кључни проблеми у остваривању и заштити од дискриминације

За успешно сузбијање дискриминације и остваривање равноправности неопходно је ефикасно функционисање свих механизама за заштиту од дискриминације, пре свега институције Повереника за заштиту равноправности и судова, али и пуна примена антидискриминаторног правног оквира од свих органа јавне власти, вођење квалитетне и јединствене евиденције о случајевима дискриминације у свим областима друштвеног живота, увид у сва релевантна истраживања, информације о распрострањености ове појаве, као и праћење међународне и домаће антидискриминационе праксе и политика. Од изузетног значаја је и висок ниво информисаности и свести грађана о забрани дискриминације, али и о значају остваривања принципа равноправности за друштвени и економски развој и побољшање квалитета живота свих грађана.

Иако се још увек не може говорити о систематском и стандардизованом систему праћења, односно прикупљања и анализи података о распрострањености дискриминације, обележјима и облицима испољавања, најчешћим жртвама дискриминације, областима у којима се најчешће дешава, ко најчешће врши дискриминацију, у којој мери се користе и каква је ефикасност инструмената правне заштите од дискриминације, сазнања и закључивања о овом феномену ипак су подигнута на виши ниво, а на основу више извора података који пружају сазнања о стању у остваривању и заштити од дискриминације у Србији. У циљу даљег побољшања стања у овој области Повереник је између осталог, у овом али и претходном годишњем извештају дао препоруку да је неопходно успоставити и операционализовати јединствен, централизован и стандардизован систем за прикупљање, бележење и анализу релевантних података за праћење појаве дискриминације и начине функционисања система правне заштите од дискриминације.

Иако су присутне позитивне тенденције, држава се и даље суочава са значајним изазовима у заштити грађана од дискриминације. Резултати поменутог истраживања јавног мњења, спроведеног у току 2016. године показују да највећи број грађана и даље нема довољно знања да препозна дискриминацију, трећина не зна да је дискриминација забрањена законом или сматра да није, а већина испитаних верује да их државне институције и медији не информишу у довољној мери о проблему дискриминације. Најзначајнији позитивни показатељ је да је знатно повећан број грађана који би се обратили институцијама државе, пре свега полицији и Поверенику, у случају да доживе дискриминацију.

Постојећим антидискриминационим законодавством у Србији постављен је чврст темељ за унапређење равноправности и сузбијање дискриминације, али је тај правни оквир потребно унапређивати и усклађивати са правним тековинама Европске уније и међународним стандардима. С тим у вези треба нагласити да је Република Србија у преговарачком процесу приступања Европској унији отворила и одређена преговарачка поглавља. С обзиром да је последњих година направљен помак у реформисању одређених делова правног система и усвојен читав низ стратешких докумената, укључујући и у области антидискриминације, Акционим планом за Поглавље 23 детаљније су разрађени стратешки циљеви и активности које је неопходно спровести. У том смислу у 2016. години Повереник је у складу са Акционим планом за Поглавље 23 израдио и анализу досадашње примене Закона о забрани дискриминације и његове усаглашености са антидискриминационим законодавством Европске уније.

Такође, како би се унапредио правни оквир за повећање ефикасности заштите од дискриминације и усагласио са прописима Европске уније потребно

је донети или унапредити и друге прописе који могу бити од утицаја на остваривање равноправности и унапређење положаја појединих маргинализованих група (примера ради Закон о бесплатној правној помоћи, измена Закона о финансијској подршци породици са децом, Закона о ванпарничном поступку и др.).

На основу притужби које су поднете Поверенику у 2016. години може се констатовати да су Србији дискриминацији највише изложене жене и особе са инвалидитетом, док је дискриминација на основу старосног доба такође присутна у великој мери. Област образовања, стручног оспособљавања и пружања услуга, представљају сфере у којима се особе са инвалидитетом најчешће сусрећу са дискриминацијом. Жене су изложене дискриминацији посебно на тржишту рада, а велики проблем и даље представља родно засновано насиље. Положај ромске националне мањине је и даље лош без обзира на мањи број притужби који је ове године поднет, а дискриминацији су изложени у готово свим областима друштвеног живота, а пре свега у области образовања, рада и запошљавања и приликом остваривања права пред органима јавне власти.

Пракса Повереника за заштиту равноправности такође показује да је присутна и дискриминација на основу здравственог стања, брачног или породичног статуса, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама, имовног стања, верских или политичких убеђења и сексуалне оријентације.

Према спроведеним истраживањима особе са инвалидитетом су једна од најугроженијих и најдискриминисанијих друштвених група у свим областима јавног и приватног живота. Сметње за равноправно укључивање особа са инвалидитетом, као и отежан приступ објектима и услугама, значајно погоршавају њихов положај у друштву. Иако и истраживања јавног мњења показују да испитаници готово једногласно (96%) сматрају да јавне установе морају да буду приступачне за све особе са инвалидитетом, релативно мали број притужби поднет је Поверенику због физичких баријера и неприступачности објеката.

Што се тиче пола као основа дискриминације, уочљиво је да су углавном жене подносиле притужбе, јер им због пола, али и породичног статуса, није било омогућено да напредују на послу, или због тога што су током одсуства са рада због неге детета добијале отказ уговора о раду или су распоређиване на друга радна места која су, по правилу, нижег ранга и са мањом зарадом.

Важно је уочити да је већи број притужби поднет због дискриминације на основу старосног доба која погађа децу, највише у области образовања, стручног усавршавања и пружања услуга, као и, у области запошљавања

и рада, грађане старосног доба од 50 до 65 година, који представљају и теже запошљиву групу лица.

Према поменутом истраживању, грађани виде Роме, припаднике ЛГБТ популације и сиромашне као групе које су у највећој мери дискриминисане у Републици Србији. Поред тога, ЛГБТ популација је у неповољнијем положају, јер су перципирани и као група према којој је изражена и највећа социјална дистанца. Међутим, број поднетих притужби због дискриминације ове мањинске групе није велики. Карактеристично је да је највише притужби поднето због дискриминације ЛГБТ особа у области јавног информисања и медија, а у највећем броју случајева подносиоци притужби биле су организације цивилног друштва. Притужбе ромске националне мањине заузимају највеће учешће у броју поднетих притужби на основу националне припадности или етничког порекла, а налазе се управо и у истраживању на првом месту, као најдискриминисанија друштвена група. Подносиоци ових притужби су претежно организације цивилног друштва. Сиромашни грађани су, такође, перципирани као једна од три највише дискриминисане друштвене групе, међутим број притужби по основу имовног стања је занемарљиво мали и подносе их углавном физичка лица.

Према броју поднетих притужби, у току 2016. године највише притужби је поднето у области рада и запошљавања и у поступку пред органима јавне власти. Имајући у виду спроведена истраживања, извештаје међународних и домаћих организација, као и праксу Повереника, потребно је у наредној години додатно радити на унапређењу равноправности и заштити од дискриминације нарочито у наведеним областима друштвеног живота, пре свега повећањем информисаности грађана о дискриминацији као негативној друштвеној појави, могућностима заштите од дискриминације и подизањем свести различитих професионалних група о појму и облицима дискриминације. Досадашња пракса Повереника је показала да су препоруке мера један од најефикаснијих превентивних механизама у сузбијању дискриминације.

Важно је нагласити да образовни систем утиче на формирање ставова деце и има важну улогу у изградњи, али и разградњи стереотипа који су чест узрок дискриминације. Охрабрује чињеница да је у току 2016. године поступљено по препоруци Повереника из Редовног годишњег извештаја усвајањем Правилника о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања. Неопходно је даље континуирано радити на отклањању препрека за остваривање једнаког права на образовање, а нарочито по питању доступности за сву децу без дискриминације.

Улога медија у савременом друштву у формирању ставова и вредности је велика, тако да медији неминовно утичу и на формирање односа појединца

према равноправности и дискриминацији. Према истраживању, грађани препознају медије као једног од актера који има највећи утицај на степен дискриминације у друштву. Док, са једне стране, грађани виде медије као актера који тренутно у великој мери доводи до дискриминације, исто тако сматрају да медији могу да имају веома значајну улогу у сузбијању дискриминације.

У оквиру прегледа по основима дискриминације биће приказан опис стања кроз истраживања, извештаје релевантних организација и институција и праксу и поступање Повереника у сузбијању дискриминације и унапређењу равноправности. Поред тога, у циљу приближавања проблема дискриминације грађанима, дати су примери појединих мишљења, препорука мера, издатих упозорења и саопштења датих у 2016. години.

Након тога у извештају ће посебно бити речи о активностима Повереника које су се односиле на подношење предлога за оцену уставности, иницијативе за измену закона, мишљења на нацрте закона и других општих аката, о судским поступцима (парнични, прекршајни, кривични), као и о исходима поступака које је Повереник водио.

Детаљнији статистички подаци о раду Повереника за заштиту равноправности дати су на крају Скраћеног извештаја, под насловом *Статистички приказ рада Повереника у 2016. години.*

3.6.1. Дискриминација на основу инвалидитета

У области унапређења положаја особа са инвалидитетом, у најширем смислу, до сада извршени помаци, али имајући у виду да бројни ризици социјалне искључености особа са инвалидитетом имају тенденцију умножавања, потребно је, применом мултидисциплинарног и мултисекторског приступа, константно деловати и предузимати различите активности како би се ови ризици свели на најмању меру.[53]

Према Истраживању које је спровео ИДЕАС, особе са инвалидитетом чине 8% од укупног броја становника у Републици Србији. Просечна старост особа с инвалидитетом је око 67 година, тако да је чак 71% ових лица у старосном контингенту 65 и више година.[54] Економски и социјални статус особа са инвалидитетом, положај на тржишту рада и у образовном систему, ограничен приступ остваривању права из области здравства, као и друштвена

53 Предлог Стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период до 2020. године, доступно на: http://www.noois.rs/pdf/zakoni/Predlog_Strategija_OSI_2020.pdf

54 Статистички годишњак, Републички завод за статистику, Београд ,2016, стр. 32. Извештај је доступан на интернет адреси: http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2016/pdf/G20162019.pdf

средина богата баријерама и предрасудама, без адекватне подршке чине окружење које овој групи не пружа једнаке могућности за остваривање права.

У истраживању Повереника за заштиту равноправности „*Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији*“, особе са телесним и сензорним инвалидитетом су препознате као најчешће дискриминисана група, у оквиру које су особе са интелектуалним потешкоћама и менталним сметњама наведене као најдискриминисаније. Скоро сви испитаници (96%) су изразили став да јавне установе морају да буду приступачне за све особе са инвалидитетом. Такође, 66% грађана сматра да друштво у предстојећем периоду много пажње треба да посвети равноправности особа са инвалидитетом.

Током 2016. године поднете су 82 притужбе због дискриминације на основу инвалидитета, што чини 12,9% укупног броја поднетих притужби. Учешће поднетих притужби по овом основу дискриминације приближно је исто као и претходних година. У току 2015. године поднете су 73 притужбе по овом основу (11,3%), док је у 2014. години по овом основу поднето 10,1% притужби. У претходним годинама овај основ дискриминације је увек био међу прва четири основа по броју поднетих притужби у току године.

Област образовања и стручног оспособљавања представља сферу у којој се особе са инвалидитетом најчешће сусрећу са дискриминацијом – примљено је 24 притужбе. Следећа област по броју пристиглих притужби по овом основу је пружање јавних услуга или коришћење објеката и површина (18 притужби), и у поступку запошљавања или на послу (14 притужби), а девет притужби је поднето због дискриминације у поступку пред органима јавне власти, док је у другим областима друштвеног живота поднет мањи број притужби.

Као и пракса Повереника и истраживања међународних организација и домаћих организација цивилног друштва и институција показују да су особе са инвалидитетом најчешће дискриминисане у областима остваривања права на образовање, рад и запошљавање, приступачност јавних објеката и површина, као и услуга.

3.6.1.1. Мишљења и препоруке

Пропуст општине да обезбеди подршку личног пратиоца ученику са сметњама у развоју

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је у име малолетног ученика са сметњама у развоју поднела његова мајка против једне локалне самоуправе. У притужби је наведено да ученику није обезбеђена подршка личног пратиоца, иако је Комисија за процену потреба за пружањем

додатне образовне, здравствене и социјалне подршке детету/ученику донела мишљење у којем је навела да је овом ученику подршка личног пратиоца потребна за време боравка у школи, јер не може у довољној мери да самостално води бригу о себи.

У изјашњењу општине наведено је да је буџетом за 2016. годину општина планирала финансијска средства за финансирање личних пратилаца за личну помоћ детету и ученику у систему основног образовања, али да се чека мишљење и упутство Министарства просвете, науке и технолошког развоја у вези са ангажовањем и финансирањем личних пратилаца.

У току поступка је утврђено да општина у овом случају није обезбедила ангажовање личног пратиоца, иако је обезбеђивање овог вида додатне подршке детету и ученику у надлежности локалне самоуправе. Повереница за заштиту равноправности указала је да нејасноће у вези са ангажовањем и финансирањем личних пратилаца не умањују одговорност општине због пропуста да обезбеди овај вид додатне подршке деци којој је подршка личног пратиоца потребна.

Повереница је дала мишљење да је пропуштањем да обезбеди додатну подршку личних пратилаца, општина онемогућила да ученик са сметњама у развоју добије потребну додатну подршку за образовање, чиме је прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је овој општини препоручено да предузме све неопходне радње и мере којима ће обезбедити ангажовање личног пратиоца за овог ученика, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе. По препоруци је поступљено.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја онемогућило потребну додатну подршку за образовање деци са сметњама у развоју

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе удружења родитеља поднете у име законских заступника шесторо деце са сметњама у развоју, која похађају предшколску установу и основну школу у једном граду против Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Притужба је поднета због дискриминације на основу инвалидитета, с обзиром на то да је Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику у мишљењима предложила да им се обезбеди педагошки асистент. Међутим, ниједном од шесторо деце није обезбеђен овакав вид подршке.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја је у изјашњењу навело да су у протеклом периоду педагошки асистенти ангажовани за пружање подршке деци ромске националности, да је до сада у образовним установама у Републици Србији ангажовано 175 педагошких асистената, као и

да је у плану израда новог правилника о педагошкој асистенцији, којим ће прецизније бити регулисани услови и критеријуми за њихово ангажовање.

У току поступка је утврђено да је интерресорна комисија у индивидуалном плану подршке проценила да је деци у чијем интересу је притужба поднета потребно обезбеђивање педагошког асистента, док образовне установе на територији града, које они похађају немају ангажованог педагошког асистента.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је пропуштањем да обезбеди услове за ангажовање педагошких асистената за децу са сметњама у развоју, Министарство просвете, науке и технолошког развоја онемогућило да деца у чијем је интересу притужба поднета добију потребну додатну подршку за образовање, чиме је прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је Министарству просвете, науке и технолошког развоја препоручено да предузме све неопходне радње и мере из своје надлежности којима ће обезбедити да две основне школе и предшколска установа у Новом Саду ангажују педагошког асистента, да предузме, без одлагања, све неопходне мере којима ће обезбедити ангажовање педагошких асистената за децу и ученике којима је потребна додатна подршка у образовању и васпитању, те да убудуће води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности, не крши прописе о забрани дискриминације. Министарство је обавестило Повереника да су предузете активности на изради Правилника. Правилник још увек није донет и нису ангажовани педагошки асистенти.

3.6.1.2. Препоруке мера за остваривање равноправности

Препорука мера у вези с применом чл. 34. и 34а Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом

Поверенику за заштиту равноправности обратили су се Удружење банака Србије и Банка Поштанска штедионица а.д, Београд истичући да су допунама Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом уведена одређена решења која су недоречена и која изазивају недоумице у погледу правилности свакодневног рада банака са особама са инвалидитетом као клијентима банака.

Повереник сматра да је поменутим законским изменама остварен помак у остваривању права особа са инвалидитетом које због трајних последица телесног или сензорног оштећења или болести нису у могућности да се својеручно потпишу. Међутим, такође је мишљења да одредбе које се односе на употребу печата особа са инвалидитетом које имају трајне последице телесног или сензорног оштећења или болести, приликом коришћења услуга које

пружају правна и физичка лица, нису довољно јасне, као и да постоји неусаглашеност ових одредаба са другим прописима (Закон о меници, Закон о ванпарничном поступку) што доводи до проблема у примени.

Наиме, чланом 103. Закона о меници је прописано да потпис слепих лица на меници, као и на пуномоћју издатом ради меничног задужења, вреди само онда када га суд овери на начин прописан чланом 102. Закона о меници. Наводи се такође, да слепа лица, као и друга лица која због степена и врсте инвалидитета не могу лично потписати меницу или пуномоћје ради меничног задужења, односно какво друго писмено којима преузимају обавезе на терет своје имовине, предузимају ову радњу према одредбама чл. 164-210. Закона о ванпарничном поступку. Међутим, одредбама члана 34. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом прописано је да су органи јавне власти дужни да у поступцима пред тим органима омогуће потписивање исправа уз помоћ печата који садржи податке о личном идентитету или уз помоћ печата са угравираним потписом (став 2) особама са инвалидитетом. Ставом 3. истог члана прописано је да се исправе које представљају форму уговора или неког другог правног посла не могу потписивати у складу са ставом 2. овог члана, већ у складу са прописима који уређују оверу потписа и потврђивање исправа. Одредбом члана 34а прописана је обавеза за сва правна и физичка лица из члана 13. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом да особи која има трајне последице телесног или сензорног оштећења или болести омогући коришћење услуга потписивањем, када је то потребно, уз помоћ печата који садржи податке о личном идентитету или уз помоћ печата са угравираним потписом, без прописивања изузетка који је прописан чланом 34. став 3. Закона.

Имајући у виду наведено, повереница за заштиту равноправности препоручила је Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да предузме све потребне мере и радње како би се превазишле недоумице у примени Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом и проблеми које имају особе са инвалидитетом у остваривању пуне равноправности, а нарочито у домену приступачности пружања услуга, као и да покрене иницијативу у погледу усаглашавања свих прописа са овим антидискриминационим прописом.

3.6.1.3. Упозорења и саопштења

Део саопштења поводом Међународног дана особа са инвалидитетом, 3. децембар 2016.

Поводом 3. децембра, Међународног дана особа са инвалидитетом повереница за заштиту равноправности указала је на тежак положај особа са инвалидите-

том. Жене са инвалидитетом изложене су дискриминацији у свим областима јавног и приватног живота, наилазе на препреке у образовању, здравственој и социјалној заштити, сиромашније су и мањи број жена има запослење у односу на број мушкараца са инвалидитетом. У саопштењу је истакнуто да је дискриминација на основу инвалидитета трећи најчешћи основ по којем се подносе притужбе Поверенику за заштиту равноправности. Уочено је да се мушкарци са инвалидитетом знатно чешће обраћају Поверенику, због чега је неопходно охрабрити жене са инвалидитетом да траже заштиту од дискриминације.

Упозорење за јавност поводом напада на паратеквондисту, 14. септембар 2016.

Поводом физичког напада на паратеквондисту Душана Марисављевића, повереница за заштиту равноправности упутила је упозорење јавности у којем је најоштрије осудила дивљачко понашање и повређивање спортисте само зато што је носио обележја једног спортског клуба. Повереница је упозорила и на чињеницу да се насилничко понашање према симпатизерима различитих спортских клубова учестало догађа и да представља велики друштвени проблем, који је овог пута добио тежак облик с обзиром на то да је мета напада била особа са инвалидитетом. Апел је упућен и надлежним органима да учине све на проналажењу починилаца овог напада, као и да сви одговорни актери наставе рад на превенцији и сузбијању насилничког понашања.

3.6.2. Дискриминација на основу пола

И током 2016. године дискриминација на основу пола представљала је један од два најчешћа основа дискриминације због којег су грађани подносили притужбе Поверенику за заштиту равноправности. Положај жена у Републици Србији и даље је неповољнији у односу на положај мушкараца у свим областима друштвеног живота, нарочито у области рада и запошљавања, економској сфери, учешћа у политичком животу, а такође жене у великој мери трпе родно заснованом насиљу. У истраживању јавног мњења „*Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији*“, 16% испитаника као прву асоцијацију о томе које су групе највише изложене дискриминацији навело управо жене. Такође, као једну од првих асоцијација на појам дискриминације грађани наводили су дискриминацију приликом запошљавања на основу пола и ниже зараде жена за исти посао исте вредности. Очигледно је да се жене и даље суочавају са бројним тешкоћама и препрекама у остваривању права на равноправност.

Индекс родне равноправности за Србију[55] износи 40,6% у односу на резултат индекса за земље чланице Европске уније који износи 52,9%. Србија

55 Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је у фебруару 2016. године објавио први Индекс родне равноправности за Србију

заостаје за просеком у ЕУ-28 за 12 процентних поена, нарочито имајући у виду озбиљне проблеме у вези са позицијом жена различитих рањивих група које су често изложене вишеструкој дискриминацији (Ромкиње, жене из руралних области, мигранткиње, припаднице националних мањина, жене са инвалидитетом, самохране мајке, сиромашне, незапослене жене и жене без радних вештина, жене мањинске сексуалне оријентације итд). Пракса Повереника за заштиту равноправности, такође, показује да се жене стављају у неједнак положај у области рада и запошљавања, а нарочито због материнства, што им често отежава налажење запослења и касније напредовање на послу у односу на мушкарце. У посебно тешком положају налазе се запослене самохране мајке, имајући у виду да неки послодавци када одлучују о радном статусу запослених своје одлуке базирају на предрасудама и стереотипима да жене због својих породичних обавеза нису ефикасне и продуктивне као њихове мушке колеге.

Имајући у виду да насиље над женама представља један од најдрастичнијих видова кршења женских људских права, Република Србија је у новембру месецу ове године усвојила Закон о спречавању насиља у породици и Закон о изменама и допунама Кривичног законика. Циљ Закона о спречавању насиља у породици је да на општи и јединствен начин уреди организацију и поступање државних органа и установа, те да на тај начин обезбеди делотворно спречавање насиља у породици и хитну, благовремену и делотворну заштиту и подршку особама у ситуацији насиља у породици. Значајне новине уведене су по питању хитних мера које изричу полицијски службеници и прописивањем увођења централне евиденције о случајевима насиља у породици коју ће водити Републичко јавно тужилаштво.
Још један од проблема са којим се суочавају жене у Србији, јесте начин на који су представљене у једном броју медија где су приказане као некомпетентне и инфериорне, на омаловажавајући начин и кроз свој физички изглед, а не кроз стручност и резултате свога рада. Повереник за заштиту равноправности у „*Приручнику за новинаре и новинарке – Борба за равноправност*“[56] указао је на постојање овог проблема. Иако у неким сегментима постоји помак у извештавању, још увек је један број медија недовољно заинтересован за проблем дискриминације. Нажалост, један број текстова и прилога подстиче даље ширење стереотипа, предрасуда и дискриминаторних ставова.

У 2016. години Поверенику је због дискриминације на основу пола поднето 12,9% од укупног броја свих притужби, чиме је пол заједно са инвалидитетом најчешћи основ дискриминације због којег су се грађани обраћали

56 Приручник за новинаре у новинарке – Борба за равноправност, Бранкица Јанковић, проф. Др Ивана Крстић, Антигона Андонов и Татјана Јакоби, Повереник за заштиту равноправности, Београд 2016. Доступно на: http://poverenik.symbolgames.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2017/01/Prirucnik-za-novinarke-i-novinare-Borba-za-ravnopravnost.pdf

Поверенику за заштиту равноправности. Највећи број притужби поднела су физичка лица (75), од чега 57 жена и 18 мушкараца. Као и претходне године, приметно је да жене чешће подносе притужбе због дискриминације на основу пола, док мушкарци чешће подносе притужбе уопште.

Као и претходне године, у односу на области у којима су ове притужбе поднете, највећи број је поднет у области рада и запошљавања. У овој области се већ неколико година уназад подноси највећи број притужби, а ове године их је било укупно 212, односно 33,9%. Од тог броја притужби, пол као лично својство наведен је у 15,4% притужби, од чега су неупоредиво већи број поднеле жене него мушкарци (29 жена и пет мушкарца). Из наведеног се може закључити да су жене и даље највише дискриминисане у области рада и запошљавања, те да се у овом погледу ситуација није значајно променила у односу на претходну годину када је 36,3% притужби поднето у овој области, од чега су највећи број поднеле жене. Сагледавајући друге области у којима су поднете притужбе због дискриминације на основу пола, може се истаћи да је друга област у којој су поднете притужбе на основу пола је због поступака пред органима јавне власти (11,5%), скоро двоструко више у односу на претходну годину у којој је овај проценат износио 6,3. Такође, уочљив је пораст у броју притужби које се подносе због дискриминације на основу пола у медијима и јавном информисању који је раније износио 4,3%, а сада је 9,7%. Поред тога, бележи се и пораст притужби због дискриминације на основу пола у области образовања и стручног усавршавања који сада износи 4,6% у односу на прошлогодишњих 2%. Такође, уочљиво је да су све притужбе због дискриминације на основу пола у области образовања и стручног усавршавања поднеле жене.

3.6.2.1. Мишљења и препоруке

Посредна дискриминација по основу пола и породичног статуса у области рада и запошљавања

Подноситељка притужбе је мајка двоје малолетне деце, запослена у Министарству унутрашњих послова, Команда Жандармерије, на пословима здравствене заштите, на радном месту лекара, а предложена је за премештај у будући Сектор за људске ресурсе, где би исте послове радила за дупло мању плату, изгубивши посебан статус и бенефицирани радни стаж. Сматрајући да је овим предлогом за неповољнији премештај дискриминисана на основу брачног и породичног статуса и пола, подноситељка је поднела притужбу против Команде Жандармерије.

Из изјашњења јасно произлази да је подноситељка притужбе предложена за премештај на друго радно место искључиво због тога што није

учествовала у извршавању посебних задатака ван седишта одреда, што је у директној вези са чињеницом да је подноситељка притужбе жена и мајка деце млађе од три године, која је користила своје право да због бриге о деци, не обавља задатке у теренским условима рада. У току поступка је, такође, утврђено да ће се у Министарству унутрашњих послова, у складу са реформским процесом, формирати нови Сектор за људске ресурсе, те да је у том смислу сачињен предлог за распоређивање запослених у будући сектор, а на списку је 12 жена од укупно 14 предложених запослених, међу којима је подноситељка притужбе. Ова чињеница несумњиво показује да је извршена посредна дискриминација на основу пола запослених, заснована на предрасудама и стереотипима да жене због својих породичних обавеза нису ефикасне и продуктивне у оперативном раду као њихове мушке колеге.

Како током поступка није пружено објективно и разумно оправдање за предлог да подноситељка притужбе буде премештена у будући Сектор за људске ресурсе, дато је мишљење да је овим предлогом извршена посредна дискриминација на основу пола и породичног статуса, а Команди је препоручено да предузме све потребне мере у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања према подноситељки притужбе. По овој препоруци је поступљено.

Коришћење породиљског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, не сме бити разлог да државне службенице не напредују

Две особе запослене у Основном суду у Крагујевцу поднеле су притужбу против овог суда јер им, услед коришћења породиљског одсуства, односно одсуства са рада ради неге детета, није омогућено напредовање под једнаким условима као осталим запосленима. У притужбама су навеле да су током 2012. и 2013. године оцењене највишом оценом, али да у 2014. години нису оцењене због коришћења породиљског одсуства, односно одсуства са рада ради неге детета, услед чега, према њиховим наводима, нису напредовале у 2015. години.

У изјашњењу суда наведено је да подноситељке притужби не испуњавају законске услове за напредовање, имајући у виду да је одредбом члана 16. Закона о платама државних службеника и намештеника прописан услов да државни службеник мора да буде оцењен оценом „нарочито се истиче“ две године узастопно, а подноситељке притужби нису оцењене у 2014. години.

У току поступка анализирани су прописи којима је регулисано напредовање државних службеника, те се циљним и систематским тумачењем прописа, нарочито у контексту антидискриминационог законодавства, зајемчене једнакости полова и уставне заштите мајке и детета, недвосмислено може констатовати да породиљско и одсуство са рада ради неге детета не смеју

бити сметња за напредовање државних службеница, нити смеју да се на било који други начин негативно одражавају на њихов положај и радноправни статус. Наиме, суд је у конкретном случају применио правну норму из члана 16. Закона о платама државних службеника којом је прописано да *државни службеник коме је две године узастопно одређена оцена „нарочито се истиче" напредује за два платна разреда*. Основни суд је очигледно кренуо од језичког тумачења наведеног прописа, заузимајући став да је неопходно да државни службеник буде оцењен највишом оценом две године заредом, односно, у непрекинутом низу у односу на годину у којој се одлучује о напредовању.

Да би се утврдило право значење ове норме, односно њен истински смисао и циљ, Повереник за заштиту равноправности анализирао је најпре Закон о државним службеницима који регулише положај и радноправни статус државних службеника. Одредбама члана 88. Закона о државним службеницима којим се уређује питање напредовања државних службеника, прописано је да је услов за напредовање да државном службенику буде два пута узастопно одређена оцена „нарочито се истиче". Дакле, овом одредбом се као услов прописују две узастопне оцене „нарочито се истиче", а не две узастопне године, те право да напредује има сваки државни службеник који има две узастопне оцене „нарочито се истиче", посматрајући оне године у којима је оцењиван, а не узастопне године. На тај начин треба тумачити одредбу Закона о платама државних службеника и намештеника, у складу са правилом да значење нижих правних норми треба тражити у значењима виших правних норми, на којима се ниже норме морају темељити. Због тога је повереница за заштиту равноправности дала препоруку суду да правилно примени прописе о напредовању државних службеница тако да оне не буду стављене у неравноправан положај због свог личног својства, односно, да испуњеност услова за напредовање сагледа узимајући у обзир оцене које имају, односно, не узимајући у обзир годину у којој нису оцењене због коришћења породиљског, односно одсуства са рада ради неге детета. По овој препоруци је поступљено.

3.6.2.2. Препорука мера за остваривање равноправности

Препоруке мера центрима за социјални рад да своје одлуке и мишљења не заснивају на стереотипним улогама родитеља

У току поступка по притужбама грађана и грађанки, Повереник за заштиту равноправности дошао је до сазнања да поједини центри за социјални рад у Србији, решавајући у поступцима надзора над вршењем родитељског права, доносе одлуке засноване на стереотипима и предрасудама који се односе на улоге оца и мајке у животу детета. Повереник је имао у увид решење центра за социјални рад којим је детету, рођеном у ванбрачној заједници

родитеља, промењено презиме које му је уписано у матичну књигу рођених (презиме мајке) и одлучено да ће дете преузети очево презиме са образложењем да је „уобичајено да дете носи презиме оца, када је већ познат и да је орган старатељства заузео мишљење да би преузимање презимена оца детету донело више користи, него што би нанело штете и да стога процењује да је у интересу малолетног детета да преузме очево презиме". У описаном случају, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, поништило је у другостепеном поступку ово решење центра за социјални рад и предмет вратило на поновни поступак. У свом решењу Министарство је детаљно указало првостепеном органу на који начин да отклони учињене недостатке и након потпуно утврђеног чињеничног стања, а уз правилну примену материјалног права и одредаба поступка, донесе одговарајућу на закону засновану одлуку.

Повереница за заштиту равноправности указала је да у одлукама које се односе на вршење родитељског права и процену родитељских компетенција, сваки стручњак у социјалној заштити мора бити у стању да наведе суштинске и јасне разлоге за доношење одлуке, поткрепљене довољним чињеницама и доказима, који би сваког стручњака који би процењивао такву одлуку уверили да је она законита и целисходна, односно да би и он, у истој ситуацији и под истим околностима, донео одлуку исте садржине. Стога, одлуке које доносе стручњаци у центрима за социјални рад не смеју бити засноване на предрасудама и стереотипима у вези са очекиваним родним и родитељским улогама у одрастању детета. Због тога је упућена препорука мера за остваривање равноправности центрима за социјални рад у Србији. У препоруци је указано да своје одлуке и мишљења у поступцима надзора над вршењем родитељског права, као и приликом процене родитељских компетенција, центри за социјални рад не заснивају на стереотипним улогама родитеља, односно да своје одлуке не заснивају на предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно стереотипних улога полова.

3.6.2.3. Упозорења и саопштења

Део упозорења за јавност поводом најаве оснивања Државног савета за борбу за смањење абортуса, 23. децембар 2016.

Поводом најаве оснивања Државног савета за борбу за смањење абортуса, повереница за заштиту равноправности указала је јавности на чл. 44. и 63. Устава Републике Србије. Према Уставу, свако има право да слободно одлучи о рађању деце. Иако Република Србија, подстиче родитеље да се одлуче на рађање, и не оспоравајући чињеницу да је наталитет у нашој држави годинама у опадању, формирање оваквог тела под оваквим називом, у најављеном саставу, не сме довести до оспоравања права жена на абортус.

Држава треба да брине о репродуктивном здрављу жена и да едукацијом деце и младих подиже свест о превенцији и планирању породице, а то је задатак и здравствених установа у оквиру постојећих саветовалишта у домовима здравља широм Србије.

Упозорење јавности поводом мизогених и сексистичких изјава у недељнику „Афера“, 8. децембар 2016.

Због сексистичких и мизогених изјава и ставова Душана Марића, потписника колумне објављене у недељнику „Афера“ у броју који је изашао 7. децембра 2016. године повереница за заштиту равноправности реаговала је упозорењем за јавност.

У поменутој колумни, не само да се вређају и понижавају жене, него се минимализује и релативизује проблем насиља. Изјавама да жене „лажно пријављују“ насиље послата је недопустива порука јавности, и то када из године у годину расте број случајева родно заснованог насиља са смртним исходима. Повереница је зато истакла да сви учесници у јавном и политичком животу морају да буду додатно одговорни за сваку реч коју износе у јавност и покажу највиши степен одговорности како би се смањио и спречио сваки облик партнерског насиља и насиља у породици.

Упозорење поводом Међународног дана борбе против насиља над женама, 25. новембар 2016.

Поводом Међународног дана борбе против насиља над женама повереница за заштиту равноправности, упозорила је јавност на све чешће случајеве родно заснованог насиља која се неретко завршавају трагично убиствима. Повереница је изразила очекивање да ће усвојени Закон о спречавању насиља у породици, доследном применом, пружити делотворне механизме заштите жртава. Упозорила је и да медији морају да покажу највиши степен одговорности, те да извештавајући о партнерском насиљу и насиљу у породици поштују Кодекс новинара Србије, посебно одредбе које налажу заштиту приватности и идентитета, забрану злоупотребе незнања саговорника и саговорница о последицама изношења личних података јавности, као и поштовање и заштиту права и достојанства жртава насиља и њихових породица.

Упозорење поводом случајева убиства у партнерском насиљу, 10. март 2016.

Насиље над женама један је од највећих проблема у нашем друштву. Борба против насиља над женама мора да буде енергична и недвосмислена и подразумева консензус целог друштва у два правца: ефикасну заштиту

која ће спречити трагичне исходе и искорењивање патријархалног система вредности у којем жене треба да ћуте и трпе уколико желе да сачувају живот, упозорила је повереница за заштиту равноправности све надлежне службе и државне органе, поводом два убиства у партнерском насиљу која су се догодила између 9. и 10. марта 2016. године. Ови трагични догађаји повод су за све надлежне службе и органе власти да предузму хитне мере и унапреде систем заштите од насиља.

Саопштење поводом Међународног дана жена, 7. март 2016.

Повереница за заштиту равноправности овим саопштењем, честитала је свим грађанкама Србије Међународни дан жена и истакла да тај дан треба да подсети на економска, научна и сва остала достигнућа жена, али и да буде опомена да се жене у појединим деловима света још увек боре за нека од основних људских права. У Србији су у појединим сегментима видљиви битни помаци, све више жена активно партиципира у јавном и политичком животу. Ипак, жене се често теже запошљавају, раде слабије плаћене послове, друштво не вреднује довољно рад који оне обављају у својим домаћинствима. Посебно осетљиве категорије су труднице и породиље, жене са инвалидитетом, старије жене, жене из руралних подручја.

Саопштење поводом непримерених изјава о женама и политичаркама, 22. фебруар 2016.

Поводом непримерених изјава према женама политичаркама које су присутне у јавном говору, нарочито код појединих јавних личности, повереница је у оквиру својих законских овлашћења указала да сви, без обзира на то који начин и врсту комуникације користе, имају обавезу да поштују Устав и законе Србије који важе за све грађане и грађанке. У саопштењу је наведено да нам предстоји још много посла на изградњи толерантног и равноправног друштва у којем се жене неће гледати искључиво кроз стереотипне и традиционалне родне улоге и призму пола, већ и кроз призму стручности, способности и знања, и не због жеље да се на тај начин буде присутан у медијима и јавном животу.

3.6.3. Дискриминација на основу старосног доба

Старије особе спадају међу најчешће дискриминисане групе у Србији, а један од узрока за то јесте и негативна слика, стереотипи и предрасуде о овој групи. Дубоко су укорењени стереотипи о непродуктивности старијих, ставови да су они искључиво примаоци помоћи и да углавном представљају терет за околину.

Подаци из последњег Пописа становништва из 2011. године[57] показују да је 17,25% становника Србије старије од 65 година. Резултати пројекција за период 2011–2041. указују да ће у наредних тридесет година становништво Републике Србије и даље бити изложено деловању процеса демографског старења. Удео младих је низак и са тенденцијом даљег пада, док је удео старијих висок и стално расте.

Резултати истраживања јавног мњења *„Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“* из 2016. године, показали су да испитаници перципирају старије особе и жене као мање дискриминисане у односу на претходна истраживања Повереника. Перцепција о заступљености дискриминације испитана је и тако што се од грађана тражило да оцене од 1 до 5 у којој мери су различите групе дискриминисане, при чему им је приказана листа различитих група грађана. Трећу групу по изложености дискриминацији чине жене (3.2) и старије особе (3.1).

Поред дискриминације старијих, дискриминација деце је још увек распрострањена у Србији. Посебно рањиве категорије деце су деца са инвалидитетом која живе у институцијама, нарочито деца са интелектуалним сметњама, Ромска деца и деца без родитељског старања која су најчешће дискриминисана у области образовања.

Упркос континуираним напорима, остају проблеми у остваривању једнаког права на образовање и његове доступности за сву децу без дискриминације, односно било каквог издвајања. Ромска деца и даље су жртве предрасуда и различитих облика дискриминације, укључујући и сегрегацију (нпр. школе са већинским ромским ученицима, тзв. „ромске“ школе и презаступљеност ромске деце у школама за образовање ученика са сметњама у развоју), као један од најтежих облика кршења права деце на образовање. Повереник за заштиту равноправности је препознавајући овај проблем припремио публикацију *Превенција сегрегације, развој инклузивних уписних политика и десегрегација школа и одељења (међународна искуства и предлози за унапређење праксе у Србији*. Деца са сметњама у развоју најчешће су искључена из образовања или су упућена у специјалне школе. Многобројне предрасуде у вези са њиховим могућностима, као и учестала пракса ограничавања деце са сметњама у развоју на активности које су само њима намењене и интерсекторски проблеми утичу на повећавање њиховог осећаја изолованости, маргинализацију и лошији положај ове деце у друштву. Деца са сметњама у развоју која иду у редовне школе суочавају се са бројним потешкоћама, од приступачности школе до адекватно обученог наставног особља.

57 Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. године у Републици Србији – Старост и пол, подаци по насељима, доступно на: http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Starost%20i%20pol-Age%20and%20sex.pdf

Што се тиче поступања Повереника у току 2016. године број поднетих притужби на основу старосног доба се повећао у односу на број притужби по истом основу у претходној години. Поднето је 75 притужби због дискриминације на основу старосног доба, што чини 11,8% од укупног броја поднетих притужби. Статистика сведочи да старосно доба представља трећи основ по броју поднетих притужби у 2016. години.

Пракса Повереника показује да су подносиоци притужби у највећем броју физичка лица (60), од чега 27 жена и 33 мушкарца, док су на другом месту организације цивилног друштва (11). Анализа притужби показује да је највише притужби поднето због дискриминације деце и особа старијих од 18 а млађих од 65 година, затим старијих преко 65 година.

Највећи број притужби поднет је у области рада и запошљавања (23), што чини 10,1 % од укупног броја поднетих притужби у овој области. Знатан број притужби по овом основу поднет је у области образовања (20), што представља 30,8% поднетих притужби у овој области, у поступку пред органима јавне власти (12), што представља 9,2% поднетих притужби у овој области. После ових области следе област пружања услуга и/или коришћења јавних површина и објеката (5), као и у области образовања и у области здравствене заштите (4).

Треба посебно нагласити да је у току 2016. године Повереник за заштиту равноправности упутио препоруке мера здравственим установама у Републици Србији за отклањање дискриминације на основу старосног доба приликом упућивања на специјализацију. Поред тога, повереница за заштиту равноправности је упутила препоруке мера домовима за смештај одраслих и старијих лица у Републици Србији да своје одлуке и поступања приликом пружања услуга корисницима дома не заснивају на стереотипима и предрасудама о могућностима и способностима старијих особа да доносе одлуке о свом животу, поготово с обзиром на њихово старосно доба и здравствено стање.

3.6.3.1. Мишљења и препоруке

Старосно доба као критеријум за упућивање на специјализацију

Мишљење је донето у поступку по притужби поднетој против једне болнице, а поводом конкурса за упис на специјализацију. У притужби је наведено да је болница објавила интерни оглас за специјализације и да је избор кандидата обављен на основу Правилника о стручном усавршавању запослених и Правилника о изменама и допунама Правилника о стручном усавршавању запослених ове болнице.

Током поступка утврђено је да су Правилником о стручном усавршавању запослених прописани критеријуми за упућивање на специјализацију, и то: просечна оцена, оцена из предмета – области – гране медицине, дужина студирања, радни стаж и радна карактеристика у установи. Такође, утврђено је да је Правилником о изменама и допунама Правилника о стручном усавршавању запослених, критеријум „радна карактеристика у установи" замењен критеријумом „године живота". Анализа прописаних критеријума показала је да су године живота кандидата једини критеријум који се не односи на професионалне способности и остварења кандидата, а током поступка је утврђено, с обзиром на начин бодовања, да су очигледно стављене у неједнак положај особе старије од 36 година у односу на млађе кандидате и кандидаткиње. Повереница за заштиту равноправности сматра да постављање критеријума који се односе на године живота кандидата није оправдано, јер године живота нису ни стварни ни одлучујући услов за упућивање на специјализацију, сагледавајући како природу и особености под којима се стиче специјалистички стаж, тако и услове под којима се он обавља.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да су применом критеријума који се односи на године живота на конкурсу који је ова болница расписала, подноситељка притужбе и сви други кандидати и кандидаткиње старији од 36 година дискриминисани на основу личног својства – старосног доба. Због тога је болници препоручено да из Правилника о изменама и допунама Правилника о стручном усавршавању запослених уклони критеријум за упућивање на специјализацију који се односи на године живота кандидата и кандидаткиња, да мишљење и препоруку поверенице за заштиту равноправности објави на огласној табли или другом видном месту у просторијама ове болнице, као и да убудуће води рачуна да приликом одређивања критеријума за усавршавање не крши одредбе Закона о забрани дискриминације. Поступање по овој притужби је у току.

3.6.3.2. Препоруке мера за остваривање равноправности

Препорука мера за остваривање равноправности домовима за смештај одраслих и старијих лица

У току поступка по притужбама грађана, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да су поједини корисници и кориснице домова за смештај старих лица који су основани средствима у приватној својини смештени у дом против своје воље и нису потписници уговора о коришћењу услуга са управом дома, иако имају пуну пословну способност, већ су њихови сродници (углавном деца) закључили уговор са управом дома. Примера ради, поступајући по притужби организације цивилног друштва, повереница за заштиту равноправности затражила је изјашњење једног

дома за смештај старих лица и из изјашњења је утврђено да се корисница налази у дому против своје воље, на основу уговора који су закључили син кориснице и управа дома. Поред тога, у изјашњењу је наведено и да је „. *корисница изразила жељу да напусти дом* [...] *Међутим, иста је неспособна за самосталан живот у прилоі чеіа іоворе и њени лекарски налази"*

Повереница за заштиту равноправности упутила је домовима за смештај одраслих и старијих лица у Републици Србији препоруку да своје одлуке и поступања приликом пружања услуга корисницима дома не заснивају на стереотипима и предрасудама о могућностима и способностима старијих особа да доносе одлуке о свом животу, поготово с обзиром на њихово старосно доба и здравствено стање. Препоруком је указано да понашање које је условљено стереотипом да је старија особа немоћна и није у могућности да се самостално стара о себи и самостално живи доводи до кршења основних људских права старијих особа на слободу кретања, партиципацију и аутономно одлучивање о свом животу. Старије особе су изложене дискриминаторним ставовима да су немоћне, неспособне да доприносе друштву и да доносе рационалне одлуке. Још већем ризику од дискриминације изложене су старије особе које имају нарушено физичко и ментално здравље. У екстремним ситуацијама, то доводи до задржавања старије особе у установама без њихове сагласности и воље, без пружања могућности старијој особи да доноси одлуке о свом животу. Домови за смештај старијих особа су веома важни пружаоци услуга у систему социјалне заштите у погледу пружања подршке и помоћи појединцу и породици, а посебно узимајући актуелну демографску структуру у нашем друштву.

Повереница за заштиту равноправности указала је на обавезу пуног поштовања антидискриминационих међународних и домаћих прописа свих пружалаца услуга у систему социјалне заштите, како у поступку смештаја, тако и током боравка корисника на смештају у установама социјалне заштите. Пружаоци услуга су у обавези да корисницима обезбеде услугу смештаја без дискриминације у складу са начелима прописаним Законом о социјалној заштити.

3.6.3.3. Саопштење

Саопштење поводом Међународноі дана борбе против насиља над старијима, 14. јун 2016.

У нашем друштву постоје укорењени ставови о непродуктивности старијих, да су они пасивни примаоци помоћи и да углавном представљају терет за околину. Због оваквих ставова, старији спадају у једну од најчешће дискриминисаних група грађана. Борба против дискриминације и злостављања

старијих, који су често у узрочно-последичној вези, подразумева и ширење позитивне слике о старењу, односу према старијим особама, њиховом огромном доприносу друштву и улози коју су имали, а коју и данас имају, истакла је повереница у овом саопштењу поводом Међународног дана борбе против насиља над старијима. Према истраживању које је спровео Повереник за заштиту равноправности у сарадњи са Црвеним крстом Србије, око 20% старијих доживело је неки облик злостављања или занемаривања, које не мора бити искључиво физичко, сексуално или психолошко, него и финансијско, а оно је нажалост је у нашој земљи веома распрострањено. Да би се случајеви насиља над старијима брже и лакше решавали поред боље координације надлежних служби, жртвама насиља би требало обезбедити и бесплатну правну и социјалну помоћ. Неопходно је такође изменити и допунити законе који регулишу правну заштиту од насиља, пре свега Породични закон и Кривични законик и дефинисати посебно кривично дело занемаривања и злостављања старијих, закључила је повереница.

3.6.4. Дискриминација на основу националне припадности

У Републици Србији постоји добар законодавни и институционални оквир за заштиту права националних мањина. Ипак, на основу истраживања међународних и домаћих организација, али и на основу сазнања које Повереник има из поступака по притужбама, у одређеним областима друштвеног живота уочава се извесна етничка дистанца према припадницима националних мањина.

Упитани за прву слободну асоцијацију о најдискриминисанијој групи у Србији, учесници истраживања „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“[58], навели су припаднике ромске националне мањине (23%). Ови подаци јасно осликавају положај Рома у друштву, а одговарају и броју притужби које су, због дискриминације по овом основу, поднете Поверенику. У укупном броју притужби због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла, више од 40% се односи на дискриминацију Рома.

Етничка дистанца је и даље најизраженија према грађанима албанске националности. Тако, према подацима из истраживања Повереника које је спроведено током 2016. године, 45% испитаника не жели да у породици има особу албанске етничке припадности. Према истраживању које је спроведено 2013. године, такав став имао је већи број испитаника, односно 57% испитаника, што указује на помак ка смањивању етничке дистанце. Етничка

58 Истраживање јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“, доступно на: https://drive.google.com/file/d/0B1QaDisvv7K3cl9yTVd3Z1ZuQ0U/view

и социјална дистанца према Албанцима највише су изражене у јужној и источној Србији, а најмање у Војводини. Још је интензивнија повезаност величине града и социјалне дистанце, при чему становници мањих градова (5.000 – 25.000 становника) имају значајно израженију социјалну дистанцу према овој заједници, него становници осталих градова. Када је у питању висок степен друштвене интеракције као што је брак, осим према Албанцима, велика је дистанца и према Ромима (33%), Бошњацима/муслиманима (26%) и Хрватима (23%). Резултати истраживања показују да 26% испитаника не би желело Албанце за комшије, 16% не би желело Роме, 10% Хрвате и 9% не жели да им комшије буду Бошњаци/муслимани. Чак 23% испитаника не жели да им колеге на послу буду Албанци. Тај проценат испитаника је нешто нижи када су у питању Роми (9%), Хрвати (9%) и Бошњаци/муслимани (7%).

Због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла, Поверенику је поднето 60 притужби, што чини 9,4% од укупног броја притужби које су поднете у 2016. години. Овај основ дискриминације долази на четврто место по броју притужби, иза инвалидитета, пола и старосног доба као основа дискриминације. Приметан је пад броја притужби које су поднете због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла, у односу на претходне године. Током 2015. године, овај основ дискриминације заузимао је друго место по броју поднетих притужби, са учешћем од 18,4% од укупног броја притужби. У 2014. години, овај основ дискриминације био је на првом месту.

Највећи број притужби поднет је због дискриминације Рома (23) што чини 38,3% од свих притужби које су поднете због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла. Знатно је мање притужби поднето због припадности другим националним мањинама – хрватској (7) албанској (6), румунској (4), влашкој (4), мађарској (3), бошњачкој (2), грчкој (1), македонској (1), словачкој (1) и другим националним мањинама (8).

Од укупног броја притужби по овом основу, највећи број притужби односио се на област рада и запошљавања (22). У поступцима пред органима јавне власти, због дискриминације на основу националне припадности поднето је 14 притужби. Када је у питању област пружања услуга током 2016. године, поднето је шест притужби због дискриминације по овом основу, а у области јавног информисања и медија пет притужби. Највећи број притужби због дискриминације на основу националне припадности у области медија и јавног информисања, односе се на припадност ромској националној мањини. У два спроведена поступка, утврђена је дискриминација у области медија и јавног информисања по основу припадности ромској националној мањини и дате су препоруке да се не емитују прилози којима се вређа достојанство припадника и припадница ове националне мањине, већ да се емисијама и

прилозима допринесе промени образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на припаднике и припаднице ове националне мањине. Посебно је забрињавајуће истицање националне припадности осумњичених за кривична дела, у ситуацијама када националност тих лица *није ни у каквој вези са учињеним делом, нӣти објављивање ове информације до̄приноси бољем разумевању до̄га̄ђаја.* На тај начин се пажња усмерава на припаднике те националне мањине (углавном ромске), они се етикетирају као особе склоне вршењу кривичних дела, што за последицу има учвршћивање негативних стереотипа и дискриминаторног односа.

Највећи број притужби због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла, поднела су физичка лица (38), а од тога 23 мушкарца и 15 жена. Различите организације, поднеле су 15 притужби по овом основу, док су правна лица поднела шест притужби, а једну притужбу је поднела група лица.

Као и претходних година, највећи број притужби на основу националне припадности поднет је због дискриминације припадника ромске националне мањине. Такав податак у складу је и са резултатима истраживања „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“[59] које је спроведено током 2016. године. Према добијеним резултатима, чак 39% испитаника сматра да су Роми друштвена група која је највише изложена дискриминацији. Дискриминација у поступку запошљавања или на послу јесте друштвена област у којој се у највећем броју појављују притужбе, као и у поступцима пред органима јавне власти.

3.6.4.1. Мишљења и препоруке

Водитељ телевизијске емисије својим „смислом за хумор“ ширио негативне стереотипе о Ромима и Ромкињама, и повредио њихово достојанство

Притужба је поднета поводом изјава водитеља двеју емисија емитованих 20. и 23. новембра 2015. године. У притужби је наведено да је у емисији емитованој 20. новембра 2015. године водитељ изјавио: „*Образовање Рома је кључ у решавању њихово̄г про̄блема, рекла је министарка Зорана Михајловић – не занима Роме кључ, него по̄клопац од шахта!*“, те да је у емисији емитованој 23. новембра 2015. године упутио извињење ромској популацији на следећи начин: „…*имао сам по̄грешну информацију да Роми краду по̄клопце од шахтова и оне по̄клопчиће од бандера и каблове, оне бакарне... и ја им се сто пута извињавам...*“

59 Доступно на: https://drive.google.com/file/d/0B1QaDisvv7K3cl9yTVd3Z1ZuQ0U/view

У изјашњењу телевизијске куће наведено је да су ове емисије хумористичког карактера, жанровски припадају забавном програму и представљају тзв. stand up comedy show, као и да телевизији и аутору емисија није била намера да јавно подстичу мржњу и дискриминацију по било ком основу.

У току поступка утврђено је да је водитељ изјавом у емисији од 20. новембра 2015. године алудирао на то да припадницима ромске националне мањине није потребно образовање, јер зарађују за живот бавећи се криминалним активностима. Што се тиче „извињења“ водитеља у емисији емитованој 23. новембра 2015. године, утврђено је да се водитељ није извинио припадницима ромске националне мањине, већ је заправо показао да не схвата тежину ширења предрасуда и последице које овакве изјаве остављају на животе особа које су већ маргинализоване у друштву.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је изјавом водитеља да Ромима није потребно образовање, већ поклопац од шахта, као и његовим „извињењем“ због спорне изјаве, повређено достојанство припадника и припадница ромске националне мањине, чиме су прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је водитељу и Првој српској телевизији против које је притужба поднета препоручено да у следећој емисији упуте јавно извињење свим припадницима и припадницама ромске националне мањине, да убудуће не емитују прилоге којима се вређа достојанство припадника и припадница ромске националне мањине, као и да емисијама и прилозима доприносе измени образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на припаднике и припаднице ове националне мањине. По овој препоруци није поступљено.

Није утврђена дискриминација радника ромске националне припадности и исламске вероисповести у јавном комуналном предузећу

Притужба је поднета у име радника једног јавног предузећа због околности да са њим од 2009. године није закључен уговор о раду, већ се његов ангажман заснива на неком од уговора ван радног односа. Разлог због којег од почетка његовог ангажмана до момента подношења притужбе није дошло до закључења уговора о раду према подносиоцу притужбе лежи у чињеници да је ово лице ромске националности и исламске вероисповести.

У изјашњењу јавног комуналног предузећа наведено је да са овим лицем није закључен уговор о раду, међутим, та чињеница је, према наводима из изјашњења, повезана са процесом рационализације у овом предузећу. Наведено је да ово лице није једини радник са таквим статусом, те да је у 2014. години било ангажовано 60 извршилаца на привременим и повременим пословима, а током 2015. године је било 82 извршиоца. Такође, како се даље наводи, од тренутка његовог ангажовања на пословима аутомеханичара, само једно

лице је примљено у радни однос, које је имало дужи стаж ангажовања код послодавца и остваривало је боље резултате рада, што представља једини критеријум за пријем у радни однос.

Из сагласних писаних исказа утврђено је да сведоци немају сазнања о другачијем третману овог лица у односу на друге раднике у истој или сличној ситуацији. Из свега наведеног произлази да изјашњење јавног комуналног предузећа није у супротности са исказима сведока, као ни са законским регулативама које се односе на оптимизацију броја запослених у јавним предузећима, а које су на снази у релевантном периоду за одлучивање о правима из радног односа овог лица.

С обзиром на то да не постоје докази који би оспорили наводе из изјашњења јавног комуналног предузећа у погледу разлога због којих у овом случају није закључен уговор о раду, не може се у конкретном случају утврдити да је разлог због којег са овим лицем није закључен уговор о раду у вези са његовом националном припадношћу и вероисповешћу. Имајући све ово у виду, повереница сматра да у конкретном случају није утврђено да ово лице није примљено у радни однос због своје националне припадности и/или вероисповести.

3.6.4.2. Саопштења

Саопштење поводом Светског дана Рома, 8. април 2016.

Поводом 8. априла, Светског дана Рома, повереница за заштиту равноправности изразила је забринутост због чињенице да од укупног броја притужби због дискриминације на основу националне припадности, највише њих се односи на ромску националну мањину – готово свака друга и што је алармантно, оваква статистика понавља се из године у годину. Повереница је истакла да је посебно забрињавајући однос појединих представника органа јавне власти према Ромима и Ромкињама и да су честе притужбе где дискриминишу управо они на чију подршку треба да рачунају. Зато је неопходна промена односа друштва и предузимање адекватног низа мера као одговор државе, да би се ромској националној мањини обезбедио равноправан и достојанствен живот. Светски дан Рома не сме да има само симболичан значај, него је добра прилика да се још једном упозори на њихов, изузетно тежак друштвени и економски положај.

Саопштење поводом Међународног дана сећања на Холокауст, 27. јануар 2016.

Међународни дан сећања на Холокауст мора бити опомена за све о томе колико је дискриминација опасна и до каквих катастрофалних последица може довести. Поштовање људских права и различитости, заштита

равноправности и толеранција цивилизацијски су кораци који сви морају да чине у циљу спречавања свих видова дискриминације и мржње према другима и другачијима. Кључну улогу у томе мора да има образовање и образовни систем који би требало да гаји културу сећања на све жртве Холокауста и недвосмислену осуду било каквог расизма и антисемитизма, навела је повереница за заштиту равноправности поводом обележавања Међународног дана сећања на Холокауст.

3.6.5. Дискриминација на основу здравственог стања

Неоправдано прављење разлике међу људима с обзиром на њихово физичко и ментално здравствено стање и даље је присутно. Стручне анализе актуелног система здравствене заштите у области психијатрије у Србији показале су да систем није адекватан, заснива се на застарелим параметрима, те не пружа одговор на потребе како оболелих тако и заједнице. Ова ситуација неминовно води ка деградацији капацитета личности и породице, као и друштва у целини. Застарели модел система за заштиту менталног здравља већ напуштају државе у развоју како би достигле моделе које су економски и институционално напредне државе већ развиле. Нови модел заштите менталног здравља, који промовишу Светска здравствена организација, институције Европске уније и релевантне стручне организације, усмерен је ка потребама пацијената укључујући и њихову психосоцијалну рехабилитацију. Сагледавањем функционисања новог приступа заштити менталног здравља у напредним државама и потенцијала којима располаже систем здравствене заштите у Србији, може се закључити да нема разлога за одлагањем систематске и ефикасне реформе психијатрије код нас. Крајњи исход реформе била би боља брига за ментално оболеле, поштовање и заштита њихових права, као и помоћ породицама које су погођене болешћу, што би водило бољем и хуманијем друштву у целини.[60]

Због озбиљних видова занемаривања, дискриминације, невидљивости, као и озбиљних последица ових пракси, групу оболелих од ретких болести потребно је у третману издвојити од остатка популације, посветити им више пажње у готово свим сферама живота, добро се упознати са њиховим потребама и изазовима са којима се суочавају, те предузети све потребне и ефикасне мере у циљу заштите живота и здравља, достојанства и социјалне сигурности, као и опште равноправности са другим групама пацијената.

60 Приручник за успостављање и развој центара за заштиту менталног здравља у заједници, Јовић В. И др., Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд 2016. Доступно на интернет адреси: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/03/Prirucnik-za-uspostavljanje-i-razvoj-centara-za-zastitu-mentalnog-zdravlja-u-zajednici.pdf

За то нису довољне постојеће мере и приступи, и посебно је важно створити услове како би се спречила дискриминација ове изразито рањиве групе.[61]

У претходних неколико деценија дискриминацији лица с обзиром на њихово здравствено стање нарочито је допринела епидемија ХИВ инфекције, која је отворила бројна осетљива питања усклађивања потребе за ефикасним мерама сузбијања болести и заштите јавног здравља, и једнако важне потребе поштовања људских права, наводи се у Стратегији превенције и заштите од дискриминације.[62] И последња истраживања Повереника показују да код грађана и грађанки Србије и даље постоји велика социјална дистанца према особама које живе са ХИВ-ом. Примера ради, 61% испитаних особа изјавило је да се противи да оне лично или њихови потомци буду у браку са особом оболелом од ХИВ/АИДС-а.[63]

Пракса Повереника за заштиту равноправности показује да особе које живе са ХИВ-ом и даље имају потешкоћа у погледу доступности здравствене заштите у Србији. У 2016. години спроведено је ситуационо тестирање у 64 установе здравствене заштите у оквиру пројекта *Мониторинг људских права особа које живе са ХИВ/сидом* који спроводе Човекољубље и Центар за оријентацију друштва. Ову пројектну активност извело је Човекољубље уз подршку чланова осам PLHIV асоцијација (AID+, AS, Жена+ и USOP из Београда, Нова+ из Панчева, Црвена линија из Новог Сада, Сунце из Ниша и STAV+ из Суботице) како би се непосредно проверило да ли запослени у здравственим установама поштују правила о забрани дискриминације приликом пружања здравствених услуга особама које живе са ХИВ/АИДС-ом.

Поред тога, у 2016. години у области здравствене заштите Поверенику је поднет већи број притужби него што је то био случај ранијих година. Неке од притужби поднете су због дискриминације по једном или више основа дискриминације (пол, старосно доба, здравствено стање и сл.), о чему ће више бити речи у наредном делу овог извештаја.

У 2016. години поднето је 55 притужби на основу здравственог стања што чини 8,6% од укупног броја притужби и сврстава их на пето место по бројности. Број притужби по овом основу већи је у односу на 2015. годину, а на тај резултат свакако је утицало ситуационо тестирање спроведено током 2016. године. Наиме, након спровођења поменутог ситуационог тестирања

61 Исто, стр. 139

62 „Службени гласник РС“, број 60/30

63 Према критеријуму изложености дискриминацији различитих друштвених група из перспективе грађана, особе које живе са ХИВ-ом спадају у групу која је највише дискриминисана, након Рома, припадника ЛГБТ популације и особа са интелектуалним потешкоћама и менталним сметњама који чине прву групу. Истраживање је доступно на: https://drive.google.com/file/d/0B1QaDisvv7K3cl9yTVd3Z1ZuQ0U/view

једна организација цивилног друштва поднела је пет притужби Поверенику за заштиту равноправности због одбијања здравствених установа да пруже услугу особама које живе са ХИВ-ом. У четири случаја утврђена је дискриминација, те је здравственим установама упућено мишљење са препоруком да убудуће не одбијају пружање здравствених услуга особама које живе са ХИВ-ом, као и да у оквиру обављања послова из своје надлежности поступају у складу са антидискриминационим прописима. По овим препорукама поверенице је поступљено. У једном случају поступак је обустављен будући да подносилац притужбе није учинио вероватним постојање узрочно-последичне везе између личног својства (здравственог стања) добровољног испитивача дискриминације и поступања здравствене установе. Овим ситуационим тестирањем обухваћене су 64 установе и поднето пет притужби, за разлику од претходних година када је, примера ради, ситуационим тестирањем било обухваћено 300 зубарских ординација и Поверенику поднете 64 притужбе, од чега је у 63 донето мишљење и утврђена дискриминација. Када се упореди обим овог ситуационог тестирања спроведеног у 2016. години и обим ситуационих тестирања која су вршена претходних година по истом основу, а у циљу испитивања постојања дискриминације у пружању услуга особама које живе са ХИВ-ом, може се закључити да је постигнут известан помак, што не потврђују и налази истраживања Повереника о ставовима јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији". Наиме, према овом истраживању и општи преглед добијених налаза указује да постоји највећа социјална дистанца према ЛГБТ и ХИВ позитивним особама. Код ХИВ позитивних особа уочен је пораст дистанце у свим мерним сегментима односа, а највише у сегменту који се односи на брак и породицу, где 85% испитаника показује дистанцу.

Од 55 притужби које су поднете због дискриминације на основу здравственог стања, највише је поднето у области здравствене заштите (19), у поступку пред органима јавне власти (13), затим следе притужбе због дискриминације у области рада и запошљавања (10) и у области образовања и стручног усавршавања (4).

Поред тога, у 2016. години у области здравствене заштите Поверенику је поднет већи број притужби (31 притужба) него што је то био случај ранијих година, што ову област ставља на пето место по броју притужби по областима дискриминације. Неке од притужби поднете су због дискриминације по једном или више основа дискриминације (пол, старосно доба, здравствено стање, инвалидитет и сл.). С тим у вези, када је једно лице дискриминисано на основу више личних својстава, односно основа дискриминације то доводи до постојања вишеструке дискриминације, која представља тежак облик дискриминације јер су негативне последице које изазива много веће. У поступању по притужбама уочено је да се здравствено стање, као један од основа дискриминације, најчешће јавља код вишеструке дискриминације, и то

најчешће у комбинацији са старосним добом, инвалидитетом или полом као основом дискриминације, а понекад и са другим основима дискриминације.

Тако је примера ради у току 2016. године, због дискриминације на основу здравственог стања и националне припадности, повереница за заштиту равноправности поднела и кривичну пријаву која ће бити представљена у делу извештаја *Судски поступци*.

У току 2016. године Повереник за заштиту равноправности упутио је препоруку мера Министарству просвете, науке и технолошког развоја а поводом услова предвиђеног конкурсом за доделу стипендија који се односио на поседовање уверења о здравственом стању кандидата. Министарство није поступило по овој препоруци.

3.6.5.1. Мишљења и препоруке

Здравствене установе одбијају да пруже здравствену услугу особама које живе са ХИВ-ом

Организација која се бави заштитом људских права спровела је ситуационо тестирање у области доступности здравствене заштите и услуга. Тестирање је вршено телефонским путем и обухватило је 12 државних и 42 приватне клинике у четири града у Републици Србији, са циљем да се непосредно провери примена правила о забрани дискриминације приликом пружања здравствених услуга.

Имајући у виду чињеницу да су притужбе поднете на основу ситуационог тестирања дискриминације, потребно је детаљније појаснити смисао ситуационог тестирања дискриминације и прописе којима је тестирање регулисано. Закон о забрани дискриминације уводи у правни систем Републике Србије институт добровољног испитивача дискриминације (тестер). У питању је особа која се свесно изложила дискриминаторном поступању у намери да у конкретном случају непосредно провери примену правила о забрани дискриминације. С обзиром на то да у судском и у другим поступцима доказивање дискриминације стандардним доказним средствима често не даје задовољавајуће резултате, законом је успостављен посебан метод добровољног испитивања дискриминације (ситуационог тестирања), који олакшава доказивање дискриминације. Ситуационо тестирање користи се са циљем да се дискриминација утврди „на лицу места“, како би се доказало неједнако (неповољније) третирање лица или групе лица засновано на неком личном својству, односно, како би се учиниле видљивим дискриминаторне праксе. Овај метод/механизам омогућава откривање дискриминације која је често „прикривена“ и правда се различитим изговорима. Ситуационо тестирање је посебан механизам који подразумева креирање одређене ситуације, у којој

је особа (потенцијални дискриминатор) доведена у позицију да може да се понаша/поступа дискриминаторно без бојазни да је неко посматра, а тестери су они који се излажу поступању потенцијалног дискриминатора и проверавају да ли се он у датој ситуацији дискриминаторно понаша. Ситуациона тестирања имају велики потенцијал за ојачавање доказа дискриминаторног поступања у појединачним случајевима, а користе се и за подизање свести јавности и развој јавних политика.

У свим овим случајевима на основу којих су против здравствених установа поднете притужбе, тестер је најпре позвао здравствену установу, заказао услугу, па тек након тога обавестио особу запослену у установи о свом ХИВ позитивном статусу. Након обавештавања о ХИВ вирусу, одбијана му је већ заказана здравствена услуга из разлога недостатка услова за пружање исте.

У овим поступцима је утврђено да је према тестеру неједнако поступано на основу његовог здравственог стања, те је повереница за заштиту равноправности дала мишљење да су здравствене установе извршиле акт непосредне дискриминације јер су неоправдано одбиле да пруже здравствену услугу особи која живи са ХИВ-ом. Због тога је здравственим установама препоручено да убудуће не одбијају пружање здравствене услуге особама које живе са ХИВ-ом, као и да им пружају обавештења која су им потребна како би донели одлуку да пристану или не пристану на предложену медицинску меру, односно обавештења која обухватају кратак опис, циљ и корист предложене медицинске мере, време трајања и могуће последице предузимања односно непредузимања предложене медицинске мере, врсту и вероватноћу могућих ризика, болне и друге споредне или трајне последице, алтернативне методе лечења, могуће промене пацијентовог стања после предузимања предложене медицинске мере, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, поступају у складу са антидискриминационим прописима. По овим препорукама је поступљено.

3.6.5.2. Препоруке мера за остваривање равноправности

Препорука мера Министарству просвете, науке и технолошког развоја да усклади текст Позива за пријављивање за доделу стипендија са антидискриминационим прописима

У позиву за пријављивање за доделу стипендија за школску 2016/2017. годину а који је објављен на сајту Министарства просвете, науке и технолошког развоја прецизирани су и услови за добијање стипендије. Под тачком 2. наведен је следећи услов: „Кандидат мора да поседује лекарско уверење не старије од шест месеци којим се потврђује да кандидат не болује од неке заразне болести (укључујући и ХИВ тест)“.

Повереница за заштиту равноправности указала је да овакав начин прописивања услова за остваривање права на стипендију, који захтева лекарско уверење којим се потврђује да кандидат не болује од неке заразне болести, укључујући и ХИВ тест, представља кршење антидискриминационих прописа. На тај начин су особе које живе са ХИВ-ом непосредно дискриминисане на основу њиховог личног својства – здравственог стања, и то у једној од темељних области живота сваког појединца и сваког друштва, у области образовања. Адекватном применом важећих прописа, како у области здравства, тако и у области образовања, истовремено се штите безбедност и здравље становништва, али и достојанство и интегритет особа које живе са ХИВ-ом. Свако другачије понашање, као што је и евентуално ускраћивање права особама које живе са ХИВ-ом на образовање, академско усавршавање и укључивање у редовне животне токове, нема утемељење у важећим правним прописима нити медицинским сазнањима. Напротив, такво понашање подржава стереотипе и предрасуде који додатно погоршавају положај ове јако осетљиве групе.

Због тога је Министарству просвете, науке и технолошког развоја упућена препорука мера за остваривање равноправности. Препоручено је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја предузме све неопходне мере и усклади текст Позива за пријављивање за доделу стипендија за школску 2016/2017. годину са антидискриминационим прописима изостављањем спорног услова и отклањањем последица дејства тог услова. По овој препоруци није поступљено.

3.6.5.3. Саопштења

Саопштење поводом Светског дана борбе против ХИВ/АИДС-а, 1. децембар 2016.

Овим саопштењем поводом Светског дана борбе против АИДС-а, повереница за заштиту равноправности скренула је пажњу јавности, да је и даље свакодневни живот особа са ХИВ-ом и АИДС-ом у највећем броју случајева под теретом стигме и суочавања са дискриминацијом у свим областима живота, од образовања и запошљавања, до здравствене и социјалне заштите. Неразумевање и непознавање болести и одбијање контаката, неретко их терају да крију своје здравствено стање, а страх од дискриминације и одбацивања средине, доводи до самоизолације. Сви доступни резултати истраживања јавног мњења показују да је према овој маргинализованој групи велика социјална дистанца и да их већина грађана и грађанки неће за пријатеље и не жели на послу. Забрињавајуће је и то што поједини здравствени радници и раднице, због својих предрасуда, дискриминишу особе које живе са ХИВ-ом и АИДС-ом приликом пружања медицинске помоћи. Зато треба

радити на едукацији запослених у здравству. Услуге здравствене заштите и лечење се морају пружити свима, без дискриминације и под истим условима.

Повереница је на крају закључила да је потребно информисати и образовати најширу јавност, како би се смањила стигматизација и нетрпељивост према особама које живе са ХИВ-ом, зато што се у корену таквог дискриминаторног односа најчешће налази незнање.

3.6.6. Дискриминација на основу сексуалне оријентације

Учесници у већ поменутом истраживању „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“, наводе припаднике ЛГБТ популације као најдискриминисанију групу (12%) одмах иза припадника ромске националне мањине. Оваква перцепција грађана у корелацији је са резултатима добијеним мерењем социјалне дистанце која је најизраженија такође према ЛГБТ особама. Перцепција о заступљености дискриминације испитана је и тако што се од грађана тражило да оценама од 1 до 5, оцене у којој мери су различите друштвене групе дискриминисане, где су припадници ЛГБТ популације, са просечном оценом 3.4, такође на другом месту.

Већа социјална дистанца према појединим друштвеним групама показатељ је ниског нивоа социјалне комуникације и интеракције, а самим тим представља потенцијалну опасност за дискриминацију припадника тих група. Четвртина испитаника (27%) не жели да им припадници ЛГБТ популације буду колеге, трећина (34%) не жели да се са њима дружи, половина (47%) не жели да им ЛГБТ особе буду васпитачи деци, док би 63% испитаника имало нешто против да они сами или њихова деца буду у браку са ЛГБТ особом.

У погледу информисања грађана о дискриминацији ситуација је другачија. Према резултатима истраживања, највећи део медијског простора по мишљењу грађана посвећује се равноправности припадника ЛГБТ популације у односу на друге угрожене друштвене групе.

Са посебном пажњом треба указати на чињеницу да је Народна скупштина Републике Србије 23. новембра 2016. године донела Закон о изменама и допунама Кривичног законика, према којима се кривично дело повреда равноправности (члан 128.), може извршити ако се неком лицу, због сексуалне оријентације или родног идентитета ограниче или ускрате права човека и грађанина. С тим у вези Повереник за заштиту равноправности констатује да је учињен корак у правцу заштите ЛГБТ популације, да у том правцу треба даље наставити, а превасходно охрабрити припаднике ЛГБТ популације да случајеве дискриминације пријављују надлежним органима и институцијама.

Иако препоруке Савета Европе које се односе на доношење прописа којима се омогућава регистрација истополних парова и регулишу дејства, правне последице и начини престанка регистрованих партнерства нису испуњене, на заједничкој седници Одбора за европске интеграције и Одбора за људска и мањинска права и равноправност полова донет је Закључак у којем се између осталог Народна скупштина позива да усвоји Декларацију против хомофобије а надлежне институције Националну стратегију против насиља.[64]

Још увек нису донета адекватна законска решења која би штитила права трансродних особа и омогућила јасну и брзу промену личних докумената, о чему је било речи и у ранијим извештајима Повереника. Иако се трансродне особе суочавају са мноштвом проблема од најранијих фаза свог живота, управо су административно-бирократске процедуре оно што најчешће пријављују као највећу препреку у остваривању својих права. Досадашња хаотична, неуједначена пракса по овом питању је трансродне особе изузетно исцрпљивала, ускраћујући им право на рад, директно или индиректно, услед дужине трајања, као и услед неадекватног третмана од запослених у надлежним органима управе.[65]

Од укупног броја притужби које су поднете током 2016. године, 26 притужби поднето је због дискриминације на основу сексуалне оријентације. Имајући у виду да је број притужби по овом основу у 2015. години износио 31, као и податке разних истраживања државних институција и организација цивилног друштва у којима се, на врху или при самом врху, припадници ЛГБТ популације наводе као најугроженија друштвена група, може се констатовати да се случајеви дискриминације због сексуалне оријентације ретко пријављују. Страх од стигматизације и виктимизације, као и неповерење у рад државних институција су и даље присутни међу ЛГБТ популацијом, због чега је неопходно предузети мере у погледу њиховог оснаживања да пријаве случајеве дискриминације.

Највећи број притужби, више од 70%, због дискриминације на основу сексуалне оријентације поднеле су организације цивилног друштва. У области јавног информисања и медија од свих поднетих притужби по свим основима 48,4% свих притужби односе на дискриминацију у оквиру ове области. Потом следи област рада и запошљавања, затим област пружања услуга или коришћења јавних површина и објеката.

Анализом садржине притужби може се уочити социјална дистанца и негативан став јавности према ЛГБТ популацији, због чега је неопходно

64 http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/activities/Zakljucak%20odbora%20za%20evropske%20integracije%20i%20za%20ljudska%20i%20amnjinska%20prava%20i%20ravnopravnost%20polova.pdf

65 Повереник за заштиту равноправности: http://ravnopravnost.gov.rs/analiza-propisa-od-znacaja-za-pravni-polozaj-transpolnih-osoba/

предузети мере за превазилажење предрасуда, стереотипа и дискриминаторних ставова према сексуалним мањинама у свим областима, а нарочито у области јавног информисања и медија. Медији у сваком тренутку морају бити свесни одговорности за објављени текст/вест, као и обавезе да, под плаштом слободе говоре, не износе дискриминаторне ставове према рањивим групама, у које несумњиво спадају припадници/це ЛГБТ популације.

У 2016. одржана је Параде поноса и Транс прајд без инцидената, а теме посвећене поштовању права ЛГБТ особа присутније су у јавности.

3.6.6.1. Мишљења и препоруке

Дискриминаторни ставови одборника скупштине општине према припадницима ЛГБТ популације

Организација која се бави заштитом људских права поднела је притужбу против Драгана Вилимоновића, одборника Скупштине општине Трстеник, поводом изјава које је дао на скупштинском заседању 5. фебруара 2016. године. Том приликом одборник је изјавио: „*Ја морам да се прекрстим из разлога зато што имам информацију да је из буџета општине финансирана ЛГБТ популација. Педери. Морам да питам ко је нормалан овде дао педерима паре из буџета општине*“. Како је даље наведено у притужби, одборник се није обазирао на опомене председника скупштине, и наставио: „*Господо, ја употребљавам српске речи и говорим српски. И не говорим турски ни енглески ни немачки, него српски, и то ЛГБТ и шта ја знам тамо, се зову, бато мој, педери. Ако неко хоће да буде педер и хоће да то финансира, нека то финансира из свог џепа, а немој да то финансира од мојих пара и од пара грађана ове општине. Ко је бре луд да то уради, морам да видим да ли је то истина. Ови овде се захваљују. Захваљују се општини на финансирању.*“ Одборник је излагање завршио речима: „*Господо, ако сте то урадили, то је бре луда кућа. Ко бре, финансира бре педере? Да ли је могуће да су паре из буџета дате за то? Каква бре дискриминација?*“. Према наводима из притужбе, одборник је на овај начин вређао и дискриминисао ЛГБТ популацију, при чему је послао јасну поруку да припаднике ове популације треба ставити у неравноправан положај у погледу права на учешће у буџету општине.

У поступку је утврђено да је одборник на заседању Скупштине општине изнео више дискриминаторних ставова према припадницима ЛГБТ популације. Због тога је повереница за заштиту равноправности дала мишљење да су изјавом коју је одборник Драган Вилимоновић дао на седници Скупштине општине Трстеник одржаној 5. фебруара 2016. године, а која се односи на ЛГБТ популацију, прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације. Драгану Вилимоновићу је препоручено да се састане са представницима једне

ЛГБТ организације, како би се ближе упознао са проблемима те заједнице, у року од 15 дана од дана пријема овог мишљења са препоруком, као и да се убудуће суздржи од кршења прописа којима се забрањује дискриминација. По овој препоруци није поступљено.

Председник политичке странке у изјавама за медије вређао ЛГБТ популацију

Повереница за заштиту равноправности разматрала је притужбу поднету против Јединствене Србије поводом изјава које је њен председник Драган Марковић дао у интервјуу у недељнику Афера 13. јануара 2016. године. Притужба је поднета због дискриминације на основу сексуалне оријентације, јер је у интервјуу председник ове политичке странке, говорећи о ЛГБТ популацији, између осталог, изјавио: „*Каква бре популација? То су групице људи које од својих и туђих здравствених проблема праве бизнис. Како да подржим нешто што је противприродно…*“

Повереница је утврдила да изношење оваквог става представља акт дискриминације, јер вређа достојанство особа истополне сексуалне оријентације и у односу на њих ствара понижавајуће и увредљиво окружење, доприноси ширењу стереотипа и предрасуда, као и стигматизацији и нетолеранцији. Истакла је да посебну одговорност и тежину има то што је овакву изјаву изнео носилац јавне власти, чија је уставна и законска дужност да поштује забрану дискриминације и равноправност свих грађана и грађанки.

Због тога је дато мишљење да је председник Јединствене Србије Драган Марковић својим изјавама прекршио одредбе Закона о забрани дискриминације. Препоручено му је да упути извињење припадницима и припадницама ЛГБТ популације које ће објавити у једном дневном листу са националним тиражом, да убудуће не даје изјаве којима се вређа достојанство ЛГБТ популације и подржавају стереотипи према особама истополне сексуалне оријентације, те да својим поступањем доприноси смањењу хомофобије, насиља и дискриминације и повећању толеранције према овој популацији, као и свим другим мањинским групама. По овој препоруци није поступљено.

3.6.6.2. Упозорења и саопштења

Саопштење поводом Међународног дана борбе против хомофобије и трансфобије, 17. мај 2016.

У овом саопштењу издатом поводом 17. маја, Међународног дана борбе против хомофобије и трансфобије, повереница за заштиту равноправности подсетила је јавност да је свака дискриминација, па и на основу сексуалне оријентације и родног идентитета забрањена законом и да се не сме

толерисати. Чињеница да су две Параде поноса и Транс прајд одржане без инцидената, као и да су теме посвећене поштовању права ЛГБТ особа присутније у јавности и да постоји известан напредак у побољшању положаја ове популације, не сме да завара јер су хомофобија и трансфобија и даље присутне у нашем друштву. Повереница је као и у ранијим приликама апеловала на медије да о трансродним, трансполним, и свим особама другачије сексуалне оријентације извештавају без сензационализма и дискриминаторних ставова, да штите њихово достојанство и приватност и не употребљавају понижавајуће и увредљиве изразе. Нажалост у појединим медијима је такво извештавање и даље пракса, па је и овај Дан прилика да се још једном подсете на одговорност коју имају у обликовању ставова најшире јавности.

Упозорење поводом напада на ЛГБТ активисту Бобана Стојановића, 24. април 2016.

Повереница за заштиту равноправности најоштрије је осудила напад на ЛГБТ активисту Бобана Стојановића и апеловала на надлежне органе да што пре пронађу и казне починиоце. Сваки вид насиља, претњи и говора мржње према припадницима било које мањинске или угрожене групе, па и ЛГБТ популације, мора да буде адекватно санкционисан, како би особе различите сексуалне оријентације живеле без страха за своју безбедност.

Упозорење поводом хомофобије у новинским текстовима, 18. април 2016.

Повереница за заштиту равноправности осудила је увредљиве и омаловажавајуће текстове према ЛГБТ особама који се објављују у појединим медијима, као и недопустиво сензационалистичко извештавање о насиљу над женама. Повереница је истакла да се приликом извештавања о насиљу над било којом друштвеном групом морају штитити права и достојанство жртава злочина и чланова њихових породица.

Светска здравствена организација скинула је хомосексуалност са листе болести још 1990.године тако да новински текстови у којима се преношење ХИВ вируса приписује хомосексуалцима вређају достојанство и угрожавају права припадника ЛГБТ популације, а штетни су и за особе које живе са ХИВ-ом, чији се положај додатно отежава сензационалистичким насловима и ширењем нетачних информација о начину преношења вируса. Новинарима, уредницима и власницима медија уједно је упућен и апел да се придржавају кодекса новинара Србије, у коме јасно стоји да је новинарска професија неспојива са ширењем било које врсте стереотипа и дискриминаторних ставова.

3.6.7. Дискриминација избеглица, интерно расељених лица, миграната и тражилаца азила

На основу извештаја државних органа и организација цивилног друштва, може се закључити да се Србија и даље суочава са мигрантском кризом али да су учињени одређени помаци на пољу обезбеђивања бољих услова за живот ових људи. Имајући у виду број избеглица, миграната и тражилаца азила који су у току 2016. године боравили у Републици Србији или у њој још увек бораве, и будући да у Закону о забрани дискриминације није изричито наведено ово лично својство, у овом делу извештаја дали смо посебан преглед по овом основу, иако се према броју притужби он не налази у првих пет основа у којима је поднето највише притужби.

Европска комисија у Извештају о напретку Србије за 2016. годину наводи да се Србија и даље суочава са избегличком и мигрантском кризом, што је довело до значајног оптерећења система азила и миграција. Међутим, иако се суочава са повећаним мешовитим миграционим токовима и великим бројем заточених миграната, Србија је наставила да сарађује са суседним земљама и државама чланицама, обезбедила је делотворан систем регистровања избеглица и миграната, и улаже значајне напоре да обезбеди смештај и хуманитарне залихе, уз међународну подршку и подршку Европске уније.

С обзиром да околности под којима се избеглиштво/миграције одвијају имају изузетан утицај на безбедност и добробит детета, а да се Србија, као једна од земаља на „Балканској рути“ сусреће са значајним повећањем прилива избеглица/миграната указала се потреба да се сачини документ којим ће се пре свега у интересу заштите најугроженије групе деце избеглица/миграната, уредити поступање свих актера укључених у организовање заштите и подршке деце. Као производ стратешке сарадње између Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, УНИЦЕФ-а и организације ИДЕАС креиране су *Стандардне оперативне процедуре за заштиту деце избеглица/миграната (СОП)*[66], које представљају основ за координисано деловање свих учесника у подршци и идентификацији посебно угрожене деце избеглица/миграната.

Према истраживању јавног мњења „*Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији*“[67], на четвртом месту по изложености дискриминацији налазе се мигранти (2.7), а на петом избеглице (2.5). С обзиром на повећање броја тражилаца азила у нашој земљи, истраживање бележи

66 Доступно на: http://ideje.rs/wp-content/uploads/2016/09/Standardne-operativne-procedure-za-zastitu-dece-izbeglica-i-migranata.pdf

67 Истраживање је доступно на: https://drive.google.com/file/d/0B1QaDisvv7K3c19yTVd3Z1ZuQ0U/view

благи раст социјалне дистанце у појединим областима, док у другима опада. Тако, пре три године 20% испитаника није прихватало да мигранти буду грађани Србије, а сада такав став има 31% испитаника. Исто тако, долази и до повећања броја оних који не желе да им мигранти буду комшије (са 23% на 30%), као и до благог повећања оних који не желе да им мигранти буду колеге (са 20% на 23%). С друге стране, забележен је пад социјалне дистанце у неким другим областима, иако је, она и даље висока. Тако се смањио број оних који би имали нешто против да мигранти буду чланови њихове породице (са 50% на 38%), као и да мигрант буде на руководећем положају у држави (са 47% на 41%).

У току 2016. године Поверенику за заштиту равноправности поднете су две притужбе због дискриминације миграната које су се односиле на област јавног информисања и медија и пружање јавних услуга. Када је реч о интерно расељеним лицима поднето је шест притужби које су се односиле на област запошљавања и радних односа, као и на поступке пред органима јавне власти.

Као и претходне године, током 2016. године, притужбе у име миграната поднеле су организације цивилног друштва. Тежак положај, језичка баријера и претходна трауматична искуства из земље порекла и других земаља кроз које су ова лица прошла на путу до Србије, доводе до тога да се физичка лица која сматрају да су претрпела дискриминацију не обраћају државним органима по питању заштите од дискриминације. Код интерно расељених лица притужбе у њихово име подносиле су организације цивилног друштва, али и физичка лица која су сматрала да су дискриминисана због свог личног својства.

Крајем 2016. године, спроведено је ситуационо тестирање у односу на једно јавно предузеће ради провере информације о могућој дискриминацији према мигрантској популацији, приликом пружања јавних услуга. Након спроведеног ситуационог тестирања поднета је притужба Поверенику за заштиту равноправности. Поступак пред Повереником је у току.

3.6.7.1. Мишљење и препорука

Захтев за испуњење додатних услова за тражиоце азила и друга избеглица ради вршења банкарских услуга

У притужби коју је организација цивилног друштва поднела против банке наведено је да банка приликом пружања услуга трансфера новца *MoneyGram*, од тражилаца азила и других избеглих лица тражи испуњење услова које иначе не тражи од других страних држављана. Одбијањем извр-

шења услуге трансфера овим лицима, банка их ставља у неједнак положај у односу на друге нерезиденте. Применом правила о прерасподели терета доказивања, повереница је дала мишљење да је ускраћивањем пружања услуге трансфера новца *MoneyGram* тражиоцу азила, ова банка прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је банци препоручено да без разлике пружи свим клијентима услугу под једнаким условима, а да се у случају сумњивих трансакција руководи релевантним чињеницама у сваком конкретном случају без негативних генерализација о припадницима одређених националности, да обавести све запослене о садржини мишљења и препорука Повереника за заштиту равноправности, у року од 15 дана од дана мишљења са препоруком, као и да води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности, не крши законске прописе о забрани дискриминације. По овој препоруци је поступљено.

3.6.7.2. Саопштење

Саопштење поводом Међународног дана борбе против расизма, 21. март 2016.

Повереница за заштиту равноправности указала је да је обележавање 21. марта, Међународног дана борбе против расизма, овог пута од изузетног значаја, пре свега због мигрантских криза које представљају велики изазов за савремено друштво. Повереник за заштиту равноправности имао је веома мали број притужби због дискриминације избеглица и миграната, а оне су се углавном односиле на медијско извештавање, у којем су се износиле предрасуде и подстицала нетрпељивост. Поштујући слободу говора, али и обавезу да та слобода не угрожава достојанство других, повереница је истакла и неопходност толерантног и хуманог односа према људима који су избегли из ратом захваћених подручја, и српско друштво је дало добар пример поштовања људских права избеглица и миграната. И ове године као и претходних, Поверенику је стигао велики број притужби које су се односиле на дискриминацију ромске мањине у различитим сегментима живота: од здравствене заштите до услова становања. Забрињавајући су и резултати истраживања УНХЦР-а у Србији који указују да интерно расељени Роми и Ромкиње имају најлошији положај од свих рањивих група у Србији, чак и од припадника ромске мањине који чине домицилно становништво. Због свега што расизам и ксенофобија са собом носе, неопходно је увек бити на опрезу и не треба заборавити да је искорењавање ових појава дуг процес, а да се толеранција и прихватање различитости уче од малих ногу. Изузетно је значајно градити толерантно и модерно друштво са јаким институцијама, а сваки изоловани и појединачни случај расизма мора бити осуђен од свих релевантних актера и јавности у Србији.

3.6.8. Дискриминација на основу других личних својстава

Поред личних својстава која су појединачно представљена у овом извештају, у 2016. години поднето је 52 притужбе због дискриминације на основу брачног и породичног статуса, 49 притужби због дискриминације на основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама и 36 притужби због дискриминације на основу имовног стања. Поднето је 29 притужби због дискриминације на основу верског и политичког убеђења, 18 на основу осуђиваности, 10 на основу држављанства, а девет због дискриминације на основу предака. Повереник је током 2016. године примио шест притужби поднетих због дискриминације на основу родног идентитета, пет на основу изгледа, четири на основу језика, три на основу генетске особености и по две притужбе због дискриминације на основу расе и рођења.

Поред тога, у 31 притужби је као основ дискриминације наведено неко лично својство које у закону није експлицитно наведено. У ову групу спадају притужбе због основа као што су пребивалиште, припадност групама као што су азиланти/тражиоци азила, мигранти, избеглице.

3.6.8.1. Мишљења и препоруке

Пребивалиште као услов конкурса за упис полазника стручног оспособљавања у Центру за основну полицијску обуку Министарства унутрашњих послова Републике Србије

Против Министарства унутрашњих послова Републике Србије поднета је притужба због услова конкурса за упис полазника стручног оспособљавања у Центру за основну полицијску обуку. Поменути конкурс расписало је Министарство унутрашњих послова, а као један од услова за кандидате предвиђено је пребивалиште од најмање годину дана на територији полицијске управе за коју се конкурише. Притужбу је поднело лице које се пријавило на конкурс, али које није испуњавало Правилником о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања прописани услов пребивалишта. Према наводима подносиоца притужбе, прописивањем овог услова Министарство унутрашњих послова врши дискриминацију кандидата по месту пребивалишта.

У току поступка утврђено је да пребивалиште не представља критеријум који је од значаја за избор најбољих полазника за основну полицијску обуку и да не постоји сразмера између предузете мере и циља који се жели постићи, односно, да се жељени циљ може постићи и другом мером. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је одредбом члана 3. став 1. тачка 2. Правилника о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања, којом је прописано да право учешћа на конкурсу за основну

полицијску обуку има лице које најмање годину дана има пребивалиште на територији организационе јединице за коју се расписује конкурс до дана закључења конкурса, подносилац притужбе неоправдано стављен у неједнак положај на основу места пребивалишта и препоручила Министарству унутрашњих послова да отклони последице дискриминаторног поступања у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком, да усклади одредбе члана 3. став 1. тачка 2. Правилника о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања са антидискриминационим прописима, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе. По овој препоруци је поступљено.

Држављанство Републике Србије, један од услова за доделу средстава за финансирање поступка вантелесне оплодње

Мишљење је донето у поступку по притужби против једне локалне самоуправе, због дискриминације на основу личног својства члана породице. Подноситељка притужбе је навела да је конкурисала за средства која је ова градска општина издвојила за финансирање поступка вантелесне оплодње. Међутим, њен захтев је одбијен због тога што је у браку са држављанином Грчке.

У току поступка је утврђено да се подноситељка притужбе, држављанка Републике Србије, са пријављеним пребивалиштем на територији градске општине против које је притужба поднета, пријавила на конкурс за доделу средстава за финансирање поступка вантелесне оплодње заједно са својим супругом, држављанином Грчке, са одобреним боравком у Републици Србији, на територији исте општине, због спајања породице. Градска општина одбила је захтев подноситељке притужбе са образложењем да њен супруг нема држављанство Републике Србије, што је један од услова за доделу средстава.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је на овај начин градска општина извршила акт дискриминације према подноситељки притужбе на основу личног својства члана њене породице. У складу с тим, повереница за заштиту равноправности препоручила је градској општини да без одлагања предузме све неопходне мере како би се отклониле последице дискриминаторног поступања према подноситељки притужбе, у циљу остваривања права на финансијску помоћ за вантелесну оплодњу, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминиационе прописе. По овој препоруци је поступљено.

Наметање посебних обавеза за коришћење услуге јавног комуналног предузећа

Против ЈКП ГСП „Београд“ Поверенику за заштиту равноправности поднета је притужба због дискриминације на основу брачног и породичног

статуса. Подноситељка притужбе је навела да је 5. августа 2016. године у Београду, ушла у аутобус у власништву овог предузећа, са бебом у колицима. По уласку у возило пришао јој је возач аутобуса рекавши да је неопходно да склопи колица и дете узме у наручје, јер у супротном неће започети вожњу. Сматрајући да би такав начин вожње био небезбедан за њу и дете, као и да је дете обезбеђено и сигурно у колицима која су закочена, подноситељка притужбе је одбила да поступи по налогу возача, након чега је фактички била приморана да напусти аутобус, с обзиром на то да возач није хтео да започне вожњу.

У току поступка утврђено је да је ЈКП ГСП „Београд“ ставило у неједнак положај подноситељку притужбе, и то наметањем посебних обавеза за коришћење услуге овог предузећа, које нису нужне и оправдане разлозима безбедности, будући да се тај циљ могао постићи и на други начин, чиме је прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је повереница за заштиту равноправности дала препоруку предузећу да предузме све неопходне мере како би обезбедило несметан и безбедан приступ пружању услуга овог предузећа особама са децом у колицима, да упозна запослене који врше превоз путника са садржином мишљења са препорукама повереница, да убудуће води рачуна да својим актима и праксом у пружању услуга не крши антидискриминационе прописе, као и да у личном контакту или писаним путем упути извињење подноситељки притужбе, због претрпљеног акта дискриминације. По овој препоруци је поступљено.

3.6.8.2. Саопштење

Саопштење поводом напада на Кућу људских права, 22. јануар 2016.

Повереница за заштиту равноправности најоштрије је осудила напад на просторије Куће људских права у центру Београда. Том приликом је позвала надлежне да расветле околности под којима су разбијене просторије Куће људских права у којој су окупљене значајне невладине организације у Србији. Невладине организације су наши партнери и сарадници са којима се заједнички ради на унапређењу, заштити и већем поштовању људских права свих у нашој земљи са циљем изградње функционалног, демократског, равноправнијег и толерантнијег друштва, истакла је повереница поводом овог вандалског напада.

3.6.9. Вишеструка дискриминација

Вишеструка или укрштена дискриминација представља дискриминацију лица по основу два или више личних својстава.[68] Због нарочито тешких последица које проузрокује, законом је сврстана у тешке облике дискриминације.

Поверенику је током 2016. године поднет значајан број притужби у којима је наведено више личних својстава. Тај податак указује на повећани ниво свести грађана да је у неким ситуацијама дискриминација заснована на више основа. Од 102 притужбе у којима је наведено више личних својстава, у највећем броју назначено је старосно доба, затим следе пол, инвалидитет, брачни и породични статус, здравствено стање, чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама и имовно стање.

Овај број притужби ипак не значи да се у свим случајевима заиста радило о вишеструкој дискриминацији, с обзиром на то да се дешава да подносиоци притужби наведу по неколико личних својстава, посебно у ситуацијама када нису сигурни које њихово лично својство било основ дискриминације.

3.6.9.1. Мишљења и препоруке

Одборник скупштине града вређао градоначелницу због њених личних својстава – пола и старосног доба

Притужба је поднета у име и уз сагласност градоначелнице Смедерева др Јасне Аврамовић због изјава које је Перица Ђорђевић, одборник Скупштине града Смедерева изнео на њеном заседању 24. децембра 2015. године. Према наводима из притужбе, одборник је том приликом изјавио: „*Било би добро да градоначелник буде А.П, млад и частан, уместо надуване и хистеричне бабе*“.

У поступку је утврђено да је на седници Скупштине града Смедерева одборник Перица Ђорђевић између осталог, изјавио: „*(…)То је, просто, недопустиво. Од кога? Од градоначелнице. И сачекајте, још ово да кажем, пошто сам се све време уздржавао да не будем вулгаран и да јој одговорим истом мером, онако како она нас вређа. Овај пут ћу да прекршим то и то ћу рећи. Стално помиње А.П. који се кандидује за градоначелника и хоће да буде градоначелник, што је легитимна ствар. (…) Па боље он, честит, поштен, млад, него нека хистерична, надувана баба*“.

Повереница за заштиту равноправности сматра да је речима „*хистерична, надувана баба*“ одборник увредио и омаловажио градоначелницу

68 На пример, старија жена са инвалидитетом може бити дискриминисана по основу пола, старосног доба и инвалидитета.

на основу њених личних својстава – пола и старосног доба. Наиме, овим речима одборник је свој став према градоначелници исказао кроз стереотипне и традиционалне родне улоге, призму пола и старосног доба, према којима се жена, без обзира на своју стручност и професионална достигнућа, може коментарисати као *„баба“* или као *„хистерична“*, уколико њен рад и изјаве нису у складу са вредностима друге особе. Повереница истиче да се управо оваквим изјавама промовишу сексизам, родни стереотипи и предрасуде према женама у јавном и политичком животу, што је недопустиво и представља вређање и кршење људског достојанства жене. Са друге стране, изјавом одборника да је боље да градоначелник буде млад човек, него *„нека (…) баба“* изражен је његов став да људи који нису млади не треба да обављају значајне политичке и руководеће функције, чиме се стигматизују старије особе. Повереница за заштиту равноправности указује да је недопустиво да се лична својства (као што су пол и старосно доба) доводе у везу са квалификацијама одређене особе да преузме било коју јавну функцију и обавља одређене задатке и послове.

Повереница је дала мишљење да су изјавом коју је одборник Перица Ђорђевић дао на седници Скупштине града Смедерева одржаној 24. децембра 2015. године, а која се односи на градоначелницу Смедерева, прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације. Одборнику је препоручено да упути писано извињење градоначелници у року од 15 дана од дана пријема мишљења са препоруком, те да води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности, не крши законске прописе о забрани дискриминације. По овој препоруци није поступљено.

Јавно оглашавање послова и подаци о личним својствима кандидата

Електронски формулар за запослење постављен на сајту једног привредног друштва био је разлог за подношење притужбе против тог друштва. Наиме, поједина питања у формулару за запослење односила су се на осетљиве податке и лична својства лица која конкуришу за посао, и то: брачно стање, имовно стање и осуђиваност.

Утврђено је да постављање ових питања у формулару за запослење представља повреду императивних прописа о забрани дискриминације и да лична својства лица која подносе пријаву за запослење овом послодавцу никако не представљају стварни и одлучујући услов за обављање посла, имајући у виду природу и особеност посла и делатност коју обавља ово привредно друштво. Утврђено је, такође, да је привредно друштво након достављања изјашњења на притужбу, са своје интернет презентације уклонило формулар за запослење који је био предмет ове притужбе.

Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је постављањем електронског формулара за запослење на својој интернет презентацији, у којем се од лица која конкуришу за посао захтева да се изјасне о подацима који се тичу њихових личних својстава, ово привредно друштво извршило акт дискриминације у области запошљавања и рада на основу брачног и породичног статуса, имовног стања и осуђиваности. Будући да је формулар садржао и питања која се односе на датум и место рођења, повереница је указала да ови подаци, такође, не представљају стварни и одлучујући услов за обављање посла, имајући у виду природу и особеност посла и делатност коју обавља ово привредно друштво, али да сâмо постављање ових питања у формулару за запослење није изричито забрањено антидискриминационим прописима. Имајући у виду да је наведени формулар током поступка уклоњен са интернет презентације овог привредног друштва, повереница је привредном друштву препоручила да приликом оглашавања радних места и разговора са лицима која конкуришу за посао поштује прописе о забрани дискриминације и не поставља недопуштена питања која се тичу њихових личних својстава, а која нису стварни и одлучујући услов за обављање посла. По овој препоруци је поступљено.

3.7. Предлози за оцену уставности

Предлоі за оцену уста̄вности Закона о пла̄та̄ма држа̄вних служ̄беника и намешта̄беника

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу грађанке, бивше функционерке у органу јединице локалне самоуправе, која сматра да је чланом 56. Закона о платама државних службеника и намештеника стављена у неједнак положај у односу на мушкарце функционере. Повереница за заштиту равноправности је утврдила, поступајући по притужби подноситељке притужбе, да јој је одбијен захтев за остваривање права на накнаду плате у периоду од три месеца од дана када јој је престала функција, јер је увидом у њен персонални досије утврђено да је на дан престанка функције имала 62 године живота, чиме су се „стекли услови за остваривање права на старосну пензију“. Полазећи од тога да ова одредба утиче дискриминаторно на значајан број функционерки, повереница за заштиту равноправности је поднела предлог за оцену уставности.

Наиме, чланом 56. Закона о платама државних службеника и намештеника прописано је да „до ступања на снагу закона којим ће се уредити плате функционера, лице коме престане функција у органу Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе на коју је изабрано, постављено или именовано, укључујући и лице које према посебним прописима има положај функционера има право на накнаду плате три месеца

од дана када му је престала функција, а у висини плате коју је имало на дан престанка функције. Право на накнаду плате престаје пре протека рока од три месеца ако бивши функционер заснује радни однос или стекне право на пензију, а може бити продужено за још три месеца ако у та три месеца стиче право на пензију." Повереница за заштиту равноправности сматра да су одредбе члана 56. Закона о платама државних службеника и намештеника несагласне са одредбама Устава Републике Србије о зајемченим људским правима, условима за остваривање зајемчених људских права и условима за ограничење ових права, и да се овим одредбама, супротно забрани дискриминације и одредбама Устава о условима за ограничавање људских и мањинских права, женама одређеног старосног доба којима је престала функција у органу Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе на коју су изабране, постављене или именоване, укључујући и лице које према посебним прописима има положај функционерке, ограничава право из области социјалне заштите. Наиме, одредбама члана 19а Закона о пензијском и инвалидском осигурању прописано је да жене испуњавају услове за остваривање пензије у погледу радног стажа и животног доба раније него мушкарци, чиме стичу право, али не и обавезу, да оду у пензију. Међутим, чланом 56. Закона о платама државних службеника и намештеника прописано је да до ступања на снагу закона којим ће се уредити плате функционера, лице коме престане функција у органу Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе на коју је изабрано, постављено или именовано, укључујући и лице које према посебним прописима има положај функционера има право на накнаду плате три месеца од дана када му је престала функција, а у висини плате коју је имало на дан престанка функције. Право на накнаду плате престаје пре протека рока од три месеца ако бивши функционер заснује радни однос или стекне право на пензију, а може бити продужено за још три месеца ако у та три месеца стиче право на пензију. То фактички значи да је женама укинуто право избора када ће заиста отићи у старосну пензију из Закона о пензијском и инвалидском осигурању, односно бивше функционерке одређеног старосног доба неће остварити право на накнаду плате у периоду од три месеца од дана када им је престала функција за разлику од мушкараца истог старосног доба или старијих, који још увек нису остварили право на одлазак у старосну пензију и који ће моћи да остваре право на накнаду плате након престанка функције. Због тога је одредба члана 56. став 2. Закона о платама државних службеника и намештеника, према ставу Повереника за заштиту равноправности, супротна забрани дискриминације из члана 21. Устава јер погађа само жене, бивше функционерке, што представља дискриминацију жена. Имајући то у виду, повереница за заштиту равноправности указују да за овакво прављење разлике између мушкараца и жена бивших функционера нема објективног и разумног оправдања. Наиме, с обзиром на то да је циљ одредбе члана 56. Закона био да се обезбеди накнада плате функционерима,

након престанка функције у периоду од три месеца, за које време се очекује да ће они пронаћи друге изворе прихода (запослењем или пензионисањем), може се констатовати да је у питању законити циљ који се жели постићи. Међутим, повереница за заштиту равноправности указује да је поред законитог циља, неопходно да средства за постизање тог циља буду примерена и нужна, као и да постоји сразмерност између мере која је предузета и циља који се том мером жели остварити. У конкретном случају, евидентно је да не постоји сразмера између предузете мере и циља, с обзиром да ова мера у пракси очигледно доводи до стављања бивших функционера у неједнак положај на основу њиховог пола. Последице за бивше функционерке, старосног доба од 62 до 65 година, јесу ускраћивање права на накнаду плате у периоду од три месеца од дана када им је престала функција, док на мушкарце истог старосног доба ова законска одредба нема утицаја. Стога, повереница за заштиту равноправности сматра да такве последице нити су сразмерне, нити сврсисходне циљу који се жели постићи.

Уставни суд је донео одлуку којом је утврдио да одредбе члана 20, Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору нису у сагласности са Уставом Републике Србије

Током 2015. године, због великог броја притужби грађанки, синдиката, струковних удружења и организација цивилног сектора поднетих због дискриминаторне одредбе члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених, повереница за заштиту равноправности заједно са заштитником грађана поднела је предлог за оцену уставности. Наиме, одредбом члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору прописано је да „запосленом у јавном сектору за време примене овог закона престаје радни однос када наврши године живота и стаж осигурања који су прописани законом за одлазак у старосну пензију“. У предлогу за оцену уставности наведено је да су одредбе члана 20, овог закона несагласне са одредбама Устава Републике Србије о зајемченим људским правима, условима за остваривање зајемчених људских права и условима за ограничење ових права, те да се овим одредбама, супротно забрани дискриминације и одредбама Устава о условима за ограничавање људских и мањинских права, женама одређеног старосног доба које су запослене у „јавном сектору“ ограничава право на рад и по основу рада, право из области социјалне заштите, односно право на социјално обезбеђење и осигурање запосленог и његове породице. Након подношења предлога, Уставни суд је у веома кратком року донео решење којим је до доношења своје коначне одлуке обуставио извршење појединачних аката и радњи предузетих на основу одредбе члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених. Како је наведено у образложењу решења, оваква одлука је донета због последица које би могле да наступе применом оспорене одредбе.

На седници одржаној 30. јуна 2016. године, Уставни суд је донео одлуку IУз 255/2015 којом се утврђује да одредбе члана 20. Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору нису у сагласности са Уставом Републике Србије. Ову одлуку Уставни суд је образложио тиме да претварање једног законског права за жене, односно права на одлазак у старосну пензију под повољнијим условима у основ за престанак радног односа представља повреду Уставом гарантованог начела забране непосредне и посредне дискриминације на основу пола. Уставни суд је, такође, подсетио да је Уставом загарантована равноправност мушкараца и жена, као и да држава гарантује развијање политике једнаких могућности. На крају, Уставни суд је утврдио да је оспорено законско решење индиректно и у супротности са одредбом Устава којом се гарантује доступност свих радних места свима под једнаким условима.

3.8. Мишљења на нацрте закона и других општих аката

Имајући у виду значај који донети прописи имају на превенцију дискриминације и унапређење равноправности, Повереник је током 2016. године, значајно интензивирао свој рад у сегменту давања мишљења на нацрте прописа (40 датих мишљења). Поред тога Повереник је учествовао у јавним расправама о појединим нацртима закона, било самоиницијативно, било на захтев предлагача.

Повереник за заштиту равноправности дао је мишљења на Нацрт закона о изменама и допунама Закона о Војсци Србије, Нацрт закона о Агенцији за борбу против корупције – након одржане јавне расправе, на Нацрт закона о изменама и допунама Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору, на Нацрт закона о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања, на Нацрт закона о финансијској подршци породици са децом, на Нацрт закона о изменама и допунама Царинског закона, на Нацрт закона о азилу и привременој заштити, на Нацрт закона о азилу и привременој заштити, на Нацрт закона о становању и одржавању зграда, Мишљење на Нацрт стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године, мишљење на Предлог уредбе о Шифрарнику радних места и на Шифарник звања и радних места у јавном сектору, Мишљење на Предлог уредбе о спровођењу интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, мишљење на Предлог уредбе о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места службеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, мишљење на Предлог закључка о усвајању Оперативног плана активности за успостављање јединственог јавног регистра административних поступака

и осталих услова пословања и Упутства за спровођење пописа административних поступака и Обрасца за попис административних поступака који се односе на пословање, мишљење на Предлог акционог плана за остваривање права националних мањина, Мишљење на Нацрт акционог плана за спровођење инклузивног образовања 2015–2020, Мишљење на Нацрт националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2016–2020) и Мишљење на Нацрт акционог плана за примену Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији 2016–2025. године за период 2016-2018. године.

У мишљењима на Нацрт закона о јединственом матичном броју грађана, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о пловидби и лукама на унутрашњим водама, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о комуналној делатности, Нацрт закона о изменама и допунама Закона о одбрани, Нацрт закона о националном ДНК регистру, Предлог уредбе о спровођењу интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, Предлог уредбе о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места намештеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе, Предлог уредбе о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места службеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе и Предлог уредбе о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу оштрих предмета који су медицинска средства у здравственој служби, дата је примедба да је у наведеним текстовима потребно прописати употребу родно диференцираног језика, било коришћењем форме и речи у мушком и женском роду или увођењем клаузуле да се све одредбе акта подједнако односе и на мушкарце и жене.

Повереник за заштиту равноправности са аспекта своје надлежности дао је мишљење без примедаба на *Нацрт закона о заштити становништва од заразних болести, Нацрт закона о јавном здрављу, Нацрт закона о транспорту опасне робе, Предлог закључка којим Влада прихватила Извештај Политичког савета о спровођењу Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015) у 2015. години и на Нацрт акционог плана за спровођење Стратегије одбране Републике Србије, са Предлогом закључка*.

У 2016. години Повереник за заштиту равноправности дао је мишљења на *Предлог закључка којим се усваја Предлог Преговарачке позиције Републике Србије за Међувладину конференцију о приступању Републике Србије Европској унији за преговарачко поглавље 23 – правосуђе и основна права*

и на *Предлоī закључка којим се усваја Предлоī тексīа Акционоī īлана за īреīоварачко īоīлавље 23 – Правосуђе и основна īрава у оквиру īриСīуīних īреīовора Реīублике Србије са Европском унијом*.

На захтев ЈКП ГСП „Београд“ из Београда, дато је мишљење на чл. 46. и 77. Предлога правилника о обавезама саобраћајног особља ЈКП ГСП „Београд“ из Београда о решењима садржаним у одредбама наведених чланова, која су релевантна са аспекта прописа о забрани дискриминације.

На захтев Завода за унапређивање образовања и васпитања, у складу са одредбама члана 11. Закона о уџбеницима („Службени гласник РС“, број 68/15) и члана 4. став 1. Правилника о начину и поступку давања стручне оцене и стручног мишљења о квалитету рукописа уџбеника, приручника и наставног материјала, додатних наставних средстава, наставних помагала, дидактичких средства и дидактичких игровних средстава („Службени гласник РС“, број 75/15), дато је мишљење о могућим дискриминаторним садржајима у рукопису додатка уџбенику „Свијет око нас, Додатак за наставу на босанском језику за први разред основне школе“.

Кабинет потпредседника Владе, дописом од 26. децембра 2016. године, доставио је Поверенику за заштиту равноправности Нацрт закона о родној равноправности, ради давања мишљења. Приказ овог мишљења биће дат у Редовном годишњем извештају за 2017. годину.

У Скраћеном извештају о раду Повереника за 2016. годину детаљније ћемо приказати два мишљења на нацрте закона, уз напомену да су сва мишљења доступна на интернет презентацији Повереника, а већи део у Редовном годишњем извештају о раду Повереника за заштиту равноправности за 2016. годину.

Мишљење на Нацрī закона о сисīему īлаīа заīослених у јавном секīору

Поступајући по захтевима Министарства државне управе и локалне самоуправе од 23. децембра 2015. године и 20. јануара и 1. фебруара 2016. године, дата су три мишљења на Нацрт закона о систему плата запослених у јавном сектору. Првим Нацртом закона је било прописано да Влада подзаконским актима утврђује коефицијенте платних група, Каталог радних места, односно звања у јавном сектору и методологију о примени критеријума и мерила за разврставање радних места у јавном сектору. Дата је примедба да се ова питања и одредбе Нацрта закона, уместо актом Владе, уреде законом. У вези са одредбом Нацрта закона којом је прописано да се на коефицијент платног разреда, платних група као и рад у радном односу код послодавца (минули рад) вреднује кроз коефицијент запосленог као допринос запосленог квалитету и успешности обављања послова радног места, тако да за

40 година рада у радном односу на одређеном радном месту мора да доведе до повећања коефицијента платног разреда у које је радно место запосленог разврстано од најмање 16%, указано је да није јасна дефиниција минулог рада, односно како се предложени обрачун минулог рада одражава на плату запослених, као ни однос ове одредбе у односу на одредбу члана 108. Закона о раду. Такође је истакнуто да није јасно везивање минулог рада за одређено радно место, чиме се запослени у јавном сектору стављају у неповољнији положај у односу на друге запослене.

Поводом одредаба Нацрта закона којима се уређује разврставање радних места, односно звања у платне групе и платне разреде и критеријуми за вредновање послова, чије се разврставање у платне групе и платне разреде врши у складу са методологијом која се утврђује актом Владе, уз претходно прибављено мишљење Социјално-економског савета Републике Србије, упућена је примедба да је неопходно допунити одредбе овог члана тако да се државни службеници у независним државним органима разврставају актима тих органа. Другим текстом Нацрта закона о систему плата запослених у јавном сектору, прихваћене су поједине примедбе које је дао Повереник за заштиту равноправности. Међутим, анализа новог текста Нацрта закона показала је да су нека питања од системског значаја на другачији начин уређена, али да нису узете у обзир одређене специфичности независних органа и у том смислу дате су примедбе на конкретна предложена решења. У трећем тексту Нацрта закона прописано је да напредовање на истом радном месту представља постигнуте резултате рада и остварени радни учинак изнад стандардног или очекиваног за наведено радно место, у складу са критеријумима за њихово вредновање који се заснивају на објективним и мерљивим мерилима утврђеним у складу са посебним законом, а критеријуми и мерила морају бити постављени тако да се може основано очекивати да најмање 50% запослених код послодавца задовољава стандардне или очекиване резултате рада и радни учинак и да се основано може очекивати да највише 15% запослених може постићи резултате и учинак изнад просека, од којих највише 5% значајно изнад просека. Такође је прописано да се део средстава од укупно утврђеног износа средстава за плате намењен за напредовање запослених на истом радном месту, одређује законом о буџету. Повереник је указао да наведене одредбе не спадају у материју коју треба да уређује овај закон. На овај начин дерогирају се одредбе Закона о државним службеницима[69] које се односе на напредовање државних службеника и намештеника. Уводе се нови критеријуми и мерила за напредовање, уместо оних прописаних Законом о државним службеницима. Такође, отвара се простор да многи који испуне услове да напредују у односу на квалитет свог рада, то право неће моћи да остваре

69 „Службени гласник РС“, бр. 79/05, 81/05, 64/07, 67/07, 11/08, 104/09 и 99/14

због прекорачења законом планираног „броја успешних“, чиме се стављају у неповољнији положај у односу на ову групу лица.

Мишљење на Нацрт закона о изменама и допунама Кривичног законика

На захтев Министарства правде од 6. септембра 2016. године, дато је мишљење на Нацрт закона о изменама и допунама Кривичног законика. Повереник је истакао важност прихватања иницијативе Повереника за заштиту равноправности за измену члана 179. Кривичног законика којим је прописано кривично дело обљубе над немоћним лицем, а којим је била запрећена блажа казна него код кривичног дела силовања из члана 178. став 1. овог законика.

Поводом појединачних предложених решења истакнуто је да је Законом о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици[70], Република Србија преузела обавезе из наведене конвенције, поред осталог и обавезе да предузме неопходне законодавне или друге мере ради инкриминисања одређених радњи или понашања која представљају акте насиља над женама и насиља у породици. У том смислу се Нацртом закона прописују нова кривична дела, и то у области кривичних дела против живота и тела (сакаћење женског полног органа), кривичних дела против слобода човека и грађанина (прогањање), кривичних дела против полне слободе (полно узнемиравање) и у области кривичних дела против брака и породице (принудно закључење брака). Повереник је указао да је потребно дефинисање бића (основног облика) кривичног дела из члана 8. став 1. Нацрта закона, на начин какао је то учињено у члану 38 а) Конвенције, како би се отклониле дилеме у погледу примене наведене инкриминације у пракси, односно, да се прецизира шта у смислу тог кривичног дела означава појам „сакаћење“.

У погледу усклађености Нацрта закона са Истанбулском конвенцијом Повереник је у мишљењу указао и на члан 9. Нацрта закона којим је прописано кривично дело прогањање, које чини онај који „другог неовлашћено упорно прогања на начин који може осетно да угрози његов лични живот“. У ставу 2. дефинисано је шта се сматра упорним прогањањем, али је изостало дефинисање када постоји стање које се може означити као „осетно угрожавање личног живота“. Према члану 34. Истанбулске конвенције прогањање постоји када узрокује да се „лице плаши за своју безбедност“. С тим у вези у мишљењу је наведено да би и у том смислу било потребно прецизније

70 Закон о потврђивању Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 12/13)

дефинисање, ради отклањања сваке сумње приликом примене законских одредаба које инкриминишу прогањање. Повереник за заштиту равноправности је и у ранијим мишљењима на нацрте појединих прописа (нпр. Нацрт закона о родној равноправности) указивао да је од великог значаја да се прогањање инкриминише као кривично дело, те је у том смислу увођење овог дела у Кривични законик од великог значаја. У циљу усклађивања са Истанбулском конвенцијом, у мишљењу је предложена и формулацију наведеног кривичног дела.

Такође, Конвенција обавезује државе потписнице (члан 39б) да намерна операција у сврху или уз исход онемогућавања природне репродукције код жене без њеног информисаног пристанка (пристанак који је добијен након упознавања жене са самим чином, опасностима и последицама стерилизације) или разумевања процедуре, буде прописана као кривично дело. Истоветна примедба се односи и на принудно закључење брака (члан 17. Нацрта закона) у погледу којег није извршено потпуно усаглашавање са Истанбулском конвенцијом. Одредбама члана 37. Конвенције обавезане су државе на инкриминацију присиљавања одраслог лица или детета да ступи у брак, као и намамљивање одраслог лица, односно детета на територију стране или државе, која није његова држава боравишта, с циљем принуде тог одраслог лица или детета да ступи у брак. У мишљењу је наведено да уколико искључимо могућност – фактичку и правну, закључења брака са лицем млађим од 16 година (па онда и принудног брака), остаје отворено питање потребе кривичноправног нормирања намамљивања детета (односно лица млађег од 14 година) или малолетника на територију стране или државе која није дететова држава боравишта у циљу принудног ступања у брак.

Предложеним изменама Кривичног законика није обухваћена измена кривичног дела недозвољен прекид трудноће, мада се и у односу на то кривично дело може поставити питање усклађености са Истанбулском конвенцијом, и то са чланом 39. којим се државе потписнице обавезују на инкриминацију принудног абортуса. Стога је Повереник у мишљењу указао да, у односу на члан 120. ст. 1. и 3. Кривичног законика, којим је прописано кривично дело недозвољеног прекида трудноће са, односно, без пристанка бремените жене, би било потребно, у духу наведене конвенције, прецизирати питање пристанка бремените жене тако да он подразумева потпуну обавештеност о значају, опасности и последицама прекида трудноће, чиме би се појачала и обавеза која у том смислу произлази и из Закона о поступку прекида трудноће у здравственим установама[71].

У мишљењу је посебно указано на учестале појаве насиља у породици, и то са веома тешким, па и кобним последицама. При томе, пракса

71 „Службени гласни РС“, бр. 16/95 и 101/05-др. закон

Повереника, као и други релевантни расположиви подаци (како цивилног сектора, тако и државних органа), показују да су насиљу најчешће изложене жене, деца, старији, особе са инвалидитетом. У циљу превенције насиља у породици и пуне кривичноправне заштите жртава насиља, Предложено да се размотри могућност да биће кривичног дела из члана 194. став 3. одреди тако да оно обухвати и случајеве када су дела из ст. 1. и 2. учињена према немоћном лицу, односно да се немоћ лица које је жртва насиља определи као квалификаторна околност. Имајући у виду наведено, у мишљењу је истакнуто да би било целисходно да се у односу на кривично дело из члана 194. Кривичног законика размотри и могућност пооштравања запрећених казни затвора. На крају је указано на значај увођења ових кривичних дела у Кривични законик и усаглашавања са Истанбулском конвенцијом, јер сваки акт родно заснованог насиља доводи до физичке, сексуалне, психичке и економске повреде, односно, патње за жене, укључујући и претње таквим понашањем. Према Општој препоруци бр. 19 УН Комитета CEDAW (1992) насиље над женама представља облик дискриминације у смислу члана 1. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW) и треба га сматрати озбиљним кршењем људских права. Одредбама члана 1. ове конвенције дефинисана је дискриминација жена која обухвата родно засновано насиље, односно насиље које је усмерено против жене само због тога што је жена, или које непропорционално погађа жене. У мишљењу је наведено да је свако превентивно деловање, као и санкционисање оваквих понашања од изузетног значаја за једно друштво.

3.9. Судски поступци

Поред заштите од дискриминације која се остварује пред Повереником за заштиту равноправности у поступку по притужбама, постоји и судска заштита од дискриминације. У зависности од правне природе повреде која је проистекла из акта дискриминације, и од тога колика је њена друштвена опасност, разликујемо грађанскоправну, прекршајноправну и кривичноправну заштиту од дискриминације.

3.9.1. Парнични поступци

Повереник за заштиту равноправности је до сада поднео 13 тужби ради заштите од дискриминације. Од овог броја, седам тужби је поднето због дискриминације на основу припадности ромској националној мањини, три због дискриминације на основу пола, једна тужба због дискриминације на основу инвалидитета и две тужбе због дискриминације по више основа. Седам је

правноснажно окончано у корист Повереника за заштиту равноправности, тако што је суд у целости усвојио постављене тужбене захтеве Повереника.

У два случаја Повереник за заштиту равноправности је повукао тужбу, с обзиром на то да је тужени у једном случају укинуо спорну одлуку, а у другом случају изменио правилник који је био повод за тужбу. Један поступак је прекинут, због тога што је тужени брисан из регистра привредних друштава. Два поступка су правоснажно окончана одбијањем тужбеног захтева Повереника за заштиту равноправности, а један поступак је још увек у току.

Током 2016. године, Повереник за заштиту равноправности није подносио тужбе за заштиту од дискриминације. Међутим, поступак по тужби Повереника због дискриминације ромске деце у ресторану брзе хране, коју је Повереник поднео у 2012. години још увек је у току.

Повереник за заштиту равноправности поднео је тужбу против ресторана брзе хране у 2012. години, јер радник обезбеђења није дозволио деци ромске националности да уђу у ресторан са женом која је хтела да им купи храну. Првостепени суд је решењем одбацио тужбу, уз образложење да Повереник за заштиту равноправности није имао сагласност лица у односу на која се тврди да је извршена радња непосредне дискриминације. Виши суд у Смедереву одбио је жалбу Повереника и потврдио првостепену одлуку. Одлучујући по ревизији Повереника за заштиту равноправности, Врховни касациони суд је у септембру 2014. године укинуо решење Вишег суда у Смедереву и решење Првог основног суда у Београду, те предмет вратио на поновни поступак и одлучивање. Врховни касациони суд је заузео став да Поверенику није потребна писана сагласност за подношење тужбе у конкретном случају, с обзиром да је тужбу поднео ради утврђења дискриминације према групи лица – деци ромске националности. Врховни касациони суд указао је да тужба Повереника није усмерена на утврђење дискриминације према одређеном лицу, у ком случају би Поверенику била неопходна писана сагласност за подношење тужбе, већ на утврђивање дискриминације према групи лица. Као што је већ речено, Врховни касациони суд је због укидања одлука, предмет вратио на поновни поступак Вишем суду, као стварно надлежном за одлучивање о споровима за заштиту од дискриминације, с обзиром на то да је изменама и допунама Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“, бр. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 – др. закон, 78/11 – др. закон, 101/11, 101/13, 106/15, 40/15 – др. закон, 13/16 и 108/16), који је почео да се примењује од 1. јануара 2014. године, стварна надлежност за одлучивање у споровима за заштиту од дискриминације са основних судова прешла у надлежност виших судова. Међутим, Виши суд у Београду се решењем од 16. марта 2015. године огласио стварно ненадлежним за поступање у овој правној ствари и одредио да након правоснажности решења списе предмета достави Првом основном суду у Београду, као стварно и месно надлежном

суду. Виши суд у овом решењу наводи да је сагласно члану 23. став 1. тачка 7. Закона о уређењу судова надлежан у споровима за заштиту од дискриминације и злостављања на раду, те како се у конкретном случају не ради о дискриминацији на раду, то је за суђење надлежан основни суд. Први основни суд је изазвао сукоб стварне надлежности, сматрајући да није надлежан за поступање у овој правној ствари, већ да је стварно надлежан Виши суд у Београду, те је доставио предмет Апелационом суду у Београду, ради решавања сукоба стварне надлежности. Апелациони суд у Београду је решењем од 1. јула 2015. године одлучио да је за суђење у овој правној ствари надлежан Виши суд у Београду. Припремно рочиште у овом предмету одржано је 9. децембра 2015. године, три и по године након подношења тужбе. Рочиште за главну расправу одржано је у марту 2016. године, и након одржана још два рочишта током 2016. године. Поступак још увек није окончан. Наредно рочиште за главну расправу одређено је за март 2017. године.

Овај поступак је стратешки важан из више разлога. Тужба је поднета првенствено да би се жртве дискриминације охрабриле и подстакле на покретање антидискриминационих парница, као и да би се јавност сензибилисала за проблем дискриминације и ближе разумела да је у питању противзаконита друштвена појава која може делотворно да се санкционише. Са друге стране, важан циљ је унапређење судске праксе, као и допринос правилном тумачењу и примени норми антидискриминационог права. Тако, иако поступак још увек није окончан, остварени су неки важни стратешки циљеви. Врховни касациони суд је заузео став да Повереник за заштиту равноправности није потребна сагласност када тужбу подноси ради утврђивања дискриминације према групи лица. Са друге стране, отклоњене су све нејасноће у вези са тиме да је у поступцима за заштиту од дискриминације, стварно надлежан Виши суд.

Повереник је, у току 2016. године поднео надлежном тужилаштву три кривичне пријаве и један захтев за покретање прекршајног поступка. На овом месту даћемо приказ једне кривичне пријаве и једног захтева за покретање прекршајног поступка.

Такође, усвојена је жалба Повереника за заштиту равноправности на решење прекршајног суда, по поступку који је покренут 2014. године.

3.9.2. Кривичне пријаве

Кривична пријава због дискриминације на основу здравственог стања и припадности ромској националној мањини

Подносилац притужбе се обратио Поверенику наводећи да је ромске националности и да је особа која живи са ХИВ-ом. Наведене чињенице

представљају основ због којег мештани села у коме живи дискриминишу његову породицу, са циљем да се цела породица исели из тог места. У притужби је наведено да су чланови породице подносиоца притужбе све чешће жртве физичких напада и да им је сигурност угрожена. Наиме, како се наводи у притужби, поједини мештани су улазили у њихово двориште са аутоматским оружјем, бацали камење на њихову кућу, којом приликом су поломили прозоре на кући, а у ноћи између 27. и 28. августа 2016. године, у двориште њихове куће, запаљен је и бачен „Молотовљев коктел". Породица подносиоца притужбе живи у сталном егзистенцијалном страху и приморана је да тражи начине да се исели из места у којем тренутно живи. Повереник за заштиту равноправности, поднео је кривичну пријаву због постојања основа сумње да су непозната лица, извршила кривично дело изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости из члана 317. став 2. Кривичног законика[72].

3.9.3. Прекршајни поступци

Захтев за покретање прекршајног поступка због дискриминације ЛГБТ популације

Полицијска управа за град Београд, обавестила је Повереника да су два лица, од којих је једно малолетно, на Тргу републике, код споменика Кнезу Михаилу, неколико дана пре одржавања Параде поноса у Београду, истакла транспарент који недвосмислено шаље поруку припадницима ЛГБТ заједнице да су непожељни и грешни што представља узнемиравајуће поступање које повређује достојанство групе лица на основу њихове сексуалне оријентације, при чему се стварају страх, непријатељско и понижавајуће окружење. Због тога је Повереник поднео захтев за покретање прекршајног поступка против ових лица због прекршаја који је кажњив по члану 56. став 2. Закона о забрани дискриминације.

Прекршајни поступак против послодавца због дискриминације лица која су завршила приватне факултете

Поступајући по притужбама грађана, Повереник за заштиту равноправности дошао је до сазнања да је на интернет берзи послова оглашен оглас послодавца који садржи дискриминаторан услов за кандидате/кандидаткиње да су завршили државни правни факултет. Из тих разлога Повереник је поднео захтев за покретање прекршајног поступка.

72 „Службени гласник РС", бр. 85/05, 88/2005 – испр, 107/05 – испр, 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13

Прекршајни суд у Београду, обуставио је поступак против окривљеног, не упуштајући се у оцену да ли је извршен прекршај из члана 51. став 1. Закона о забрани дискриминације. Повереник за заштиту равноправности је уложио жалбу на такво решење, коју је Прекршајни апелациони суд у потпуности усвојио, укинуо решење Прекршајног суда у Београду и предмет вратио првостепеном суду на поновни поступак.

3.10. Остали исходи поступака

Законом о забрани дискриминације прописано је да Повереник за заштиту равноправности не поступа по притужби када је по истој ствари покренут поступак пред судом или је поступак пред судом правноснажно окончан; када је очигледно да нема дискриминације на коју подносилац притужбе указује; када је у истој ствари већ поступао, а нису поднети нови докази и када је због протека времена од учињене повреде права немогуће постићи сврху поступања.

У току 2016. године Повереник у 68 притужби није поступао због ненадлежности, а 128 због непотпуности притужбе и других разлога које онемогућавају поступање по притужби. Притужбе које су одбачене због ненадлежности односиле су се на повреде права које нису у надлежности Повереника, већ других државних органа. У овим случајевима се подносиоци притужбе обавештавају о разлозима за одбацивање притужбе, а дају им се и информације о томе који је орган надлежан у конкретном случају. Што се тиче притужби које су биле непотпуне, најчешће подносиоци притужбе не назначе све неопходне податке да би се по притужби могло поступати, или не доставе доказе, односно, не допуне документацију у остављеном року. Сваки подносилац непотпуне притужбе обавештава се о разлозима због којих је притужба непотпуна, као и о томе које податке је неопходно да достави и/или шта треба да приложи уз притужбу, уз остављање рока од 15 дана за допуну притужбе. Уколико у остављеном року подносилац не отклони недостатке, Повереник за заштиту равноправности не поступа даље по притужби.

У 276 притужби је било очигледно да нема повреде права на коју подносилац притужбе указује, у 18 случајева је био покренут или окончан судски поступак у истој ствари, у четири случаја није поступано због протека времена ради кога није било могуће постићи сврху поступања, у седам случајева по притужби је већ поступано а нису понуђени нови докази, а 13 случајева притужби је повучено.

Без обзира што Повереник у овим случајевима није поступао, ови примери су значајни по садржају за разумевање појма дискриминације.

У овом делу Скраћеног извештаја о раду биће представљена три примера притужби које су упућене Поверенику, поводом којих Повереник није даље поступао јер је било очигледно да нема повреде права на које подносилац притужбе указује или из других разлога прописаних законом.

Посредна дискриминација интерно расељених лица

Повереник за заштиту равноправности је примио више притужби против једне локалне самоуправе, поводом Одлуке о остваривању права на накнаду трошкова за вантелесну оплодњу. Одлуком се одређују ближи услови, критеријуми, начин и поступак за остваривање права на накнаду трошкова за вантелесну оплодњу. Чланом 3. став 1. тачка 2. Одлуке, прописано је да пар може остварити право на накнаду трошкова вантелесне оплодње „уколико има пребивалиште на територији града Краљева најмање три године пре подношења захтева". Подносиоци притужби наводе да овако формулисана одредба дискриминише интерно расељена лица која имају пребивалишта у општинама на Косову, а боравиште у овој локалној самоуправи. Наиме, они се већ дужи низ година (дуже од три године) због стања на Косову налазе у овој локалној самоуправи, која представља средиште њихових приватних и пословних активности, али због свог статуса интерно расељеног лица немају пријављено пребивалиште, већ боравиште.

Подносиоци притужби указали су на релевантне одредбе Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода[73], Женевске конвенције о статусу избеглица из 1951. године али и на Водеће принципе Уједињених нација о интерном расељавању у којима се наводи да интерно расељена лица уживају потпуно једнако, иста права и слободе по међународном и домаћем праву као и сви други појединци у њиховој земљи.

Током поступка, председник Скупштине града је обавестио Повереника за заштиту равноправности да је Одлука о вантелесној оплодњи допуњена, тако да обухвата и лица која имају боравиште на територији града, дуже од три године а испуњавају остале услове.

Због наведене измене, подносиоци притужбе су повукли притужбе, услед чега је поступак обустављен.

Студирање на факултетима чији је оснивач Република Србија као услов за стипендирање ромских студената од локалне самоуправе

Службено лице градске управе за друштвене делатности, финансије, имовинске и инспекцијске послове затражило је мишљење Повереника за

73 „Службени лист СЦГ – Међународни уговори", број 9/03

заштиту равноправности поводом Одлуке о стипендирању ромских студената коју управа намерава да сачини. Наиме, ово лице интересовало је да ли би услов за кандидате да похађају факултете и универзитете чији је оснивач Република Србија био дискриминаторан, будући да градска управа разматра постављање овог услова имајући у виду праксу коју практикује Министарство просвете када додељује ученичке и студентске стипендије и кредите, као и праксу која већ постоји приликом стипендирања талентованих ваљевских ученика и студената.

Повереница за заштиту равноправности указала је да су локалне самоуправе и Република Србија у потпуно другачијем положају по питању спровођења политике образовања и финансирања студената, те да се њихове надлежности не могу упоређивати. Наиме, Република Србија је, за разлику од јединица локалне самоуправе, оснивач одређених високошколских установа, те у складу са тим држава може да омогући нешто боље услове школовања оним студентима који се школују на факултетима чији је она оснивач. Другим речима, оправдано је да држава помаже школовање студената факултета чији је оснивач, а који припадају маргинализованим друштвеним групама, тако што им кроз стипендију обезбеђује боље услове рада и школовања и на тај начин им пружа подршку да достигну стварну равноправност са већинским становништвом. На овај начин није угрожено право студената факултета чији оснивач није држава, јер они могу да буду стипендирани преко других финансијера, међу које спадају и јединице локалне самоуправе на чијем подручју имају пребивалиште.

Из дописа службеног лица градске управе може се утврдити да је циљ града да спроведе посебну (афирмативну) меру тако што ће стипендирати студенте припаднике ромске националне мањине, чиме ће се у крајњој линији повећати број високо образованих Рома и Ромкиња који живе на територији овог града, што је, према мишљењу поверенице, од велике важности за постизање пуне равноправности ове маргинализоване друштвене групе. Стога, имајући у виду циљ града да стипендира ромске студенте и тиме повећа број факултетски образованих припадника ромске националне мањине, није јасно из ког разлога би се постављао услов који би искључио ромске студенте који похађају факултете чији је оснивач приватни субјект.

Одредбом члана 14. Закона о забрани дискриминације прописано је да се не сматрају дискриминацијом посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају. Надаље, одредбама члана 4. Закона о високом образовању[74] прописани су принципи високог образовања, између осталог

74 „Службени гласник РС“, бр. 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14, 45/15 – аутентично тумачење и 68/15

и принцип поштовања људских права и грађанских слобода, укључујући забрану свих видова дискриминације и принцип равноправности високообразовних установа без обзира на облик својине, односно на то ко је оснивач.

Повереница је указала да би постављањем услова да се стипендирају ромски студенти који похађају факултете и универзитете чији је оснивач Република Србија неоправдано у неравноправан положај били стављени ромски студенти који похађају факултете чији је оснивач приватни субјект. У оба случаја несумњиво су у питању припадници ромске националне мањине који желе да студирају, те је повереница указала да циљ посебне (афирмативне) мере чији је циљ да се спроведе (стипендирање ромских студената) није ни у каквој корелацији са тим ко је оснивач образовне институције коју ромски студент/кињa похађа. Стога, анализа је показала да би услов да се стипендирају само ромски студенти који похађају факултете чији је оснивач Република Србија био у супротности са одредбама Закона о забрани дискриминације и Закона о високом образовању.

Где су границе слободе говора

Организација цивилног друштва поднела је притужбу против познате списатељице, новинарке и водитељке програма са националном фреквенцијом због изјаве коју је именована дала у интервјуу једном дневном листу, а у којој је између осталог рекла да је противница геј параде зато што су јој геј познаници рекли „да је то глупост“. Подносилац притужбе сматра да је изјавама „*Немам ништа против хомосексуалних парова, али они што парадирају и они који их бију су ми на истом нивоу племенске свести*“ и да су „*у овој земљи више угрожена права самохраних мајки, међу којима сам и ја, па опет никада не бих парадирала са дететом у наручју*“ извршена дискриминација на основу сексуалне оријентације, и да је врло опасно да се пореде организатори и учесници параде са онима који примењују насиље према овој осетљивој групи.

Имајући у виду релевантне међународне и домаће правне прописе којима се забрањује дискриминација, али и гарантује слобода мишљења и изражавања, констатовано је да се не може сматрати да постоји слобода говора ако очекујемо да све што други изјаве мора бити у складу са нашим личним вредностима. Суштина слободе говора је да имамо лично мишљење, да га износимо, али и да други (укључујући и јавне личности и новинаре/ке) имају могућност да изнесу своје мишљење и ставове. У складу са тим, став познате новинарке, књижевнице и водитељке, изражен поводом одржавања геј параде може бити и предмет расправе, па читаоци и читатељке могу да се сложе са овим ставовима, али могу и да ове ставове сматрају примитивним, застарелим или заснованим на недовољном познавању права и положаја ЛГБТ полулације.

У многим својим одлукама Европски суд за људска права изразио је став да слобода изражавања представља један од основних темеља демократског друштва, један од основних услова његовог напретка и развоја сваког појединца/ке. Због тога су и границе слободе изражавања постављене веома широко, тако да ово право ужива заштиту и када је у питању говор који се може сматрати шокантним, увредљивим или узнемиравајућим, што намећу захтеви толеранције, плурализма и слободоумља, без којих нема демократског друштва.

Слобода изражавања је веома значајна у сваком демократском друштву и обухвата, пре свега, слободу да се има сопствено мишљење, затим слободу да се информације и идеје саопштавају, али исто тако и слободу да се информације и идеје примају. Ова врста слободе је апсолутно заштићена, односно, она се може ограничити само изузетно и као што се на основу наведених прописа може видети, то може бити у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу или ради очувања ауторитета и непристрасности судства. Комитет министара Савета Европе наводи да се *„сва ограничења овог права сматрају неспојивим са природом демократског друштва“*. Такође, према становишту Европског суда за људска права, одредбом члана 10. Конвенције не штите се само информације или идеје које се повољно примају или се сматрају неувредљивим или нечим што не изазива реакције, већ и оне које вређају, шокирају или узнемиравају, јер су такви захтеви плурализма, толеранције и широкоумности без којих нема демократског друштва. Сагласно томе, а према чињеницама наведеним у притужби, очигледно је да није дошло до неједнаког поступања према лицима у чије име је притужба поднета. То, међутим, не значи да нема повреде неког другог права које није у надлежности Повереника за заштиту равноправности.

4. Сарадња Повереника

Повереника за заштиту равноправности је током 2016. године, наставио са радом на успостављању, одржавању и развијању сарадње са органима јавне власти, међународним и домаћим организацијама и институцијама, медијима, Европском мрежом тела за равноправност (ЕКВИНЕТ) а нарочито са регионалним телима за равноправност из Црне Горе, Босне и Херцеговине, Македоније, Албаније и Хрватске, у циљу заштите људских права и промоције равноправности и заједничког изналажења ефикасних и делотворних начина за сузбијање дискриминације. Поред тога, у циљу подизања видљивости институције, унапређења равноправности и подизања нивоа информисања грађана и грађанки о видовима заштите од дискриминације које пружа Повереник, представници Повереника за заштиту равноправности учествовали су, као предавачи или учесници, на различитим семинарима, радионицама, конференцијама, стручним скуповима, предавањима, презентацијама, обукама и тренинзима. У делу који следи представљена је сарадња, односно представљене су најважније активности у којима је учествовала повереница за заштиту равноправности, као и запослени у стручној служби Повереника за заштиту равноправности.

4.1. Сарадња са органима јавне власти

4.1.1. Сарадња са Народном скупштином Републике Србије

У складу са Законом о забрани дискриминације, Повереник за заштиту равноправности подноси Народној скупштини годишњи извештај о стању у области заштите равноправности. Редовни годишњи извештај за 2015. годину није разматран на седници Народне скупштине. Детаљно је разматран на шестој седници Одбора за људска и мањинска права и равноправност полова, одржаној 26. септембра 2016. године, као и на другој седници Одбора за правосуђе, државну управу и локалну самоуправу, одржаној 14.септембра 2016. године. Овај одбор је Извештај Повереника за заштиту равноправности разматрао заједно са извештајима још два независна државна органа, Заштитника грађана и Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности.

Током 2016. године настављена је успешна сарадња са Женском парламентарном мрежом, коју чине народне посланице окупљене око пет циљева: здравље жена и породице, борба против насиља над женама и децом, економско оснаживање жена, образовање жена и промоција женског знања, као и веће учешће жена у политичком и јавном животу. У сарадњи са Женском

парламентарном мрежом, а на иницијативу активисткиња и експерткиња окупљених око Женске платформе, у Народној скупштини је одржан „Форум за родне политике – Владавина права и антидискриминација“, на којој су учествовали представници Повереника за заштиту равноправности. Циљ Форума био је да се у дијалогу са експерткињама, активисткињама и политичаркама разговара о достигнућима у области владавине права и антидискриминације, а у контексту праћења постигнућа дефинисаних Женском платформом за развој Србије.

Повереница је учествовала на скупу „Значај неформалних парламентарних група“, који је у Народној скупштини Републике Србије организовала Женска платформа за развој Србије. На овом скупу су представљене Група за оснаживање особа са инвалидитетом и Женска парламентарна мрежа, које представљају важне примере модерног парламентарног деловања у сарадњи са организацијама цивилног друштва. Повереница је учествовала и на заједничком састанку народних посланица и посланика, представника државних институција и цивилног сектора о Предлогу закона о равноправности жена и мушкараца, који се тада налазио у скупштинској процедури. Састанак је организовала Женска парламентарна мрежа, на иницијативу групе активисткиња и експерткиња окупљених око Женске платформе за развој Србије.

4.1.2. Сарадња са представницима извршне власти

Добра сарадња са представницима извршне власти је од великог значаја за сузбијање дискриминације и остваривање начела равноправности. У циљу ефикаснијег превентивног деловања, Повереник је упутио допис свим министарствима указујући на законску обавезу органа државне управе да Поверенику за заштиту равноправности достављају на мишљење све нацрте закона, као и предлоге других прописа у циљу спречавања доношења прописа који садрже дискриминаторне одредбе, а тиме и спречавања дискриминације грађана у различитим областима друштвеног живота. С тим у вези, поступање органа државне управе резултирало је знатно већим бројем достављених нацрта на мишљење Поверенику, а пре свега спречавањем евентуалне системске дискриминације грађана садржане у предложеним одредбама. Неопходно је да сви државни органи и убудуће поштују прописану законску обавезу која се односи на процедуру усвајања закона и других прописа.

Област образовања је од изузетног значаја за изградњу толерантног друштва и боље разумевање различитости што је и потврђено на првом састанку новоизабраног министра просвете, науке и технолошког развоја Младена Шарчевића и поверенице за заштиту равноправности. На састанку је разговарано о будућој сарадњи и актуелним проблемима у области унапређења равноправности и о улози система образовања у сузбијању дискриминације.

Између осталог, на састанку је потврђена спремност Министарства да учествује у пројекту који Повереник реализује у сарадњи са УНИЦЕФ-ом, и који обухвата израду приручника за препознавање дискриминације у школама за запослене и родитеље, затим израду приручника који је намењен ученицима, као и израду едукативних материјала који ће на адекватан начин приближити деци и младима значај и њихову улогу у борби против дискриминације. Такође, договорена је и заједничка организација обука које су намењене, најпре просветним радницима, а затим и просветним саветницима, инспекторима и свим запосленима у систему образовања.

Узимајући у обзир чињеницу да се случајеви дискриминације често дешавају приликом остваривања права грађана пред органима јавне власти, повереница се састала са новоизабраном министарком за државну управу и локалну самоуправу Аном Брнабић. На састанку је договорена будућа заједничка активност едукације државних службеника и запослених у локалним самоуправама у погледу примене антидискриминационих прописа и упознавања са праксом и политикама из ове области. Министарка и повереница сагласиле су се да познавање антидискриминационог законодавства треба да буде део програма за полагање државног стручног испита и део обуке будуће Академије за државну управу. Такође, договорена је заједничка дистрибуција локалним самоуправама новог Приручника за препознавање случајева дискриминације пред органима јавне власти који је намењен представницима државних органа, органа аутономне покрајине и локалне самоуправе, али и запосленима у јавним предузећима, установама, јавним агенцијама и другим организацијама којима су поверена јавна овлашћења.

Са Министарством унутрашњих послова, у 2016. години настављена је успешна сарадња. Између осталог одржан је циклус обука за полицијске службенике и службенице под називом „Препознавање и реаговање на дискриминацију“. Уз подршку ОЕБСА, реализовано је осам семинара и обуком је обухваћено преко 160 полицијских службеника из полицијских управа у Београду, Новом Саду, Суботици, Крагујевцу, Вршцу, Новом Пазару и Дивчибарама. Програм обуке садржао је неколико тематских области у циљу бољег препознавања и реаговања полицијских службеника у случајевима дискриминације. Резултати евалуације су показали значајан проценат увећања знања о дискриминацији након завршених обука, у односу на упитник попуњен пре почетка сваке од обука (удео нетачних одговора од 48,5% је након одржаних семинара пао на само 16,6%, док је прилично низак проценат тачних одговора (само 14,2%) скочио на 40.2%)

Сарадња са Националним саветима националних мањина је врло важна не само за Повереника за заштиту равноправности већ и за остале органе јавне власти. Министарка државне управе и локалне самоуправе одржала је радни састанак са председницима националних савета националних мањина

коме су присуствовале и повереница за заштиту равноправности и в.д. директорка Канцеларије за људска и мањинска права. Констатовано је да је једна од најзначајнијих активности која је реализована у области заштите националних мањина усвајање Акционог плана за остваривање права припадника националних мањина, чије је доношење предвиђено у процесу приступања Србије Европској унији у оквиру преговарачког поглавља 23 и наглашено да је веома важно учешће националних савета у наредним фазама спровођења активности из Акционог плана.

Са Канцеларијом за људска и мањинска права Владе Републике Србије (КЉМП) и током 2016. године настављена је континуирана сарадња, на твининг пројекту ИПА 2013, под називом „Подршка унапређењу људских права и нулта толеранција на дискриминацију".

Са менаџером Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, Иваном Секуловићем повереница је разговарала о дискриминацији по основу имовинског стања и потреби за већом подршком грађанима који се налазе у ризику од сиромаштва, као и о потреби за спровођењем истраживања о узроцима дискриминације, као и о резултатима студије „Делотворност системских механизама за спречавање насиља према женама и насиља у породици", чији је циљ унапређење заштите и квалитативне препоруке за даље решавање овог проблема.

Повереница за заштиту равноправности учествовала је у процесу јавних консултација за израду Нацрта Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 СБ УН – Жене, мир и безбедност. Током консултација Повереник је указивао да је родна равноправност, унапређење права жена и њихово веће учешће у систему националне безбедности међу основним постулатима НАП-а за примену Резолуције 1325 СБ УН. Повереница је посебно истакла потребу за бољом координацијом локалних тела за родну равноправност и различитих тела која раде на унапређењу локалне безбедности, јер су њихова сарадња и координација до сада биле недовољне, због чега је у наредном периоду веома важно унапредити рад и ојачати савете за безбедност на локалном нивоу.

4.1.3. Сарадња са јединицама локалне самоуправе

Сарадња између Повереника за заштиту равноправности и јединица локалних самоуправа у Републици Србији је од кључног значаја за делотворно спречавање и заштиту од дискриминације у нашем друштву. Повереник и представници јединица локалне самоуправе унапређују своју сарадњу реализовањем различитих активности чији је циљ, између осталог, подизање капацитета представника јединица локалне самоуправе да сами препознају

облике и видове дискриминације и да се таквим појавама супротставе као и да се боље упознају са самом институцијом Повереника, њеним делокругом рада, начином деловања, могућностима за подношење притужби и начинима поступања, издавања мишљења и препорука.

У циљу боље заштите грађана од дискриминације на локалном нивоу Повереник за заштиту равноправности учествовао је у пројекту „Независне институције ближе грађанима“, заједно са Заштитником грађана и Повереником за информације од јавног значаја и заштиту података о личности. Овај пројекат је спровела организација цивилног друштва Грађанске иницијативе са основним циљем повећања доступности независних институција грађанима на локалном нивоу. У оквиру пројектних активности, одржани су информативни скупови у Сомбору, Врању, Пожеги, Новом Саду, Ваљеву. Учесницима су представљени резултати рада институције, механизми за заштиту од дискриминације, као и конкретни примери поступања по притужбама.

У оквиру пројекта *Заустави – Заштити – Помози – Снажнији институционални одговор на родно засновано насиље* у организацији Покрајинског секретаријата за здравство и Центра за подршку женама из Кикинде, у Новом Саду одржана је конференција на којој су учествовали представници Повереника за заштиту равноправности.

4.2. Сарадња са организацијама цивилног друштва

Повереник за заштиту равноправности развија и унапређује сарадњу нарочито са организацијама цивилног друштва које су значајан партнер у борби против дискриминације. У овом делу извештаја приказаћемо део сарадње Повереника и организација цивилног друштва.

У 2016. години Повереник је наставио успешну сарадњу са Фондацијом за отворено друштво на спровођењу пројекта „Симулација суђења (Moot court) у области заштите од дискриминације“. Четврто по реду такмичење одржано је у периоду од октобра до децембра 2016. године, а полуфинални и финални део такмичења организовани су у згради Управног суда у Београду и просторијама Народне банке Србије. У оквиру сарадње са Фондацијом, поводом Међународног дана старијих особа одржана је и конференција „Године су само број – покажимо међугенерацијску солидарност“, у Дечијем културном центру“ 30. септембра 2016. године. Конференцији је присуствовало преко 400 ученика основних и средњих школа града Београда и корисника услуга Геронтолошког центра Београд. Након завршене конференције приказана је представа „Бонтон старења“.

Под слоганом „Равноправно до циља“ Повереник за заштиту равноправности је учествовао на Београдском маратону 2016. у партнерству са Савезом за спорт особа са инвалидитетом Београда (ССОСИБ) и Београдским маратоном. Циљ учешћа на маратону је подизање видљивости и указивање на проблеме са којима се сусрећу особе са инвалидитетом у области спорта, при коришћењу јавних површина, објеката и јавног градског превоза. Промотивни пулт Повереника за заштиту равноправности и Савеза за спорт особа са инвалидитетом посетило је око 500 посетилаца, од којих око 300 спортиста и спортисткиња са инвалидитетом.

У партнерству са организацијом Центар за истраживање и развој друштва ИДЕАС, Повереник је у септембру 2016. године отпочео активности на пројекту „Од ЛГБТ живота до политике“. Пројекат је подржала Амбасада Велике Британије у Србији, у оквиру програма за јачање отпорности Републике Србије на интерне и екстерне промене. Циљ пројекта је да се дефинишу модалитети утицаја на креирање јавних политика које би допринеле унапређењу положаја припадника ЛГБТ популације у нашем друштву.

Повереница и запослени у стручној служби, подржали су скуп против фемицида у Србији који је организовала Мрежа жена против насиља на којем је иницирано да се 18. мај прогласи Даном сећања на жене жртве породичног насиља. Повереник за заштиту равноправности је подржао ову иницијативу указујући да би тада најављене мере Владе Републике Србије за спречавање насиља у породици требало да успоставе ефикаснији механизам заштите жена од насиља.

Чланице Удружења хранитеља из Београда посетиле су у септембру институцију Повереника за заштиту равноправности и са повереницом Бранкицом Јанковић и запосленима разговарали о проблемима са којима се хранитељи у Србији суочавају. У обилазак институције дошло је и седморо деце којима су подељене сликовнице, бојанке и брошуре о борби против дискриминације прилагођене њиховом узрасту.

Представник Повереника за заштиту равноправности учествовао је у „ЛГБТИ Каравану“ који је у 2016. години организовало удружење грађана „Егал“. Циљ овог „Каравана“ је био да се иницирањем дијалога допринесе уклањању табуа и предрасуда о питањима другачије сексуалне оријентације и родног идентитета, као и да се јавност упозна са проблемима са којима се транс и ЛГБТИ особе суочавају – случајевима дискриминације и вишеструке дискриминације и насиља према транс и ЛГБТИ особама, њиховим узроцима и последицама.

У сарадњи институцијом Повереника за заштиту равноправности, а у циљу унапређења равноправности деце са сметњама у развоју, организована је конференција Иницијативе за права особа са менталним инвалидитетом

МДРИ-С и Иницијативе за инклузију ВеликиМали. На скупу се говорило о значају спровођења афирмативних мера за побољшање положаја деце са сметњама у развоју, посебно о обезбеђивању неопходних сервиса у свим локалним самоуправама.

4.3. Међународна сарадња

У току 2016. године настављена је међународна сарадња, у циљу размене знања и искуства са европским и регионалним телима за равноправност, кроз билатералне сусрете и кроз континуирано активно учешће у раду Европске мреже тела за равноправност (ЕКВИНЕТ). У Скраћеном извештају биће дат делимични приказ међународне сарадње.

На иницијативу Повереника за заштиту равноправности у Београду је одржан трећи састанак Платформе за сарадњу Савета Европе, Агенције за основна права Европске уније (FRA), Европске мреже националних институција за људска права (ENNHRI) и Европске мреже тела за равноправност (EQUINET) о социјалним и економским правима. На састанку се говорило и о односу између недавно покренутог Европског стуба социјалних права и Европске социјалне повеље, а дискутовало се и о предлозима за праћење поштовања социјалних и економских права.

У сусрет Међународном дану особа са инвалидитетом, Повереник за заштиту равноправности и Агенција Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена (UN Women) организовали су округли сто „Права жена и девојчица са инвалидитетом“. То је била прилика да се представи и анализира положај жена и девојчица са инвалидитетом у Србији, као и постојећа законска регулатива и обавезе преузете из међународних докумената.

Повереница је учествовала на регионалној конференцији „Запошљавање теже запошљивих група“ у организацији Националне службе за запошљавање, која је окупила представнике националних служби за запошљавање Србије, Аустрије, Македоније, Словеније, Црне Горе, Босне и Херцеговине, међународне организације рада, стручњаке у области професионалне рехабилитације, представнике Привредне коморе Србије и ресорних министарстава, на којој су се разматрала питања активације и подршке запошљавању младих, професионална рехабилитација и подстицање запошљавања особа са инвалидитетом.

У октобру 2016. године, Специјална известитељка Уједињених нација у области људских права у култури Карима Беноун посетила је институцију Повереника за заштиту равноправности и том приликом се информисала о дискриминацији у области културе по свим личним својствима.

Поводом Међународног дана људских права и у сарадњи са амбасадом Краљевине Холандије у Србији, Повереник за заштиту равноправности организовао је изложбу фотографија о трансродном идентитету, познатог холандског уметника Криса Рексена. Отварајући изложбу, повереница за заштиту равноправности је нагласила да је уметност најбољи начин за разбијање предрасуда, док је амбасадор Хенк ван ден Дол истакао да у заштити људских права Холандија посебну пажњу поклања правима LGBTIQ заједници, и захвалио повереници на организацији овог догађаја.

4.3.1. Сарадња са Мисијом ОЕБС-а у Србији

Током 2016. године настављена је интензивна сарадња Повереника за заштиту равноправности са Мисијом Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) у Републици Србији. Поменута сарадња одвија се на неколико сегмената који се на различите начине односе на унапређење заштите људских права свих дискриминисаних друштвених група (правосуђе, полиција, медији и др). Мисија ОЕБС-а у Србији је посебно подржала јачање регионалне сарадње тела за равноправност у региону.

У 2016. години у сарадњи са ОЕБС-ом започет је пројекат који се односи се на обуку полицијских службеника и службеница, на тему препознавања и реаговања на дискриминацију. Овај пројекат је реализован у сарадњи са Министарством унутрашњих послова и детаљније описан у делу „Сарадња са представницима извршне власти“.

Поводом 16. новембра Међународног дана толеранције, Повереник за заштиту равноправности је уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији, другу годину за редом доделио Годишњу медијску награду за најбоље медијске текстове и прилоге на тему борбе против дискриминације и промовисања равноправности и толеранције.

У организацији Правосудне академије и Повереника за заштиту равноправности, а уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији организован је једногодишњи програм обуке судија и суткиња под називом „Тренинг за тренере у области недискриминације“. Програмом су обухваћене судије виших судова са територија све четири апелације: Београд, Крагујевац, Нови Сад и Ниш.

Поводом 10. децембра Међународног дана људских права, повереница за заштиту равноправности је представила Приручник за медије „Борба за равноправност“, који је израђен уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији. Циљ Приручника за медије је да помогне свим новинарима који извештавају о темама у области људских права, заштите од дискриминације и промоције толеранције. Публикација садржи и *Речник толеранције,* односно листу

антидискриминаторних, родно сензитивних и мање познатих термина са објашњењима, која може допринети бољем извештавању и смањењу дискриминације у медијима.

4.3.2. Сарадња са Делеīацијом Европске уније у Србији

У октобру 2015. године Повереник за заштиту равноправности је започео реализацију Твининг пројекта „Подршка унапређењу људских права и нулта толеранција на дискриминацију“, који финансира Европска унија. Партнер на пројекту су Канцеларија за људска и мањинска права Владе Републике Србије, а спроводе га Институт за људска и мањинска права „Лудвиг Болцман“ из Аустрије и Канцеларија за људска и мањинска права Владе Републике Словеније. Пројектне активности обухватају, између осталог јачање капацитета Повереника у превенцији свих облика дискриминације, пре свег кроз едукацију запослених, анализу постојеће интерне базе података Повереника у циљу њеног унапређења, спровођење истраживања о односу грађана према дискриминацији и дискриминисаним групама у Србији, вођење кампања за унапређење заштите људских права и нулте толеранције на дискриминацију и друго.

Као једна од пројектних активности, у току 2016. године спроведено је истраживање Повереника о ставовима јавног мњења „Однос грађана и грађанки према дискриминацији у Србији“.

Између осталих активности, у марту 2016. године повереница за заштиту равноправности учествовала је на конференцији на тему европских интеграција Србије и земаља западног Балкана. На конференцији су разматрани изазови у будућем преговарачком процесу, улога организација цивилног друштва и геополитички аспекти интеграције Западног Балкана.

4.3.3. Сарадња са Фондом Уједињених нација за децу (УНИЦЕФ)

У септембру 2012. године потписан је Меморандуму о разумевању са УНИЦЕФ-ом у циљу превенције свих облика дискриминације деце. Меморандумом је предвиђена вишегодишња сарадња по овом питању која је реализована у оквиру УНИЦЕФ програма за период 2011-2015.

Повереник за заштиту равноправности је уз подршку УНИЦЕФ-а припремио „Приручник за превенцију сегрегације, развој инклузивних уписних политика и десегрегације школа и одељења“. У приручнику су, између осталог, представљена међународна искуства и конкретни предлози за унапређење

праксе у Србији. У оквиру планираних пројектних активности, урађена је евалуација рада Панела младих Повереника за заштиту равноправности, која подразумева објективно сагледавање ефеката њиховог деловања у односу на разлоге оснивања. Евалуација је показала да у Србији деца/млади, али и одрасли, у недовољној мери препознају право на партиципацију. Оцењено је да је Панел младих један од механизама који подстиче њихову партиципацију и обезбеђује веће учешће деце и младих у процесима доношења одлука, и да овај механизам треба да се прошири и обухвати већи број деце и младих, како уз примену досадашњих метода, тако и коришћењем друштвених мрежа у борби против дискриминације.

4.3.4. Сарадња са ГИЗ-ом

Немачка организација за техничку сарадњу (ГИЗ) подржала је израду Стратешког плана Повереника за заштиту равноправности 2016-2020. У процесу израде овог стратешког документа организована је и јавна дебата у којој су учествовале организације цивилног друштва. Добијене сугестије представника невладиног сектора (Бибија, Јуком, Београдски центар за људска права, Центар за самостални живот особа са инвалидитетом, и др) допринеле су квалитету овог документа о којем је више речи било у претходном делу овог извештаја.

Уз подршку ГИЗ-а, а у организацији „Едукација за 21. век“ одржан је округли сто „Унапређивање људских права разградњом стереотипа у образовању, култури и медијима“ на којем је учествовала и повереница, као и конференција „Дискриминација Рома и Ромкиња – искуства Повереника за заштиту равноправности“.

Један од резултата сарадње са ГИЗ-ом је и објављивање „Приручника за препознавање случајева дискриминације пред органима јавне власти“.

4.3.5. Сарадња са Саветом Европе

Повереник за заштиту равноправности и Канцеларија Савета Европе у Београду наставили су сарадњу на пројекту „Не цени књигу по корицама – Жива библиотека у Србији“, на којем присуствују и представници Министарства омладине и спорта, а који се успешно спроводи од 2012. године. Повереник је од септембра 2014. године преузео координациону улогу на пројекту и наставио са имплементацијом и унапређивањем успостављених стандарда у реализацији пројектних активности ради смањења утицаја негативних стереотипа и предрасуда као главних узрока дискриминације у друштву.

У 2016. години одржано је 12 „Живих библиотека“ и то у Београду (7), Панчеву (1), Шапцу (1), Лесковцу (2) и Ивањици (1). Њима је присуствовало готово 1000 читалаца, 100 волонтера и 120 књига. Најчитаније књиге били су геј, веган и особа која живи са ХИВ-ом. Представљање пројекта на Београдском сајму, одржано је пету годину заредом у оквиру Сајма образовања и наставних средстава, 29. и 30. октобра 2016. године.

4.4. Остали видови сарадње

Повереник за заштиту равноправности остварује сарадњу и са другим релевантним актерима који својим деловањем дају допринос у борби против дискриминације, уважавању различитости и поштовању начела равноправности. Између осталог, Повереник је наставио успешну сарадњу са Црвеним крстом Србије у оквиру које је спроведено истраживање о положају старијих у руралним подручјима, а у сарадњи са Европским центром за права Рома из Будимпеште (ERRC) по други пут је организован програм стажирања у стручној служби Повереника за стажисте ромске националности.

4.4.1. Сарадња са Европском мрежом тела за равноправност (ЕКВИНЕТ)

У току 2016. године настављена је сарадња Повереника за заштиту равноправности са ЕКВИНЕТ-ом, кроз учешће на радним састанцима, тренинзима и семинарима у организацији ове мреже. Повереник за заштиту равноправности Републике Србије, као и претходних година, имао је важну улогу у оквиру мреже, чланством представника институције у Извршном одбору ЕКВИНЕТ-а, учешћем у раду годишње скупштине и активним учешћем у раду радних група и на семинарима и тренинзима мреже за креирање практичних политика, родну равноправност, комуникацију, антидискриминационо право у пракси и стратешки развој.

4.4.2. Регионална сарадња на унапређењу равноправности

У току 2016. године, у оквиру регионалне сарадње, повереница је присуствовала регионалној конференцији „Правна заштита од дискриминације у југоисточној Европи“ која је одржана у Црној Гори. На конференцији су представљени резултати регионалног пројекта „Правна заштита од дискриминације“, а циљ пројекта био је побољшање методологије и јачање капацитета кључних актера у области борбе против дискриминације. Такође,

повереница за заштиту равноправности учествовала је и на конференцији „Једнаки у различитости“ која је одржана у Сарајеву поводом обележавања двадесетогодишњице од оснивања Омбудсмена за људска права у Босни и Херцеговини.

У склопу регионалне сарадње повереница је учествовала на Регионалној конференцији под називом „Femicid Watch – за превенцију фемицида у Републици Хрватској“ у организацији Правобранитељице за равноправност полова Републике Хрватске поводом Међународног дана борбе против насиља над женама, 25. новембра.

4.4.2.1. Годишња конференција Повереника поводом Међународног дана толеранције

Поводом 16. новембра, Међународног дана толеранције, Повереник за заштиту равноправности организовао је конференцију под називом „*Регионална конференција тела за равноправност Југоисточне Европе*“, а подршку у организацији пружили су Мисија ОЕБС-а у Србији и Фондација за отворено друштво Србија. Конференцији је присуствовало више од 200 представника државних органа, регионалних тела за равноправност, дипломатских мисија, ЕКВИНЕТ-а, цивилног сектора, медија и других.

На конференцији је потписана заједничка Изјава о сарадњи тела за равноправност Југоисточне Европе, која представља значајан корак ка успостављању делотворног модела регионалне сарадње тела за равноправност овог дела Европе. На конференцији су говорили председница Народне скупштине Републике Србије, Маја Гојковић, шеф Мисије ОЕБС-а у Србији, Андреа Орицио, извршна директорка Европске мреже тела за равноправност, Ана Гаспар, и представници институција за заштиту равноправности из Албаније, Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније и Црне Горе.

На конференцији су додељене и Годишње медијске награде за толеранцију Повереника за заштиту равноправности и ОЕБС-а, а награђеним новинарима и новинаркама награде су уручили повереница и шеф мисије ОЕБС-а у Србији. Ове године први пут је додељена и награда за најбољи студентски рад.

5. Медијско извештавање

Активности Повереника за заштиту равноправности резултирале су, између осталог, и знатно већим интересовањем медија за теме равноправности, толеранције и заштите људских права. У току 2016. године медији су континуирано пратили рад институције Повереника, а теме често проналазили управо у препорукама, упозорењима и изјавама поверенице. Једна од највише заступљених тема, нажалост, била је насиље у партнерским и породичним односима и дискриминација жена. Један од разлога актуелности ове теме био је и број жена убијених у партнерском и породичном насиљу, као и доношење Закона о спречавању насиља у породици и измене Кривичног законика. Повереница је на овај проблем и потребу за ефикаснијом заштитом континуирано указивала учествујући на различитим трибинама, скуповима и гостовањима у различитим информативним емисијама.

Сумирајући медијску сцену 2016. године из угла Повереника за заштиту равноправности, закључак је да, иако у неким сегментима постоји помак у извештавању, још увек је један број медија недовољно заинтересован за проблем дискриминације. Када је у питању извештавање о активностима и деловању Повереника за заштиту равноправности, највеће интересовање медија изазвала је Регионална конференција поводом Међународног дана толеранције, додела годишњих новинарских награда за толеранцију, представљање Истраживања о односу грађана и грађанки Србије према дискриминацији, обележавање Међународног дана старијих као и представљање медијског приручника. Такође, сарадња са новинарским удружењима и Саветом за штампу, допринела је квалитету извештавања о важности поштовања људских права и унапређењу равноправности.

Може се закључити да, иако један број текстова и прилога нажалост подстиче даље ширење стереотипа, предрасуда и дискриминаторних ставова, у 2016. години је знатно повећан број текстова и прилога који темама дискриминације, равноправности и толеранције, прилазе са много више сензибилисаности, уз препознавање начина на који могу не само да информишу, већ и да едукују и промовишу вредности и поштовање различитости.

6. Публикације Повереника

У циљу унапређивања равноправности, као и бољег информисања грађана о раду институције, Повереник за заштиту равноправности објавио је неколико публикација и брошура током 2016. године. Сви ови приручници, зборници и брошуре доступни су и у електронској форми, на интернет презентацији Повереника за заштиту равноправности www.ravnopravnost.gov.rs:

1) Истраживање „Однос грађана и грађанки према дискриминацији“ – део ИПА Твининг пројекта Европске уније.

2) *Приручник за препознавање случајева дискриминације пред органима јавне власти* – уз подршку ГИЗ-а.

3) Приручник за новинаре и новинарке: Борба за равноправност – уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији.

4) Превенција сегрегације, развој инклузивних уписних политика и десегрегација школа и одељења: међународна искуства и предлози за унапређење праксе у Србији – настала у сарадњи са УНИЦЕФ-ом,.

5) Збирка радова студената и студенткиња – конференција поводом Међународног дана старијих особа – у оквиру пројекта који финансира Фондација за отворено друштво Србија.

6) Брошура Повереника за заштиту равноправности – израђена је на српском (ћирилица и латиница), ромском и мађарском језику, уз подршку ГИЗ Програма за правне и правосудне реформе.

7. Извршавање обавеза по Закону о слободном приступу информацијама од јавног значаја

повереник за заштиту равноправности обезбеђује слободан приступ информацијама поступајући по захтевима за слободан приступ информацијама од јавног значаја, објављивањем Информатора о раду и других информација на интернет презентацији, извештавањем Народне скупштине, обавештавањем јавности путем саопштења, публикацијама, одржавањем конференција за штампу и на друге одговарајуће начине.

У 2016. години поднето је дванаест захтева за слободан приступ информацијама од јавног значаја, на која је одговорено у законском року.

Табеларни приказ поднетих захтева по категоријама:

Р.б.	Тражилац информације	Број поднетих захтева	Број усвојених/ делимично усвојених захтева	Број одбачених захтева	Број одбијених захтева
1.	Грађани	5	4	-	1
2.	Медији	1	1	-	-
3.	Невладине организације и др. удружења грађана	3	3	-	-
4.	Политичке странке	-	-	-	-
5.	Органи власти	-	-	-	-
6.	Остали	3	3	-	-
7.	Укупно	**12**	**11**	-	**1**

Приликом давања информација посебно се води рачуна о заштити података о личности, у складу са Законом о заштити података о личности[1]. Странка у поступку пред Повереником за заштиту равноправности има право на поверљивост свих приватних података који се налазе у списима предмета и са којима странка упозна Повереника или друго овлашћено лице.

Информатор о раду Повереника за заштиту равноправности доступан је на интернет презентацији (www.ravnopravnost.gov.rs). Ради лакшег остваривања права на слободан приступ информацијама од јавног значаја, грађанима је омогућено да на интернет адреси Повереника за заштиту равноправности преузму обрасце са примерима за подношење захтева за слободан приступ информацијама. Захтев се може поднети у писаној форми и без коришћења

1 „Службени гласник РС“, бр. 97/08, 104/09 – др. закон, 68/12 – одлука УС и 107/12

образаца. Битно је да се у захтеву јасно наведе која се информација тражи и/или на шта се конкретно она односи, тј. што прецизнији опис тражене информације. Захтев може, али не мора да садржи и разлоге за подношење захтева, као и друге податке који олакшавају проналажење тражене информације. Увид у документ који садржи тражену информацију је бесплатан.

Захтев за приступ информацијама од јавног значаја које се односе или су настале у вези са радом Повереника, може се поднети у писаној форми на адресу: Повереник за заштиту равноправности, Булевар краља Александра бр. 84, 11000 Београд или електронском поштом, на адресу: poverenik@ravnopravnost.gov.rs.

8. Извештај о извршењу финансијског плана

Законом о буџету Републике Србије за 2016. годину[1] Поверенику за заштиту равноправности опредељена су средства за Програм „Унапређење и заштита људских и мањинских права и слобода“, у износу од 81.255.000 динара.

Укључивањем неутрошених средстава донација из претходне године, као и средстава која су као нове донације пристигле у току 2016. године, расположива средства у буџету за Програм, односно износ који се налазио на текућим апропријацијама, достигао је ниво од 84.200.412 динара.

Релативно учешће финансијских средстава у укупном буџету по основу извора финансирања износи:

- извор 01 96%
- остали извори 05,06,08,15 4%

Из извора 01 финансиране су:

§ *Програмска активност „Делотворно сузбијање и заштита од дискриминације“* – Средства су коришћена за финансирање редовне делатности и функционисање стручне службе Повереника, у складу са Финансијским планом и Планом јавних набавки. Укупно извршење је износило 58.532.387 динара или 73,08% расположивих средстава. У структури Програмске активности, категорија расходи за запослене су учествовали са 75,03%, категорија коришћења услуга и роба и осталих расхода са 24,24%, а издаци за нефинансијску имовину 0,73%.

§ *Пројекат „Не цени књигу по корицама – Жива библиотека“* – Укупно извршење везано за овај пројекат је износило 330.812 динара или 63,99% расположивих средстава.

§ *Пројекат „Равноправно до циља“* – Укупно извршење везано за овај пројекат је износило 174.960 динара или 45,68% расположивих средстава.

Из осталих извора, финансирани су следећи пројекти:

§ *Пројекат „Симулација суђења из области заштите од дискриминације – MOOT COURT“* – Овај пројекат је у финансијском плану био представљен у мери у којој су преостала средства за његов завршетак, с обзиром на то да је био започет и финансиран у 2015. години. Извршење за тај део донираних средстава је износило 92,43%. Средином 2016. године пројекат је настављен

1 „Службени гласник РС“, број 103/15

новом донацијом од 1.576.260 динара, али је његово извршење, услед распореда активности дефинисаних пројектом, износило на крају године 25,62%. Пројекат се наставља и у 2017. години.

§ *Пројекат УНИЦЕФ „Превенција и заштита деце од дискриминације“* – Средства за овај пројекат, у износу од 479.700 динара, стављена су на располагање Поверенику крајем октобра месеца. Код овог пројекта није било реализације, јер су се до краја године тек спроводиле активности које ће бити плаћене у наредној години. Рок завршетка пројекта је децембар 2017. године.

Структура извршења буџета за 2016. годину, како по изворима финансирања тако и по програму, програмској активности и пројектима дата је у табелама које следе.

ИЗВРШЕЊЕ БУЏЕТА ЗА 2016. ГОДИНУ

СТРУКТУРА БУЏЕТА ПО ИЗВОРИМА ФИНАНСИРАЊА

Извор финан.	Програм	Програм. активност/ Пројекат	Екон. клас.	ОПИС	*Почетна апропријац.	**Текућа апропријац.	Извршење буџета	% извршења (8:7)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
01 - 15	**1001**		**I-VI**	**УКУПАН БУЏЕТ ЗА 2016. ГОДИНУ**	**81.255.000**	**84.200.412**	**60.508.998**	**71,86**
01,05,15	1001		I-III	УКУПНО ПРИХОДИ – ИЗВОР 01,05,15	80.919.000	80.990.072	59.038.159	72,90
01,05,15	**1001**	**0012**	**I**	**СВЕГА – Програмска активност 0012**	**80.019.000**	**80.090.072**	**58.532.387**	**73,08**
01	1001	0012	411	Плате, додаци и накнаде запослених	45.337.000	44.402.000	34.836.584	78,46
01	1001	0012	412	Социјал. доприноси на терет послодавца	8.000.000	7.835.000	6.234.137	79,57
01	1001	0012	413	Накнаде у натури	100.000	100.000	97.200	97,20
01	1001	0012	414	Социјална давања запосленима	700.000	700.000	311.279	44,47
01	1001	0012	415	Накнаде трошкова за запослене	3.000.000	3.000.000	2.255.598	75,19
01	1001	0012	416	Награде запосленима	300.000	300.000	181.210	60,40
01	1001	0012	421	Стални трошкови	4.897.000	4.547.000	2.711.042	59,62

Извор финан.	Програм	Програм. активност/ Пројекат	Екон. клас.	ОПИС	*Почетна апропријац.	**Текућа апропријац.	Извршење буџета	% извршења (8:7)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
01,05	1001	0012	422	Трошкови путовања	2.085.000	1.885.000	987.650	52,40
01	1001	0012	423	Услуге по уговору	7.690.000	8.790.000	6.675.114	75,94
01	1001	0012	424	Специјализоване услуге	255.000	255.000	33.360	13,08
01	1001	0012	425	Текуће поправке и одржавање	2.350.000	2.900.000	1.156.470	39,88
01	1001	0012	426	Материјал	2.825.000	2.825.000	2.286.497	80,94
01	1001	0012	462	Дотације међународним организацијама	130.000	130.000	124.132	95,49
15	1001	0012	465	Остале дотације и трансфери	100.000	171.072	171.072	100,00
01	1001	0012	482	Порези, обавезне таксе и казне	200.000	200.000	13.350	6,68
01	1001	0012	483	Новчане казне по решењу судова	100.000	100.000	28.500	28,50
01	1001	0012	512	Машине и опрема	1.700.000	1.700.000	429.192	25,25
01	1001	0012	515	Нематеријална имовина	250.000	250.000	0	0,00
01	**1001**	**4004**	**II**	**СВЕГА – Пројекат *Жива библиотека***	**517.000**	**517.000**	**330.812**	**63,99**
01	1001	4004	422	Трошкови путовања	176.000	176.000	116.787	66,36
01	1001	4004	423	Услуге по уговору	341.000	341.000	214.025	62,76
01	**1001**	**4005**	**III**	**СВЕГА – Пројекат *Равноправно до циља***	**383.000**	**383.000**	**174.960**	**45,68**
01	1001	4005	423	Услуге по уговору	383.000	383.000	174.960	45,68
06 - 15	1001		IV-VI	УКУПНО ПРИХОДИ - ОСТАЛИ ИЗВОРИ	336.000	3.201.340	1.470.839	45,82
06	**1001**	**4007**	**IV**	**Донације од међунар. Организација извор 06**	**0**	**479.700**	**0**	**0,00**
06	**1001**	**4007**		**СВЕГА – Пројекат UNICEF Превенција и заштита деце од дискриминације**	**0**	**479.700**	**0**	**0,00**

Извор финан.	Програм	Програм. активност/ Пројекат	Екон. клас.	ОПИС	*Почетна апропријац.	**Текућа апропријац.	Извршење буџета	% извршења (8:7)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
06	1001	4007	422	Трошкови путовања	0	1.000	0	0,00
06	1001	4007	423	Услуге по уговору	0	478.700	0	0,00
08	**1001**	**4003**	**V**	**Донације од невладиних организација извор 08**	**0**	**1.576.260**	**403.842**	**25,62**
08	**1001**	**4003**		**СВЕГА – Пројекат MOOT COURT *Симулација суђења***	**0**	**1.576.260**	**403.842**	**25,62**
08	1001	4003	422	Трошкови путовања	0	769.260	199.810	25,97
08	1001	4003	423	Услуге по уговору	0	807.000	204.032	25,28
15	**1001**		**VI**	**Пренета средства из претх. година извор 15**	**336.000**	**1.154.380**	**1.066.997**	**92,43**
15	**1001**	**4003**		**СВЕГА – Пројекат MOOT COURT *Симулација суђења***	**336.000**	**1.154.380**	**1.066.997**	**92,43**
15	1001	4003	422	Трошкови путовања	336.000	557.760	482.411	86,49
15	1001	4003	423	Услуге по уговору	0	596.620	584.586	97,98

Напомена уз * – Почетна апропријација је одобрена Законом о буџету Републике Србије за 2016. годину („Службени гласник РС“, број 103/15).
Напомена уз ** – Текућа апропријација представља почетну апропријацију увећану за износ нових донација као и износ пренетих неутрошених средстава из претходне године.

ИЗВРШЕЊЕ БУЏЕТА ЗА 2016. ГОДИНУ

СТРУКТУРА БУЏЕТА ПО ПРОГРАМУ, ПРОГРАМСКОЈ АКТИВНОСТИ И ПРОЈЕКТИМА

Извор финан.	Програм	Програм. активност / Пројекат	ОПИС	*Почетна апропријац.	**Текућа апропријац.	Извршење буџета	% извршења (8:7)
1	2	3	4	5	6	7	8
01 - 15	**1001**		ПРОГРАМ: **Унапређење и заштита људских и мањинских права и слобода**	**81.255.000**	**84.200.412**	**60.508.998**	**71,86**

Извор финан.	Програм	Програм. активност / Пројекат	ОПИС	*Почетна апропријац.	**Текућа апропријац.	Извршење буџета	% извршења (8:7)
1	2	3	4	5	6	7	8
01,05,15		**0012**	ПРОГРАМСКА АКТИВНОСТ: **Делотворно сузбијање и заштита од дискриминације**	**80.019.000**	**80.090.072**	**58.532.387**	**73,08**
08,15		**4003**	ПРОЈЕКАТ: **MOOT COURT – Симулација суђења у области заштите од дискримин.**	**336.000**	**2.730.640**	**1.470.839**	**53,86**
01		**4004**	ПРОЈЕКАТ: **Не цени књигу по корицама ЖИВА БИБЛИОТЕКА**	**517.000**	**517.000**	**330.812**	**63,99**
01		**4005**	ПРОЈЕКАТ: **РАВНОПРАВНО ДО ЦИЉА**	**383.000**	**383.000**	**174.960**	**45,68**
06		**4007**	ПРОЈЕКАТ: **UNICEF – Превенција и заштита деце од дискриминације**	**0**	**479.700**	**0**	**0,00**

Напомена уз * – Почетна апропријација је одобрена Законом о буџету Републике Србије за 2016. годину („Службени гласник РС“, број 103/15).
Напомена уз ** – Текућа апропријација представља почетну апропријацију увећану за износ нових донација као и износ пренетих неутрошених средстава из претходне године.

9. Препоруке за сузбијање дискриминације и унапређење равноправности

У Редовном годишњем извештају за 2015. годину, на основу података прикупљених у поступку по притужбама и увида у кључне проблеме у остваривању и заштити равноправности, дато је 19 препорука чије би спровођење допринело ефикаснијем и делотворнијем спречавању и сузбијању дискриминације.

Може се констатовати да се и у претходној години, као и у ранијим годинама, наставио тренд делимичног спровођења препорука општег карактера које Повереник даје у својим годишњим извештајима, за разлику од препорука које се односе на конкретне случајеве дискриминације, које се у високом проценту спроводе.

У 2016. години спроведене су у целости поједине препоруке које је Повереник дао у свом годишњем извештају за 2015. годину, а поједине препоруке су спроведене у само одређеном делу.

У извештајном периоду донети су: *Закон о спречавању насиља у породици*[1], *Закон о изменама и допунама Кривичног законика*[2], *Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе*[3], *Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године*[4], *Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2016. до 2025. године*[5], *Правилник о мерилима и поступку за упис ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под повољнијим условима ради постизања пуне равноправности*[6], *Правилник о мерилима и поступку за упис полазника који су завршили програм основног образовања одраслих у средњу школу под повољнијим условима ради* постизања пуне равноправности[7], *Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања*[8], *Правилник о начину и поступку давања стручне оцене и стручног мишљења о квалитету рукописа уџбеника, приручника и наставног материјала, донетих наставних*

1 „Службени гласник РС“, број 94/16
2 „Службени гласник РС“, број 94/16
3 „Службени гласник РС“, број 21/16
4 „Службени гласник РС“, број 4/16
5 „Службени гласник РС“, број 26/16
6 „Службени гласник РС“, број 12/16
7 „Службени гласник РС“, број 42/16
8 „Службени гласник РС“, број 22/16

средстава, наставних помагала, дидактичких средстава и дидактичких игровних средстава[9] и Повереник је спровео едукацију носилаца правосудних функција, полицијских службеника, запослених у државној управи, као и запослених у једном броју радних служби у области образовања и социјалне заштите.

На основу увида стечених у поступку по притужбама током 2016. године, као и на основу других релевантних доступних података о проблемима у остваривању равноправности, Повереник за заштиту равноправности даје следеће препоруке:

1. Успоставити и операционализовати јединствен, централизован и стандардизован систем за прикупљање и анализу релевантних података који служе за праћење појаве дискриминације и ефикасности система заштите од дискриминације.

2. Приступити изради стратешких докумената чије је важење истекло у 2016. години или истиче у 2017. години. То се првенствено односи на доношење стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом, особа које живе са ХИВ-ом, стратегије о старењу, стратегије развоја образовања одраслих, као и доношење стратегије која ће унапредити заштиту менталног здравља. Нови стратешки документи би требало да буду базирани на евалуацији претходно важећих стратегија и уз уважавање тренутног стања и потреба друштвених група на које се односе. Приликом припреме свих стратешких докумената обезбедити родну перспективу, реално дефинисати циљеве и активности, обезбедити изворе финансирања и спровести широк консултативни процес са свим заинтересованим актерима.

3. Неопходно је донети Закон о родној равноправности. Потребно је прописати обавезу „уродњавања“ јавних политика, тј. интегрисање родне перспективе у јавне политике, како би се обезбедило уклањање узрока родне неравноправности и прописати обавезу свих органа јавне власти и приватних послодаваца да развију интерне механизме за сузбијање и заштиту од дискриминације и вођење родно балансиране кадровске политике.

4. У циљу економског оснаживања жена потребно је континуирано предузимати мере за подстицање запошљавања и женског предузетништва, за заштиту жена од дискриминације на тржишту рада као и прописивање посебних мера и за унапређење положаја жена које се баве пољопривредом, посебно код уписа у регистар пољопривредних газдинстава.

5. Потребно је да надлежни органи предузму мере и обезбеде координисано и ефикасно деловање институција система у пружању заштите

9 „Службени гласник РС“, број 75/16

од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља, у циљу пуне примене закона.

6. Усвојити Закон о бесплатној правној помоћи, којим ће се обезбедити делотворан приступ правди, без дискриминације по било ком основу, укључујући и приступ правди за жртве дискриминације.

7. Интензивирати рад на уклањању свих врста баријера које особама са инвалидитетом отежавају приступ јавним објектима и површинама, превозу, комуникацијама, услугама. Обезбедити да информације о раду свих органа јавне власти буду доступне у одговарајућим форматима, укључујући и садржаје интернет презентација. Потребно је обезбедити особама са инвалидитетом услове за пуно остваривање свих загарантованих права (изборног права, права на образовање и сл.).

8. Интензивирати процес деинституционализације и обезбедити адекватну подршку особама са инвалидитетом за самосталан живот у најмање рестриктивном окружењу, уз континуирано развијање разноврсних услуга у локалној заједници намењених деци и одраслима са инвалидитетом.

9. Предузети мере за унапређење/усклађивање правног оквира како би се омогућило особама са инвалидитетом да ефикасно и без дискриминације користе печат који садржи податке о личном идентитету или печат са угравираним потписом приликом остваривања права и коришћења услуга.

10. Предузети мере на стварању услова за оспособљавање за кретање са псом водичем, у складу са Законом о кретању уз помоћ пса водича.

11. Потребно је изменити законске прописе који уређују питање лишења пословне способности и старатељства над пунолетним особама у складу са савременим међународнима стандардима и препорукама, што подразумева промену у приступу особама са инвалидитетом од преовлађујућег медицинског модела према социјалном.

12. Потребно је да надлежни државни органи предузму све неопходне радње и мере из своје надлежности којима ће обезбедити ангажовање педагошког асистента за децу и ученике којима је потребна додатна подршка у образовању и васпитању и наставити рад на развоју инклузивног образовања, у складу са принципима једнакости и доступности у образовању на свим нивоима.

13. Унапредити нормативни оквир за заштиту права детета у смислу усаглашавања са Конвенцијом о правима детета, а посебно у погледу дефинисања појмова, забране физичког кажњавања, забране дискриминације и заштите од економске експлоатације.

14. Континуирано радити на обезбеђивању једнаких могућности у приступу високом образовању младима из маргинализованих друштвених група, увођењем посебних мера и допуном стандарда за акредитацију високошколских установа, а нарочито у погледу приступачности простора, обезбеђивања асистивних технологија и одговарајућих сервиса за подршку студентима.

15. Предузети мере како би се у наставне програме и наставне материјале интегрисале теме које развијају културу мира, толеранције, разумевања и уважавања различитости, родне равноправности и недискриминације. Из наставних материјала уклонити дискриминаторне садржаје и садржаје који подржавају стереотипе и предрасуде. У школске програме треба увести здравствено и васпитање о репродуктивном и сексуалном здрављу.

16. Изменити Закон о финансијској подршци породици са децом посебно у погледу прописивања права очева на родитељски додатак, уколико мајка нема држављанство Републике Србије, бољег обухвата лица која могу остварити право на накнаду за време породиљског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, као и унапређења других одредаба овог закона у циљу постизања пуне равноправности.

17. Интензивирати рад на побољшању положаја старијих, нарочито у руралним и неприступачним подручјима, посебно у погледу пружања услуга социјалне и здравствене заштите (мобилни тимови, мобилне апотеке и продавнице и сл.). То подразумева и рано препознавање социјалне искључености и благовремено активирање свих облика подршке и помоћи.

18. Предузимати мере за унапређивање положаја осуђених лица и њихову пуну социјалну укљученост, без стигматизације, посебно у поступку запошљавања. То подразумева и одговарајуће нормативне измене како би се у потпуности обезбедило поштовање одредбе члана 102. Кривичног законика којом је прописано да нико нема право да тражи од грађана да подносе доказ о својој осуђиваности или неосуђиваности.

19. Унапредити правни положај трансполних особа, доношењем посебног закона или изменама и допунама постојећих прописа, како би се трансполним особама омогућило да нови идентитет у потпуности интегришу у свој приватни и професионални живот, уз пуно поштовање права на приватност.

20. Донети прописе којима се омогућава регистрација истополних парова и регулишу дејства, правне последице и начин престанка регистрованих партнерства, у складу са препорукама Савета Европе.

21. Предузети све потребне мере како би састав државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти одговарао националном

саставу становништва на њиховом подручју, и предузети мере у циљу управљања националном, етничком, верском, језичком и другом разноврсношћу.

22. Континуирано радити на едукацији носилаца правосудних функција, полицијских службеника, запослених у државној управи, запослених у систему образовања, здравствене и социјалне заштите и запослених у инспекцијским службама из области антидискриминационог права, како би се обезбедило правилно и уједначено тумачење и примена антидискриминационих прописа, у складу са међународним стандардима и праксом међународних институција.

23. Предузимати мере и активности на едукацији новинара о забрани говора мржње и других облика дискриминације, као и о важности принципа равноправности и толеранције.

24. Изменити и допунити Закон о забрани дискриминације, у сарадњи са Повереником за заштиту равноправности, у циљу постизања пуне усклађености са правним тековинама Европске уније. Такође, изменама и допунама прописати адекватна решења за превазилажење проблема и тешкоћа који су уочени у примени закона.

Прилог: статистички приказ рада Повереника у 2016. години

Број предмета у 2016. години

ПРЕДМЕТИ	2016.
Притужбе	626
Препоруке мера	665
Мишљења на нацрте аката	40
Предлог Уставном суду	1
Кривичне пријаве	3
Прекршајне пријаве	1
Иницијативе за измену закона	1
Упозорења	9
Саопштења*	25
УКУПАН број предмета*	1346

* Саопштења не улазе у укупан број предмета

Подносиоци притужби

Физичка лица подносиоци притужби	број	%
Мушкарци	287	58.0
Жене	209	42.0
Укупан број	496	100,0

Остали подносиоци притужби	број	%
Физичка лица	496	79.2
Организације	83	13.3
Правна лица	34	5.4
Државни органи	7	1.1
Група лица	6	1.0
Укупан број подносилаца притужби	626	100,0

Основ дискриминације (лично својство)

Притужбе по основу дискриминације	број	%
Притужбе у којима је наведено лично својство	505	81.9
Притужбе у којима није наведено лично својство	121	18.1
Укупан број притужби	626	100.0

Основ дискриминације (лично својство)

Притужбе по основу дискриминације	број
Притужбе у којима је наведено једно лично својство	403
Притужбе у којима је наведено више личних својстава	102
Укупан број притужби у којима је наведено лично својство	505

Притужбе у којима је наведено лично својство	број	%
Инвалидитет	82	12.9
Пол	82	12.9
Старосно доба	75	11.8
Национална припадност или етничко порекло	60	9.4
Здравствено стање	55	8.6
Брачни и породични статус	52	8.2
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама	49	7.7
Имовно стање	36	5.7
Неко друго лично својство	31	4.9
Верска или политичка убеђења	29	4.6
Сексуална оријентација	26	4.1
Осуђиваност	18	2.8
Држављанство	10	1.6
Преци	9	1.4
Родни идентитет	6	0.9
Изглед	5	0.8
Језик	4	0.6
Генетске особености	3	0.5
Раса	2	0.3
Рођење	2	0.3
Укупно	636	100.0

* У 102 притужбе, као основ дискриминације, наведено је више личних својстава.

Притужбе у којима је наведено лично својство по подносиоцу притужбе		број	%
Инвалидитет		82	12.9
Физичка лица		61	
мушкарци	36		
жене	25		
Организације		14	
Правна лица		3	

Државни орган		2	
Група лица		2	
Пол		82	12.9
Физичка лица		75	
мушкарци	18		
жене	57		
Правна лица		3	
Група лица		2	
Организације		2	
Старосно доба		75	11.8
Физичка лица		60	
мушкарци	33		
жене	27		
Организације		11	
Група лица		2	
Државни орган		1	
Правно		1	
Национална припадност или етничко порекло		60	9.4
Физичка лица		38	
мушкарци	23		
жене	15		
Организације		15	
Правна лица		6	
Група лица		1	
Здравствено стање		55	8.6
Физичка лица		45	
мушкарци	30		
жене	15		
Организације		7	
Правна лица		2	
Државни орган		1	
Брачни и породични статус		52	8.2
Физичка лица		47	
мушкарци	15		
жене	32		
Организације		2	
Правна лица		2	
Државни орган		1	

Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама		49	7.7
Физичка лица		30	
мушкарци	18		
жене	12		
Организације		16	
Правна лица		3	
Имовно стање		36	5.7
Физичка лица		35	
мушкарци	18		
жене	17		
Правна лица		1	
Неко друго лично својство		31	4.9
Физичка лица		24	
мушкарци	17		
жене	7		
Организације		4	
Правна лица		3	
Верска или политичка убеђења		29	4.6
Физичка лица		28	
мушкарци	18		
жене	10		
Правна лица		1	
Сексуална оријентација		26	4.1
Физичка лица		5	
мушкарци	4		
жене	1		
Организације		19	
Државни орган		2	
Осуђиваност		18	2.8
Физичка лица		18	
мушкарци	17		
жене	1		
Држављанство		10	1.6
Физичка лица		7	
мушкарци	2		
жене	5		
Организације		2	
Државни орган		1	

Преци		9	1.4
Физичка лица		9	
мушкарци	9		
жене	0		
Родни идентитет		6	0.9
Физичка лица		4	
мушкарци	1		
жене	3		
Организације		1	
Правна лица		1	
Изглед		5	0.8
Физичка лица		4	
мушкарци	1		
жене	3		
Правна лица		1	
Језик		4	0.6
Физичка лица		4	
мушкарци	4		
жене	0		
Генетске особености		3	0.5
Физичка лица		3	
мушкарци	3		
жене	0		
Раса		2	0.3
Физичка лица		2	
мушкарци	1		
жене	1		
Рођење		2	0.3
Физичка лица		2	
мушкарци	2		
жене	0		
Укупан број подносилаца по наведеним личним својствима**		636	100.0

** У 102 притужбе, као основ дискриминације, наведено је више личних својстава

Основ дискриминације – национална припадност

Притужбе – национална припадност	број	%
Ромска национална мањина	23	38.3
Хрватска национална мањина	7	11.7

Албанска национална мањина	6	10.0
Румунска национална мањина	4	6.7
Влашка национална мањина	4	6.7
Мађарска национална мањина	3	5.0
Бошњачка национална мањина	2	3.3
Македонска национална мањина	1	1.7
Словачка национална мањина	1	1.7
Грчка национална мањина	1	1.7
Друге националне мањине	8	13,3
Укупан број притужби	60	100.00

Основ дискриминације – старосно доба

Притужбе – старосно доба	број	%
Старији – преко 65 година	17	22.6
Деца – до 18 година	30	40,0
Од 18 до 65	28	37,3
Укупан број притужби	75	100.0

Области друштвених односа на које се притужбе односе

Притужбе по области дискриминације	број	%
У поступку запошљавања или на послу	212	33.9
Поступак пред органима јавне власти (суд, општина, министарство, ..)	146	23.3
Приликом пружања јавних услуга или при коришћењу објеката и површина	59	9.4
Образовање и стручно оспособљавање	47	7.5
Здравствена заштита	31	5.0
Јавно информисање и медији	29	4.6
Јавна сфера / Општа јавност	24	3.8
Социјална заштита	18	2.9
Нешто друго	12	1.9
Није наведена област	12	1.9
Приватни односи	11	1.8
Имовинска права и односи	5	0.8
Култура, уметност, спорт	5	0.8
Пензијско и инвалидско осигурање	4	0.6
Деловање / активности у синдикатима, политичким странкама, НВО и др.орг.	3	0.5
Становање	4	0.6

Остваривање колективних мањинских права	1	0.2
Остваривање верских права	1	0.2
Правосуђе	2	0.3
Укупан број притужби	626	100.0

Области дискриминације по подносиоцима

Области дискриминације по подносиоцима		број	%
У поступку запошљавања или на послу		212	33.9
Физичка лица		180	
мушкарци	85		
жене	95		
Организације		19	
Правна лица		10	
Државни орган		3	
Поступак пред органима јавне власти (суд, општина, министарство, комисије .)		146	23.3
Физичка лица		126	
мушкарци	94		
жене	32		
Организације		10	
Правна лица		8	
Приликом пружања јавних услуга или при коришћењу објеката и површина		59	9.4
Физичка лица		46	
мушкарци	32		
жене	14		
Организације		8	
Група лица		2	
Правна лица		2	
Образовање и стручно оспособљавање		47	7.5
Физичка лица		34	
мушкарци	17		
жене	17		
Организације		9	
Група лица		4	
Здравствена заштита		31	5.0
Физичка лица		22	
мушкарци	14		
жене	8		

Организације		6	
Државни орган		2	
Правна лица		1	
Јавно информисање и медији		29	4.6
Физичка лица		8	
мушкарци	5		
жене	3		
Организације		20	
Правна лица		1	
Јавна сфера / Општа јавност		24	3.8
Физичка лица		18	
мушкарци	6		
жене	12		
Организације		4	
Правна лица		2	
Нешто друго		12	1.9
Физичка лица		11	
мушкарци	7		
жене	4		
Државни орган		1	
Социјална заштита		18	2.9
Физичка лица		15	
мушкарци	7		
жене	8		
Организације		3	
Приватни односи		11	1.8
Физичка лица		11	
мушкарци	2		
жене	9		
Имовинска права и односи		5	0.8
Физичка лица		4	
мушкарци	2		
жене	2		
Државни орган		1	
Култура, уметност, спорт		5	0.8
Физичка лица		4	
мушкарци	3		
жене	1		

Правна лица		1	
Пензијско и инвалидско осигурање		4	0.6
Физичка лица		3	
мушкарци	2		
жене	1		
Организације		1	
Деловање / активности у синдикатима, политичким странкама, НВО и др. орг.		3	0.5
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Организације		1	
Правна лица		1	
Становање		4	0.6
Физичка лица		3	
мушкарци	3		
жене	0		
Правна лица		1	
Остваривање колективних мањинских права		1	0.2
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Остваривање верских права		1	0.2
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Правосуђе		2	0.3
Правна лица		1	
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Није наведена област		12	1.9
Укупно		626	100.0

Област рада и запошљавања

Напомена: Процентуалне вредности су наведена лична својства и рачунате су у односу на број подносилаца притужби за притужбе у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Подносиоци притужби у области рада и запошљавања		број	%
Пол		35	15.4
Физичка лица		34	
мушкарци	5		
жене	29		
Правна лица		1	
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама		35	15.4
Физичка лица		24	
мушкарци	10		
жене	14		
Организације		11	
Национална припадност или етничко порекло		22	9.7
Физичка лица		14	
мушкарци	7		
жене	7		
Организације		5	
Правна лица		3	
Старосно доба		23	10.1
Физичка лица		22	
мушкарци	13		
жене	9		
Организације		1	
Верска или политичка убеђења		14	6.2
Физичка лица		13	
мушкарци	4		
жене	9		
Правна лица		1	
Брачни и породични статус		35	15.4
Физичка лица		32	
мушкарци	7		
жене	25		
Организације		2	
Државни орган		1	
Инвалидитет		14	6.2
Физичка лица		13	
мушкарци	9		
жене	4		
Државни орган		1	
Неко друго лично својство		12	5.3

Физичка лица		10	
мушкарци	7		
жене	3		
Организација		1	
Правна лица		1	
Имовно стање		11	4.8
Физичка лица		11	
мушкарци	3		
жене	8		
Здравствено стање		10	4.4
Физичка лица		10	
мушкарци	4		
жене	6		
Преци		7	3.1
Физичка лица		7	
мушкарци	7		
жене	0		
Осуђиваност		3	1.3
Физичка лица		3	
мушкарци	3		
жене	0		
Генетске особености		1	0.4
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Изглед		1	0.4
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Родни идентитет		2	0.9
Физичка лица		2	
мушкарци	1		
жене	1		
Сексуална оријентација		2	0.9
Државни орган		1	
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Укупно		227	100.0

Поступање органа јавне власти

Напомена: Процентуалне вредности су наведена лична својства и рачунате су у односу на број подносилаца притужби за притужбе у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Лична својства у притужбама у области поступања органа јавне власти		број	%
Национална припадност или етничко порекло		14	10.7
Физичка лица		10	
мушкарци	8		
жене	2		
Организације		4	
Пол		15	11.5
Физичка лица		11	
мушкарци	7		
жене	4		
Правна лица		2	
Организације		2	
Осуђиваност		14	10.7
Физичка лица		14	
мушкарци	13		
жене	1		
Имовно стање		12	9.2
Физичка лица		11	
мушкарци	8		
жене	3		
Правна лица		1	
Неко друго лично својство		12	9.2
Физичка лица		9	
мушкарци	6		
жене	3		
Организације		2	
Правна лица		1	
Старосно доба		12	9.2
Физичка лица		12	
мушкарци	10		
жене	2		
Верска или политичка убеђења		9	6.9
Физичка лица		9	

мушкарци	9		
жене	0		
Здравствено стање		13	9.9
Физичка лица		12	
мушкарци	10		
жене	2		
Правна лица		1	
Брачни и породични статус		8	6.1
Физичка лица		7	
мушкарци	4		
жене	3		
Правно лице		1	
Инвалидитет		9	6.9
Физичка лица		8	
мушкарци	4		
жене	0		
Организација		1	
Држављанство		5	3.8
Физичка лица		4	
мушкарци	1		
жене	3		
Организација		1	
Генетске особености		2	1.5
Физичка лица		2	
мушкарци	2		
жене	0		
Преци		2	1.5
Физичка лица		2	
мушкарци	2		
жене	0		
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама		1	0.8
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Језик		1	0.8
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		

Раса		1	0.8
Физичка лица		1	
мушкарци	0		
жене	1		
Рођење		1	0.8
Физичка лица		1	
мушкарци	0		
жене	1		
Укупно		131	100.0

Подносиоци притужби у области јавног информисања и медија

Напомена: Процентуалне вредности за наведена лична својства рачунате су у односу на број подносилаца притужби за притужбе у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Подносиоци притужби у области јавног информисања и медија		број	%
Сексуална оријентација		15	48.4
Организације		15	
Национална припадност или етничко порекло		5	16.1
Физичка лица		2	
Мушки	1		
Женски	1		
Организације		3	
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама		3	9.7
Физичка лица		1	
Мушки	1		
Женски	0		
Правна лица		1	
Организације		1	
Инвалидитет		3	9.7
Физичка лица		1	
Мушки	1		
Женски	0		
Организације		2	
Пол		3	9.7
Физичка лица		3	
Мушки	1		
Женски	2		

Старосно доба		1	3.2
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Верска или политичка убеђења		1	3.2
Физичка лица		1	
мушкарци	1		
жене	0		
Укупно		28	100.0

Пружање услуга и/или коришћење јавних површина и објеката

Напомена: Процентуалне вредности за наведена лична својства рачунате су у односу на број подносилаца притужби за притужбе у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Подносиоци притужби у области пружања услуга и/или коришћења јавних површина и објеката		број	%
Инвалидитет		18	31.7
Физичка лица		14	
Мушки	12		
Женски	2		
Организације		3	
Правна лица		1	
Национална припадност или етничко порекло		6	10.9
Физичка лица		5	
Мушки	4		
Женски	1		
Група лица		1	
Чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама		5	9.1
Физичка лица		3	
Мушки	3		
Женски	0		
Организације		2	
Пол		5	9.1
Физичка лица		4	
Мушки	0		
Женски	4		
Група лица		1	

Старосно доба		5	9.1
Физичка лица		5	
Мушки	4		
Женски	1		
Држављанство		3	5.5
Физичка лица		2	
Мушки	1		
Женски	1		
Организације		1	
Имовно стање		2	3.6
Физичка лица		2	
Мушки	1		
Женски	1		
Језик		2	3.6
Физичка лица		2	
Мушки	2		
Женски	0		
Родни идентитет		2	3.6
Организације		1	
Правно лице		1	
Сексуална оријентација		2	3.6
Физичка лица		1	
Мушки	1		
Женски	0		
Организација		1	
Здравствено стање		2	3.6
Физичка лица		1	
Мушки	1		
Женски	0		
Организације		1	
Брачни и породични статус		1	1.8
Физичка лица		1	
Мушки	0		
Женски	1		
Неко друго лично својство		1	1.8
Физичка лица		1	
Мушки	1		
Женски	0		
Рођење		1	1.8

Физичка лица		1	
Мушки	1		
Женски	0		
Језик		2	3.6
Физичка лица		2	
Мушки	1		
Женски	0		
Укупно		55	100.0

Образовање и стручно усавршавање

Напомена: Процентуалне вредности за наведена лична својства рачунате су у односу на број подносилаца притужби за притужбе у којима је наведено лично својство, а не у односу на укупан број притужби за дату област.

Подносиоци притужби у области образовања и стручног усавршавања		број	%
Инвалидитет		24	36.9
Физичка лица		16	
Мушки	3		
Женски	13		
Организације		6	
Групе лица		2	
Старосно доба		20	30.8
Физичка лица		12	
Мушки	4		
Женски	8		
Организације		6	
Групе лица		2	
Национална припадност или етничко порекло		5	7.7
Физичка лица		3	
Мушки	2		
Женски	1		
Организације		2	
Здравствено стање		4	6.2
Физичка лица		3	
Мушки	2		
Женски	1		
Организације		1	
Имовно стање		3	4.6
Физичка лица		3	

Мушки	3		
Женски	0		
Пол		3	4.6
Физичка лица		2	
Мушки	0		
Женски	2		
Група лица		1	
Неко друго лично својство		2	3.1
Физичка лица		2	
Мушки	2		
Женски	0		
Брачни и породични статус		1	1.5
Физичка лица		1	
Мушки	0		
Женски	1		
Језик		1	1.5
Физичка лица		1	
Мушки	1		
Женски	0		
Сексуална оријентација		1	1.5
Физичка лица		1	
Мушки	1		
Женски	0		
Верска или политичка убеђења		1	1.5
Физичка лица		1	
Мушки	1		
Женски	0		
Укупно		65	100.0

Против кога су притужбе поднете

Против кога су притужбе поднете	број	%
Државни орган	242	38.9
Правна лица	190	30.5
Физичко	126	20.3
Орган / Институција	34	5.5
Група лица	18	2.9
Организације	12	1.9
Укупно	622	100.0

***У 4 притужбе није установљено лице које врши дискриминацију.

Број предмета са једним дискриминатором	590
Број предмета са више дискриминатора	32
Укупно	622

Број притужби по регионима

Број притужби по регионима	број	%
Београдски регион	186	29.7
Регион Војводине	80	12.8
Регион Шумадије и Западне Србије	77	12.3
Регион Јужне и Источне Србије	73	11.7
Регион Косова и Метохије	19	3.0
Непознати регион*	191	30.5
Укупан број притужби	626	100.0

*Регион је непознат када је притужба послата електронском поштом а подносилац не назначи општину пребивалишта.

Исходи поступака

Исходи поступака по притужбама	2016.
Поднет предлог Уставном суду	1
Покренут прекршајни поступак	1
Поднета кривична пријава	3
Ненадлежност	68
Непотпуност (недостаци)	128
Нема повреде права	276
Води се или је окончан судски поступак	18
Већ је поступано али нису понуђени нови докази	7
Због протека времена није било могуће постићи сврху поступања	4
Повучена притужба	13
Притужбе у којима је донето мишљење	51
мишљење са препоруком	46
мишљење без препоруке	5

Напомена: Део притужби из 2015. године решен је у 2016. години

Поступање по препорукама

Поступање по препорукама	број	%
Поступљено по препоруци	33	76.7
Није поступљено по препоруци	10	23.2

Укупан број	43	100.0

У преосталим предметима рок за поступање по препорукама није истекао

Поступање по препорукама мера	број	%
Поступљено по препоруци	434	93.9
Није поступљено по препоруци	28	6.1
Укупан број	462	100.0

У преосталим предметима рок за поступање по препорукама није истекао

Поступање по предметима

Поступање по предметима	број	%
Завршен	570	91.0
У раду***	56	8,9
Укупан број	626	100.0